

»I Kyrkiodörren ligger en förbränder Runesteen, utan någon mening. Troligen har Peringskiöld icke själv sett stenen, utan återger endast Bureus' uppgifter. Ingen senare uppgift finnes om stenen.

Inskrift (enligt Rhezelius):

... -- hu ... l ... s ... k -- hultr -- ...

901. Håmö, Läby sn. Nu i Statens Historiska Museum.

Pl. 172.

Litteratur: B 448, L 117, D 1: 161. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 339; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 48; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1863, Runa (fol.) 2 (1876), s. 35 f.; UFT h. 6 (1877), s. 10; O. v. Friesen, i UFT h. 24 (1908), s. 147 f., *Runstenar i Uppland undersökta 1899—1901* (hs i ATA), *Anteckningar* (UUB); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 38; *Handlingar i ATA* 1938, 1939.

Äldre avbildningar: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 448); Dybeck a. a.; v. Friesen foto (ATA, UUB); N. Sundquist foto 1939 (ATA).

I *Ransakningarna* (1672) meddelas: »Håme [sic!] i källare muhren 2 steenar påskrifne in-muhrade». De båda stenarna voro i själva verket delar av samma runsten. Redan vid denna tid var den sålunda sönderslagen, och de båda större fragment, som ha blivit bevarade, funnos på den plats i Håmö källare, där de ha suttit inmurade ända till senaste tid. — Peringskiöld: »Runesten i Håme Källarmur ... sönderbräckt och något skilliachtigt inmurat» (B 448: »I Håma källaremur; L 117: »Håme källaremur»). — O. Celsius har besiktigt stenen »i major Blosenhielms Kiällare d. 25 Sept. 1728».

I sin reseberättelse 1863 skriver Dybeck: »Runstenen i Håmö källare (Runurk. 161), sönderslagen i åtminstone tre stycken, af hvilka två äro på skilda ställen insatte i muren och det tredje sannolikt fått plats inuti densamma, förtjenar att snarligen uttagas och med omsorg ordnas, helst sådant kan ske utan synnerlig kostnad. Källaren är gammal och ytterst bristfällig (en nyare finnes vid gården). Såvida stenens alla delar kunna återfinnas, böra de förvaras i Upsala, eller framdeles i Sigtuna, ty han hvarken kan eller bör härefter resas å marken.» Och i *Sveriges runurkunder*: »Dessa tre runstensstycken voro redan för 180 år sedan inmurade i Håmö gamla källare och äro der ännu. De finnas å skilda ställen i den inre, högra sidomuren. Ritningen föreställer dem i den ställning till hvarandra, som de antagligt hade när stenen var hel. Den medlersta af de tre bilderna till höger är thyvärr något ofullständig och först när den felande delen af runstenen återfinnes, kan den bildliga föreställningen till sin helhet redas.»

Det dröjde ännu länge, innan Dybecks önskan om stenens uttagande gick i uppfyllelse. Källaren, där den suttit inmurad minst 275 år, förföll emellertid alltmera, och år 1939 beslöts, att den skulle rivas. Arbetet övervakades av landsantikvariern N. Sundquist, som därvid konstaterade, att utöver de två sedan gammalt kända delarna inga ytterligare runstensfragment funnos i murarna eller i grunden. Då runstenen alltså icke kunde kompletteras och då man därtill icke känner, var den ursprungligen ha haft sin plats — att det skulle ha varit vid Håmö gård förefaller i varje fall osannolikt — beslöt Riksantikvariern, att fragmenten för framtiden skola förvaras i Statens Historiska Museum. Dit infördes de också under hösten 1939 (inv.-nr 22437).

Rödaktig, fältspatrik granit med hård yta. De båda fragmenten ha en gemensam brottyta och passa fullkomligt samman. Tillsammans utgöra de nära $\frac{2}{3}$ av den ursprungliga runstenen. Större delen av runslingan är bevarad jämte inskriften. Det ena fragmentet (A) utgör runstens vänstra övre del med större delen av korset och runorna 1—30. Det andra (B) utgör den högra delen av stenen med runorna 30—70. Fragmentet A har en höjd av 0,58 m., en bredd av 1,20 m. Fragmentet B har en höjd av 1,30 m., en största bredd av 0,40 m. Längst ned har en remna

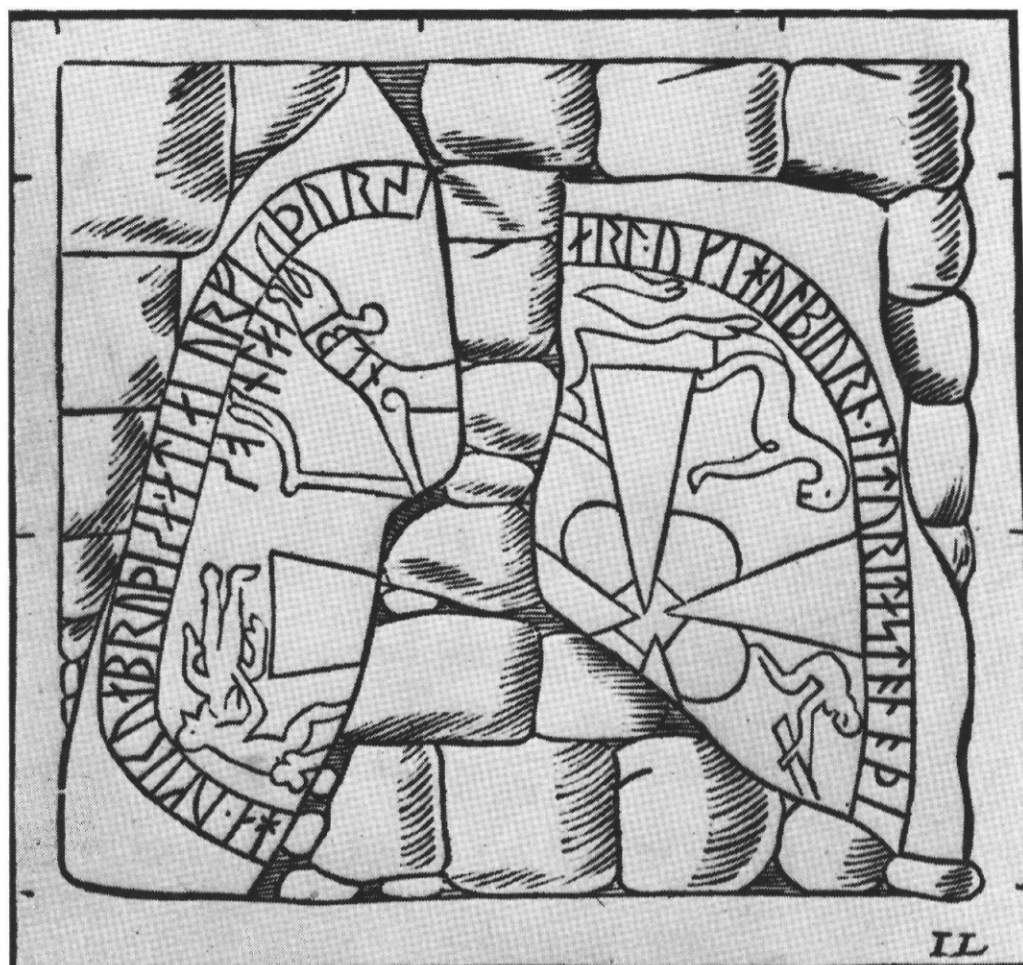

Fig. 420. U 901. Hämö, Läby sn. Efter B 448.

uppstått i fragmentet B, och ett mindre stycke av detta är löst, med nedre delen av runorna 57—58 **si**. Troligen har skadan uppkommit vid stenarnas transport. Vad som fattas är sålunda vänstra nedre fjärdedelen jämte ett kilformigt stycke av stenens mellersta del. Tyvärr har därmed en avsevärd del av ristningens ovanliga och intressanta ornamentik gått förlorad. Stenens (eller i varje fall ristningens) höjdaxel har gått genom korsarmen ovanför runorna 19—24 **ritast**. Höjden kan då beräknas ha varit minst 1,40 m. Bredden mitt över korsets sidoarmar är 1,30 m. Stenen har sålunda varit tämligen låg, men ungefär lika bred. Ristningen är djupt och jämnt huggen, såväl vad ornamentik som runor angår. Den är också synnerligen väl bevarad och överallt tydlig. Härtill har bidragit såväl den hårda, fältspatrika granitytan som det skyddade läget. v. Friesen anmärker (1908): »Jag erinrar mig för tillfället ingen annan ristning, där rundragen i den grad framstå med sin ursprungliga friskhet.» Detta intryck har dock i hög grad berott på att forskaren här ovanligt nog stod inför ett fall, då ristningsytan var alldeles ren, helt fri från smuts och täckande lavvegetation.

Inskrift:

... arl · uk ihulbiurn · litu rita stono þisa · ukirua bru þisa · at iafur faður si ...

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

... hialbi ont hos

60 65 70

... *Karl ok Igulbiorn letu retta steina þessa ok gæra bro þessa at Iofur, faður sinn ... hialpi and hans.*

»... Karl och Igulbjörn läto resa dessa stenar och göra denna bro efter Jovur, sin fader ... hjälpe hans ande.»

Till läsningen: 1 **a**: en naturlig avsats går snett över hst på platsen för **a**-bst. På v. sidan, alldeles i kanten av stenen, synas spår av huggning. Sannolikt har runan haft formen $\downarrow$, med bst endast t. v. Intet sk efter 5 **k**. Alla runorna i namnet 6—14 **ikulbiurn** fullt tydliga. 10 **b** har formen $\mathbb{K}$; däremot icke 38 och 63 **b**. 20 **i** är icke stunget. 22 **a**: bst skär hst, men bst:s h. del är blott hälften så lång som den v. 25 och 27 **o** äro tydliga. 30 **s** är delad på de båda fragmenten. 33 **k** är icke stunget; icke heller 34 **i**. 37 **a** har dubbelsidig bst; likaså 44, 45, 48 **a**. 47—51 **iafur** är alldeles klart. 49 och 52 **f** ha raka, långsträckta bst. Intet sk efter 51 **r**. Bst i 53 **a** är mycket liten. Av 59 **h** finnes endast övre delen av hst jämte v. övre bst. R. 59—70 äro vänderunor. R. 65—70 stå utanför slingan.

Hadorph och Leitz (B 448): 28—31 **piha**, 47—51 **iaiur**, 53 **i**; 59—60 **hi** saknas; 65—70 **anta os**. — Celsius: 28—31 **pisa**, 47—51 **iafur**, 53 **o**, 59 **h** saknas; 65—70 **ont hos**. — Dybeck: 28—31 **pina**, 47—51 **iofur**, 53 **i**; 59 **h** saknas; 65—70 **ont hos**. — v. Friesen: 28—31 **pisa**, 47—51 **iafur**, 53 **i**; 59 **h** saknas, likaså 64 **i**.

Redan Peringskiöld har iakttagit, att inskriften är densamma som på U 904 på Läby äng: »Här är samma mening, som på föregående minningzmärke [d. v. s. U 904], hvarest den tredie brodern kallades *Hulbiurn*, här *Ighulbiurn*; Fadrens namn där *Jufur*, här *Jafur*; där två Jagthundar, här en häst. Korsmärket lika på bägge. Scando-Scytherne som woro Thors tienare, hafwa ifrån Hedendomen tecknat sina skiöldar med Thorsmärket, samt stamm-wapn, och detz vthom ritat skiöldarne med sina bedrifter som *Homerus Iliad* bewitnar om *Achille*. Här på *Monumentet*, som är sönderbräckt och något skilliachtigt inmurat, finnes både Korset och en Häst, inritade innom en Drake, som slingar sig såsom en bord kring skiölden, föreställandes ther hos then döda *Jafurs* gärning, i så motto at här afbildas två Karlar, then ene hållande then andra i halsen, then tredie kommande med en klubba at bulta den segrande i ryggen». — Också Dybeck framhåller (D 1:161), att »inskriften, på ett eller flera namn när, [är] lika lydande med den som funnits å den nu förkomne runstenen i Läby äng [= U 904]». Och i *Runa* (fol.) 1876 tillägger han efter ett nytt besök: »Om de tu stycken af en runsten, hvilka äro inmurade i Håmö's källare och ega nästan samma inskrift som å den ifråga varande Westerbystenen [= U 904], höra till en sten, som fordom stått i den sednares närhet, så tör det eller de stycken af Håmöstenen, hvilka saknas och förgäfves söktes, vara i marken vid denne Westerbysten, så vida icke det i prof. Schröders anteckningar nämnda runostycket i Låbys kyrka, hvilket jag icke kunnat finna, utgör fyllnaden i honom. Låbys kyrkas afstånd från Westerbysten är ringa, icke Håmö's».

I anslutning härtill har O. v. Friesen antagit, att Håmö-stenen ursprungligen har haft sin plats intill den ännu bevarade stenen vid den forntida Läbyvadsbron. Då i båda inskrifterna talas om »dessa stenar», är det sålunda U 901 och U 904 som avses. De ha stått vid södra landfästet av den långa bron, förmodligen en på vardera sidan av vägen. Sannolikt har den ena, U 901, med tiden fallit omkull och blivit sönderslagen, varefter ett par större delar ha blivit bortförda till det omkring 1½ km. avlägsna Håmö och inmurade i källaren. Då de återstående styckena icke kunde påträffas vid källarens rivning, torde de — såsom redan Dybeck har framhållit — med fog böra sökas på sin gamla plats vid Läby vad, om de nu ännu finnas i behåll. Men möjligt är ju, att de ha blivit bortförda åt annat håll och förstörda.

Inskriften har börjat längst ned på v. sidan, ungefär mitt emot avslutningen 52—58 **faþur sin**. Med hjälp av U 904 kan dess början suppleras: [**iarl i uk**] **arl i uk ihulbiurn**. Runslingans båda ändar, halsen och stjärten, ha sannolikt nedtill korsat varandra, liksom på U 904. Från det bevarade huvudet t. h. har halsen sålunda böjt av åt vänster, varefter kroppen på vanligt sätt följt stenens ytterkonturer. Sedan den nedtill korsat halsen, har den avslutats på vänstra sidan med en slingknut. Endast på detta sätt torde det vara naturligt, att den sats, varmed inskriften avslutats, har varit ristad med vänderunor. Hade den fortsatt omedelbart efter 52—58 **faþur sin**, fanns ingen anledning för ristaren att övergå till vänderunor. Ristaren har sålunda anbragt

bönen för den dödes själ i runslingans främre del, där plats fanns ledig, omedelbart framför det första namnet **iarl**. Han har velat ha runorna stående på slingans innerlinje och därmed nödgats bruka vänderunor. Om detta är riktigt, kan man också med stor sannolikhet sluta, att framför 59—64 **hialbi** måste ha stått mera än ordet **kup** 'Gud'. Säkerligen har stenen haft den hos Åsmund Kåreson så vanliga formeln [**kup ukups mupir**] **hialbi ont hos** 'Gud och Guds moder hjälpe hans ande'. Runslingan räckte icke till, och de sista orden **ont hos** ha måst placeras utanför, ovanför rundjurets huvud.

Ornamentiken på U 901 har tydligen varit en variation av den på U 859 Måsta. Ristaren har haft att göra med stenar, som varit mycket likartade till formen, ungefär lika i höjd och bredd, och uppgiften blev därför likartad. En olikhet är ju, att på U 859 rundjurets huvud är vänt åt vänster, och kroppen går alltså i vänstervridande riktning runt stenens kanter; på U 901 är tvärtom rundjurets huvud vänt åt höger, och kroppen går i högervridande riktning. Huvudet är bakböjt som t. ex. på U 867. Det förefaller nästan, som om Åsmund roat sig med att vända rundjuret på U 904 helt om och lägga det på rygg. Så har han fått fram variationen i U 901; också framfoten finns där, nästan exakt lika, men uppåtvänd på U 901, nedåtvänd på U 904. Det kan icke vara något som helst tvivel om att den som har ristat U 859, d. v. s. Åsmund Kåreson, också har ristat U 901 (och U 904). Överensstämmelsen är fullständig i komposition, korsets centrala plats och form, runornas form och användning, bruket av skiljetecken och, icke minst, den karakteristiska, lätt igenkännliga ristningstekniken. Att Åsmund är mästare till runstensparet vid Läby bro, har också tidigare antagits av såväl Brate som v. Friesen.

I sin helhet kan Hämö-stenens inskrift sålunda rekonstrueras på följande sätt:

[**iarl . uk**] **iarl . uk ihulbiurn . litu rita stono pisa . ukirua bru pisa . at iafur faþur si[n]**

[**kup ukups mupir**] **hialbi ont hos**

23—27 **stono** är utan tvivel en felhuggning för **stino**, så som U 904 har. Ristaren har av misstag kommit att sätta **o**-bst på den första vokalen i ordet. Han använder **o**-runan som tecken för nasalerat *a*: **stono**, **ont**, **hos**. En språkhistoriskt intressant växling är **iafur** U 901: **iufur** U 904. Det är den *u*-omljudda vokalen det gäller, mellanljudet mellan *a* och *u*. Jfr också 10—14 **biurn**, den hos Åsmund vanliga formen. (Däremot har inskriften 52—56 **faþur**, icke **foþur**, såsom L 117 anger och efter denna källa Brate och Bugge i *Runverser*, s. 24, A. Kock, *Svensk ljudhistoria* 1, s. 407.) — En annan växling av intresse är **at** U 901: **abtia** U 904.

Om namnet *Iarl* se U 307 (där dock belägget från L 99 utgår). Om *Igulbiorn* se U 51 (där dock beläggen från U 901 och U 904 saknas och böra tilläggas). Om mansnamnet *Iofurr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106. Det framhålles där, att det är rikligt belagt i uppsvenska inskrifter från vikingatiden. Emellertid bör framhållas, att de förhållandevis många beläggen tillhöra ett tämligen begränsat område: norra Uppland fr. o. m. Uppsala-trakten norrut. Namnet förekommer i följande socknar: Läby (U 901 och 904, avseende samme man), Rasbo (L 296), Bälinge (L 131 och 156), Ärentuna (L 216 och 220), Björklinge, (L 254) och Alunda (L 281). Intet enda belägg från Attundalund eller Fjärdhundraland eller från södra delen av Tiundaland. Samtliga hittills kända medeltida belägg på *Iavur* (*Iuvur*, *Iughur*) tillhöra Uppland. Det är namn på bönder i följande socknar: Rasbo, Alunda, Tuna, Vendel, Nora och Våla. I Danmark synes namnet vara helt okänt. I västnordiska källor förekommer *Iofurr* som verkligt personnamn endast en gång, buret av en person i Jämtland på 1400-talet. Vi ha här ett sällsynt klart fall av ett mansnamn med lokalt begränsad användning.

Korset har på båda stenarna fått en dekorativ utformning. Det dominerar i hög grad. En anmärkningsvärd olikhet förekommer: mellan korsarmarna finnas flikar, som på U 901 äro rundade, på U 904 skarpt spetsiga. Samma olikhet möter på de båda runstenarna vid Måsta. Även

i övrigt är en jämförelse mellan runstensparet vid Måsta och det vid Läbyvad i hög grad befogad. Utrymmet mellan korsarmarna är fyllt av figurer. Åsmund Kåreson visar här liksom annorstädes en benägenhet för figurframställning, som är påfallande. Man frågar sig, vad avsikten har varit med dessa bilder, om de endast varit en fri lek eller om de ha haft någon symbolisk innebörd, och vidare vad förebilderna kunna ha varit. På U 859 finnes endast en dekorativ ormfätning. På den andra Måsta-stenen (U 860) finnas fyra djurfigurer, av vilka åtminstone de båda nedre och största tillhöra fantasiens värld. Om någon avsikt att återge en verklighet kan här icke vara tal. På Läbyvad-stenen U 904 finnas nedtill ormfätningar, som likna U 859, och upptill mellan korsarmarna två klumpiga djur med bågböjda ryggar och otydliga huvuden. De likna det lilla djuret upptill på vänstra sidan på Måsta-stenen U 860. Man har, icke utan skäl, liknat dem vid björnar. De märkligaste figurerna finnas på Hämö-stenen, U 901. Nedtill på v. sidan har av allt att döma funnits en ormfätning, liknande den på U 904 och på U 859. Till denna hör väl det ormhuvud, som stiger rakt upp mot runslingan. Mellan korsarmarna på v. sidan står ett djur, som otvivelaktigt mest liknar en häst. Mitt emot på högra sidan finnes en egenomlig figurframställning, bestående av tre män, som synas vara i strid med varandra. De skola givetvis tänkas stå i samma plan, ehuru ristaren av utrymmets knapphet tvingats att ordna dem vertikalt. Den mellersta av dem har ett stadigt grepp om huvudet på den nedre mannen — huruvida det är ett vänskapligt eller fientligt grepp, en omfamning eller en strypning, är ej lätt att avgöra — under det att han själv får ett hugg i ryggen med ett vapen, som närmast liknar en hammare men kanske skall föreställa en yxa. Man får onekligen här intrycket av ett försök till realistisk framställning. Kan det vara en verklig händelse som återges? Och har den något samband med stenens uppgift som minnessten? I så fall måste man väl tänka sig, att den Jovur, över vilken stenen är rest, har dött en våldsam död. Att en sådan tolkning osökt måste tränga sig på åskådarna, talar väl för att den också är avsedd och riktig. Sannolikt är det då också Jovurs häst, som vi se till vänster. Det enda, som direkt talar emot denna tolkning av Hämö-stenens bilder, är att figurerna på systerstenen U 904 icke naturligt låta infoga sig i densamma. Skulle det kunna vara Jovurs hundar?

Människofigurerna synas vara helt oklädda. Det enda som karakteriserar dem är att de synas ha spetsigt hakskägg och ett tydligt utmärkt öga. De båda övre figurerna äro sedda i profil, den nedersta en face.

Det finnas i varje fall i figurerna på de båda runstenarna vid Läby vad ingenting som tyder på att de skulle ha haft en symbolisk innebörd. Detta är anmärkningsvärt, då det gäller en ristare av Åsmunds läggning, hos vilken, såsom väl känt är, det religiösa intresset är särdeles starkt framträdande.

Peringskiölds tolkning av figurerna på Hämö-stenen är förut omtalad. Dybecks tankar ha gått i en annan riktning. Han har, ehuru knappast med framgång, tänkt sig en framställning ur Sigurdssagan: »Bilderne å Hämöstenen förtjena uppmärksamhet... Man skådar tre män i handling, i strid med hvarandre, en häst som kunde göras till *Grane*, ett med honom samband egande slingdjur med klöf, samt sist ett utanför runslingan stående djur (? björn), som tyckes betrakta bardaleken.»

902. Kvarnbo, Läby sn.

Pl. 168, 169.

Litteratur: R. Dybeck, Reseberättelse 1863 (ATA), Runa (fol.) 2 (1876), s. 35; UFT h. 6 (1877), s. 10; O. v. Friesen, i UFT h. 24 (1908), s. 148, Anteckningar (UUB); G. Ekholm, Uppländska fornvägar (i: Upsala Nya Tidnings julnummer 1936), Ett uppländskt gravfält från La Tène-tiden (i: Fornvännen 1938, s. 69 f.); Fornminnesinventering i Läby sn 1937—38 (hs i ATA), med specialkarta över gravfältet vid Kvarnbo.

Äldre avbildningar: Dybeck, teckning 1863 (ATA); C. M. Bolm, teckning 1877 (ATA); v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står i Lillängen, tillhörande akademigården Kvarnbo, i skogskanten 300 m. SÖ om landsvägsbron över Läby vad, 50 m. S om ån, 35 m. V om den gärdesgård som går i gränsen till Bondkyrka sn. I den långa raden av resta bautastenar är runstenen den tredje i ordningen från Ö räknat. Ristningsytan vetter åt NNÖ. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Runstenen omtalas första gången i Dybecks reseberättelse 1863: »Å Quarnbo egor i en hage öster om Läby bro upptäcktes någre fallne bautastenar och bland dem en äfven störtad runsten, hvilken icke till förene är omtalad. Inskriften tyckes mig höra till de flere i landet, 'hvilka ingen mening gifva'. Jag har ansett mig icke böra intaga afritningen (efter aftryck) af honom i Runurkunderna, utan lemna den till Akademien.» I en förteckning över fornlämningar i Bondkyrka sn (ATA) skriver Dybeck: »I Qvarnbo äng, söder om och invid Läbyån, äro sex stora bautastenar, alle kullfallne eller störtade. Der finnas äfven några stenkretsar, men till stor del sunkne i marken. Nästan midt i Qvarnbo norra gärde är en mycket afgräfvnen ättechög, hvilken

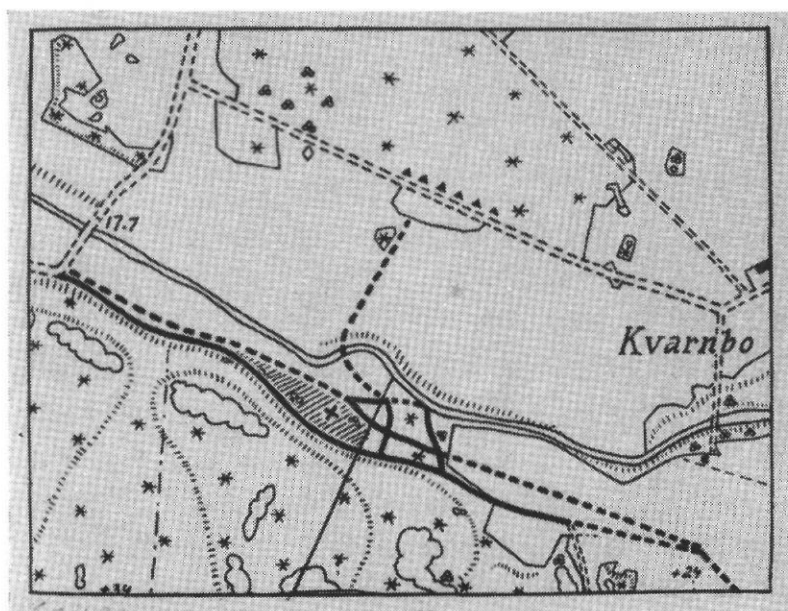

Fig. 421. Karta över fornminnesområdet vid Kvarnbo. Efter G. Ekholm i Fornvännen 1938, s. 93.

för 30 år sedan var fullkomligt bibehållen... Bland ofvannämnde bautastenar i Qvarnbo äng är en nyfallen runsten med svårtydig inskrift». Dybeck tog ett avtryck och lämnade en teckning av stenen till Vitterhetsakademiens arkiv. Han återkom några år senare (1876) till platsen, men ett stritt och ihållande regn hindrade honom från att mer än »hastigt nog afskrifva runorna». — Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »S om Läbyån, strax Ö om Läby vad, en [runsten], omgifven af några smärre klumpstenar.» — *UFT* h. 6 (1877): »En sten med runskrift, mycket svårläslig, finnes nära ö. om nedanstående Vasavård. Han är omgifven af smärre klumpstenar.» — v. Friesen (1908): Stenen »står starkt lutande bakåt på den s. k. Lillängen, en löfäng belägen ofvan åkern söder om Läbyån och öster om Läby vad. Denna ristning är genom vittring nästan utplånad. Intet ord är säkert läsbart. Ornamentiken tycks ge vid handen en åtskilligt senare tid [än övriga runstenar i Läby], inemot eller omkring 1100».

Fornminnesområdet vid Kvarnbo blev under åren 1933—37 föremål för en grundlig undersökning under ledning av professor G. Ekholm. Runstenen blev därvid också rest, liksom de sammanlagt 27 bautastenarna utan inskrift. Runstenen förmodas av Ekholm stå i samband med en forntida väg med broanläggning över vattendraget, varav man funnit lämningar. Då inskriften hittills har trotsat försöken till läsning men i varje fall med säkerhet icke innehåller någon hänsyftning på bron, kan man draga den »slutsatsen, att bron är antingen äldre eller yngre än runstenen. Den senare möjligheten måste anses vara helt utesluten vid ett endast flyktigt studium av förhållandena på platsen. Fornminnets hela karaktär förutsätter, att stenarna skola ses av

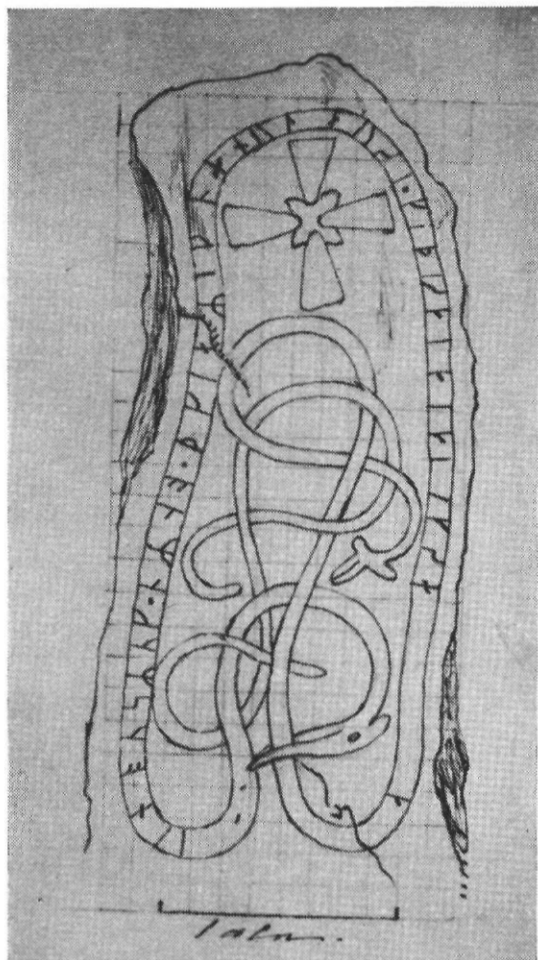

Fig. 422. U 902. Kvarnbo, Läby sn.
Efter teckning av Dybeck.

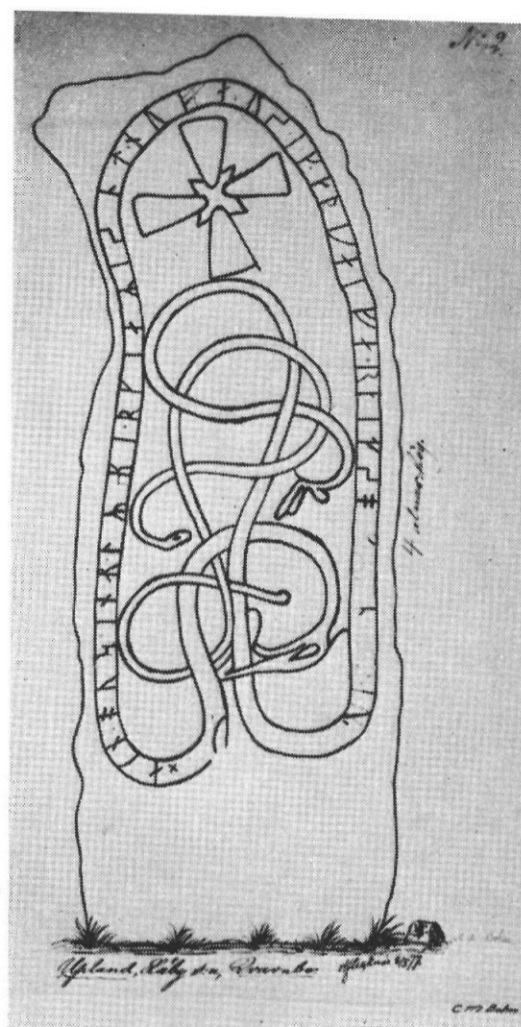

Fig. 423. U 902. Kvarnbo, Läby sn.
Efter teckning av C. M. Bolm.

resenärer, som från norr övergå vattendraget på denna punkt. Utan närvaron av en bro mitt för blir uppställningen av runstenen och bautastenarna meningslös. Bron måste sålunda ha funnits till, när de nämnda stenarna restes.»

Granit med rödgrå färgskiftning. Stenens höjd 3,45 m., över nuvarande markytan 2,40 m., bredd (tvärs över ormhuvudet) 0,85 m. Ytan, som förefaller vara en naturlig klyfta, är någorlunda plan men mycket skrovlig. Ristningen är ganska grund, delvis så otydlig, att linjerna ej kunna fastställas. Vissa detaljer i ornamentiken förefalla aldrig ha blivit utförda: huvudet och framfoten i runslingan, slutet av den mindre, smala ormslingan. Ristningen är märkbart vittrad och har inga spår av färsk huggning. Att den har blivit utförd i gammal tid, är därför säkert. Vissa drag tyda dock på att den är en imitation utförd av en icke runkunnig ristare. Ornamentiken är valhänt, både i fråga om komposition och utförande. Linjerna äro osäkert dragna. Runslingan är påfallande smal, endast 5—5½ cm. Runorna äro delvis rätt tydliga, delvis kunna endast raka staplar säkert spåras, utan tydliga bistavar. Runorna ha snarast en rent dekorativ uppgift. Det är knappast troligt, att inskriften, eller någon del av den, har språklig mening.

Inskrift:

ipnoui -- UR -- okiarisi ----- si . ---- f-piikso

5   10   15   20   25   30   35   40

Till läsningen: Första runan är sannolikt **i**, möjligen **a**. Där framför finnas osäkra spår av huggning. Bst:s övre del i 2 **p** är tydlig. 3 **n** är tydlig. Likaså 4—6 **ous**. R. 7 kan knappast vara annat än **i**; ingen bst kan spåras. R. 8 möjligen **n**. R. 9 förefaller snarast vara **h**. Därefter möjligen ett sk **x**. R. 10 är snarast **u**, men bst:s nedre del är oklar eller bortvittrad. 11 **r** är tydlig. R. 12 möjligen **b k**. 13 **i**. Därefter möjligen ett sk. 14 **o**, knappast **p**. 15 **k**, men ej fullt

säkert. 16 **i** är djupt hugget och tydligt; ingen bst har funnits. 17 **a** är säkert. Likaså 18—20 **ris**. 20 **s** är ett egendomligt, ornamentalt format **s** $\downarrow$, liksom 28 och 40 **s**. 21 **i**; ingen bst kan spåras. R. 22: endast nedre delen av en stav. R. 23 är helt oklar. R. 24: hst är tydlig; möjligen **r** (eller **u**). R. 25: hst är tydlig, bst oviss. R. 26 är oklar (möjligen **a**). R. 27: hst är tydlig; en fördjupning t. h. därom liknande bst i **u** är snarast naturlig. 28 **s** tydligt; likaså 29 **i**. Därefter sannolikt ett sk . R. 30 helt oviss (**k**?). R. 31: hs tämligen tydlig. R. 32: hst tydlig; från dess nedre ända utgår en bst, liknande bst i **f**; den övre är ej tydlig. Mellan r. 31 och r. 32 har möjligen funnits ännu en runa, likaså mellan r. 32 och r. 33. 33 **k**? 34 **f** är tämligen säker. R. 35: hst är tydlig; möjligen **a**. 36 **p** med bst i vinkel $\downarrow$. 37 **i**. 38—41 **ikso** är tämligen tydligt. Därefter finnas inga spår av runor.

Dybeck 1863¹:

iinousruk · nrno · kiariknanulausi · kipiaiaiaiksa
           5   10   15   20   25   30   35   40

C. M. Bolm 1877:

× **ain · ous · inar · lrbi · pkiarisnt · nu - ausi · kal - aifa · r - ikso ...**
           5   10   15   20   25   30   35   40

v. Friesen 1898:

... n · ousinr · trbi · pkiarisn - · nu - orsi · k - ofa - faifikso
           5   10   15   20   25   30   35   40

Följande runor betecknas av v. Friesen som säkra: 4—6, 8, 11, 14—21, 27—29, 34, 38—41, som tämligen säkra: 12, 23, 24, 32 **o**, 34 **a**.

903. Västerby, Läby sn.

Pl. 173.

Litteratur: B 447, L 116, D 1:160. J. Bureus, Fa 6 s. 67 n:r 103 (Bureus' egen uppteckning), s. 151 n:r 263 (likaså), s. 223 n:r 281 (Rhezelius), Fa 10:2 n:r 47 d, Fa 5 n:r 257, Fa 1 s. 59; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 337; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 46, 359; R. Dybeck, Runa (fol.) 2 (1876), s. 36; UFT h. 6 (1877), s. 9; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 38; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); Fornminnesinventering i Läby sn 1937—38 (hs i ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (Fa 10:2), kopparstick (F f 6 n:r 104); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 447); Dybeck a. a.; v. Friesen foto (ATA, UUB).

Runstenen står i norra kanten av landsvägen Uppsala—Läby—Vänge, 40 m. Ö om vägskalet, där vägen genom Nästen till Ramsta och Örsundsbro tager av från landsvägen, och o. 500 m. V om Läby kyrka. Ristningsytan vetter åt S. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Runstenen var känd redan av Bureus. Han har två gånger granskat inskriften, andra gången den 19 juli 1641. Han anger platsen: »Vid Lädeby Vesterby» (Fa 6), »Västan för Vester Lädeby byen» (Fa 10:2), »Läduby Västrby vid byen» (Fa 5). Rhezelius: »Widh Ladyby i gårdet» (Fa 6). — *Ransakningarna* (1672): »Wästerby på gårdet weed byyn 1 steen påskrifwen.» Peringskiöld: »Westerby Runstenen vid Byen» (B 447: »Västerby», L 116: »Westerby»). — O. Celsius har granskat inskriften den 6 och 8 okt. 1726. — Dybeck: »Stenen står invid landsvägen, som löper utmed och norr om byn.»

¹ För att underlätta jämförelsen ha runorna i de tre äldre läsningarna blivit numrerade efter vår egen (s. 623).

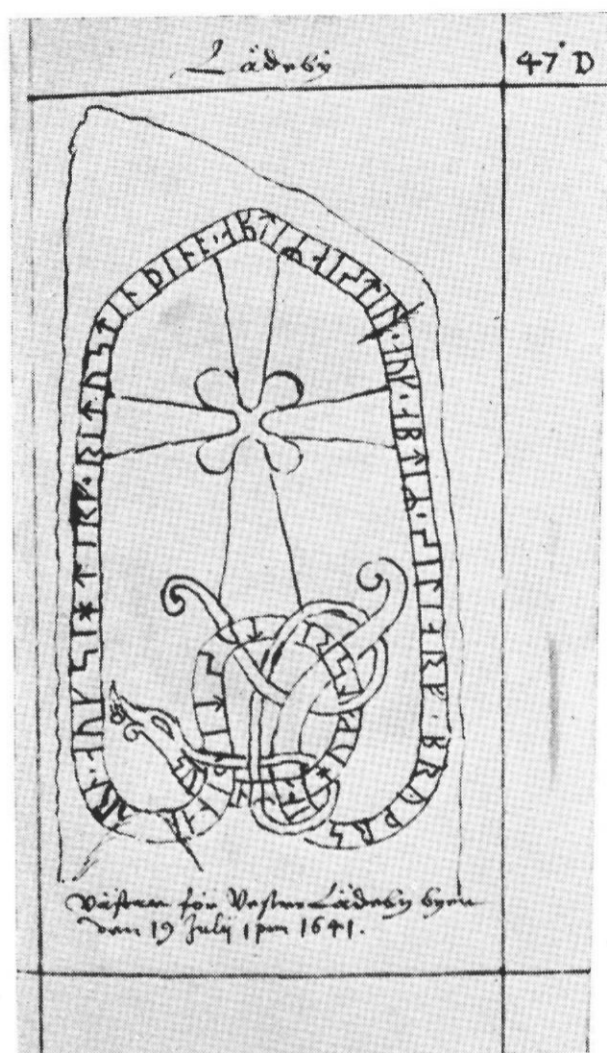

Fig. 424. U 903. Västerby, Läby sn. Efter teckning av Bureus.

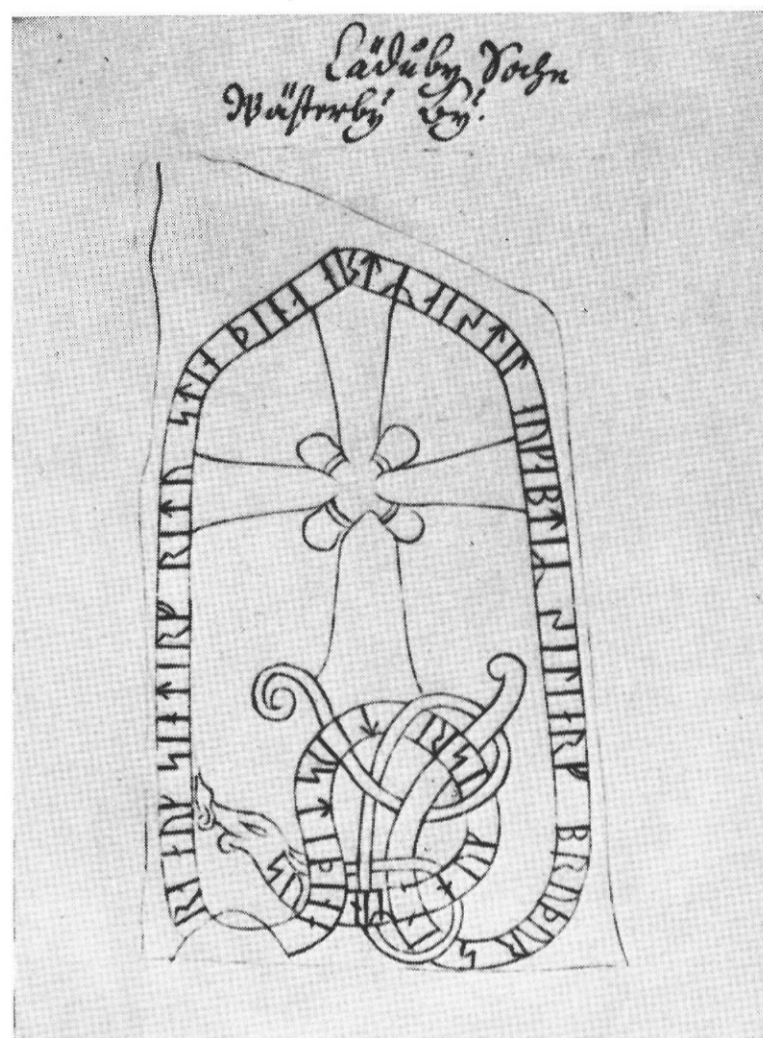

Fig. 425. U 903. Västerby, Läby sn. Efter kopparstick av Bureus.

Rödgrå granit. Höjd 1,46 m., bredd 0,93 m. Ytan plan och tämligen slät, men småknottrig. Ristningen är djupt huggen och synnerligen väl bevarad. Den är något svagare upptill, där ett par runor även äro skadade.

Inskrift (med det inom [ ] efter B 447):

sibiurn · auk sihtarf · ritu stin þino · abtir · aisti[n] · auk abtir · sitiarf · brupr sina

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

sunir hukals ritu sti þino ·

65 70 75 80 85

Sigbjörn ok Sigdiarfr rettu stæin þenna æftir Östæin ok æftir Sigdiarf, brøðr sina. Synir Hugals rettu stæin þenna.

»Sigbjörn och Sigdjärv reste denna sten efter Östen och efter Sigdjärv, sina bröder. Hugals söner reste denna sten.»

Till läsningen: Inskriften börjar nedtill på v. sidan, strax nedanför det ställe där runslingan har gått över drakens hals. Den går sedan utmed stenens ytterkanter och slutar på h. sidan nedtill, ungefär mitt emot inskriftens början. Inskriften har tydligen från början varit beräknad för detta utrymme. — Första runan är något otydlig (jfr B 447 och D 1: 160). Men något annat än þ kan icke komma i fråga, och detta kan icke tolkas annat än som ett s. H. bst är rak, vinkelrät mot mellanstapeln, absolut icke böjd som en k-bst. Inskriften har såväl þ som ð (r. 37, 49, 80); jfr också 22 s þ. 3 b: nedre bst bredare än den övre och när ramlinjen ett avsevärt stycke t. h. om hst; liknar därför ett R. Alla runorna i namnet 1—7 **sibiurn** äro f. ö. fullt säkra.

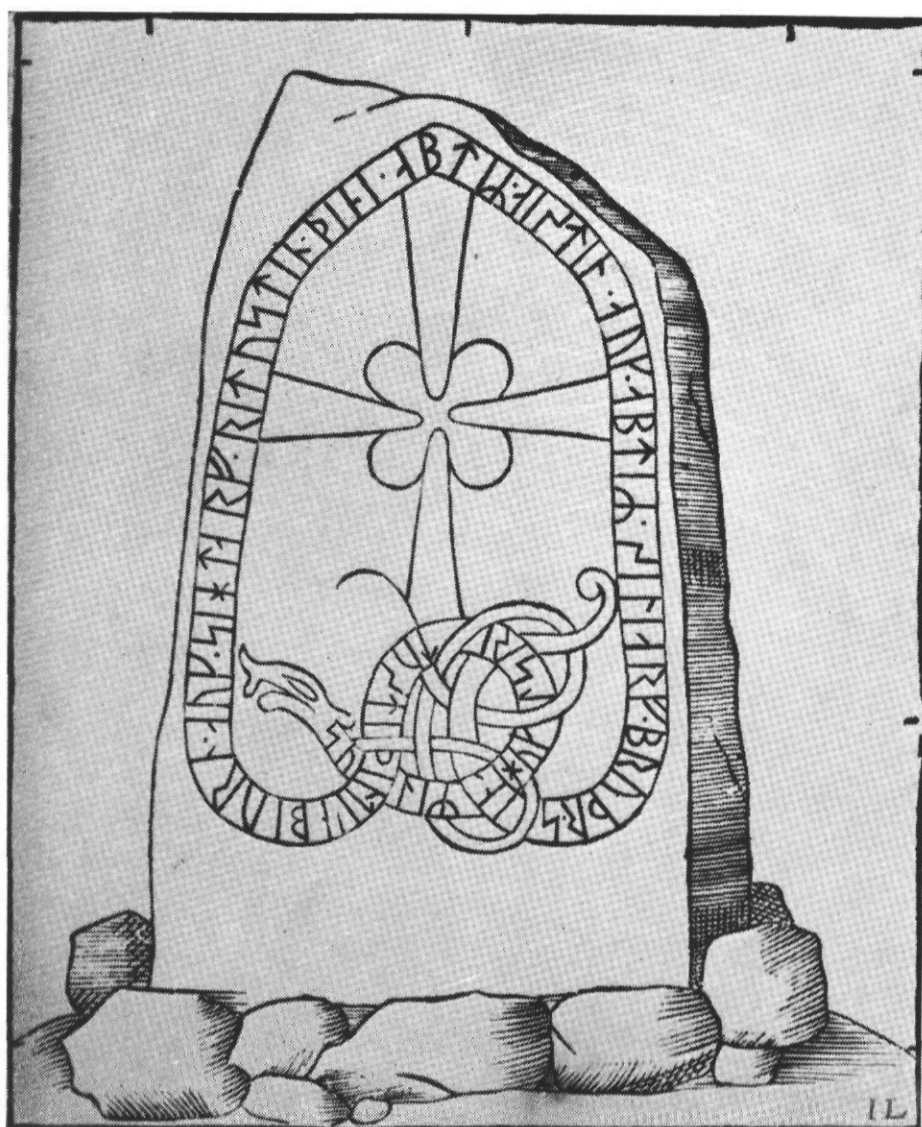

Fig. 426. U 903. Västerby, Läby sn. Efter B 447.

Likaså namnet 11—17 **sihtarf**. Intet sk torde finnas efter 10 **k**. 19 och 24 **i** äro icke stungna. Intet sk efter 21 **u** och 25 **n**. 22 **s** har formen h , men v. stapelns nedre del är betydligt grundare än det övriga. Huggningen är endast påbörjad. Vid 40 **n** har en avflagrings (eller avslagning) skadat ristningen; övre delen av hst är borta, av bst finnes intet säkert spår. Sannolikt intet sk efter 43 **k**. Alla runorna i namnet 49—55 **sitiarf** äro synnerligen tydliga. 58 **u** är icke stunget. Intet sk efter 60 **r** eller efter 64 **a**. — Intet sk framför 65 **s**. 66 **u** är icke stunget. Övre delen av 67 **n** är skadad. Intet sk efter 69 **r**, 75 **s**, 79 **u**, 82 **i**. 70 **h** är svagt, särskilt hst; dock säkert. 72 **k** är icke stunget. Bst i 73 **a** är ansatt på en korsande slinglinje, som sålunda tjänar som hst. 77 **i** är icke stunget; icke heller 82 **i**. Bst i 78 **t** äro svaga. Något **n** finnes icke efter 82 **i**. En **n**-bst är icke, såsom man möjligen ha kunnat vänta, huggen på h. sidan av den mötande slinglinjen. Ristaren har tydligen funnit det orimligt att hugga en runa på en slinga, som måste tänkas gå under den mötande ormkroppen. Då utrymmet här var trångt och han måste spara plats, har han säkerligen menat, att **n** skall tänkas vara dolt under den korsande slingan. Bst i 83 **p** är ansatt på den andra av de korsande slinglinjerna. Runorna 83—86 **pino** stå mycket trångt, särskilt i jämförelse med det följande 1—7 **sibiurn**. 86 **o** har icke runans vanliga form med bst på h. sidan, utan dessa äro huggna på v. sidan, tydligen för att ge plats åt det följande sk **o**, varmed inskriftens båda delar åtskiljas. Ristaren har sålunda måst hushålla med det knappa utrymmet: han har nödgats utelämna en runa, ge en annan en ovanlig form och på ett påfallande sätt sammantränga de sista runorna. Detta måste bero på att huvuddelen av inskriften (r. 1—64) redan var huggen — ej blott planerad —, när återstoden (r. 65—86) tillkom såsom ett tillägg. Det har annars varit mycket lätt att genom en förskjutning av hela inskriften mot runslingans avslutning undgå dessa nödfallsåtgärder.

Bureus, teckning i Fa 10:2: Runorna 1—5 dolda av något föremål. 15 i, 40 l, 51 l, 58 y, 80—86 **stin pina**. Fa 6 s. 67: 1—7 **ati · biurn**, 15 a, 40 i, 49—55 **siolarf**, 58 u, 80—86 **sti · pina**. Fa 6 s. 151: 1—7 ... **rn**, 15 i, 40 l, 51 l, 58 y, 80—86 **stin pina**. Teckningen i Fa 10:2 och läsningen i Fa 6 s. 151 äro daterade samma dag, den 19 juli 1641. — Rhezelius (Fa 6 s. 281): 1—7 ... **urn** 15 a, 39—40 **an**, 49—55 **siktarf**, 58 u, 80—86 **sti pino**. — Hadorph och Leitz (B 447): 1—7 - i · **biurn**, 29 i, 40 n, 51 l, 58 u, 70—75 **hukls**, 80—86 **sti pint**. R. 1 är oklar, men Peringskiöld, som måhända själv har granskat stenen, läser den som **s**, även om han för 1—2 **si** tillsammans med inskriftens sista ord (**pintsi**). — Celsius: 1—7 - **ibiurn**, 15 a, 40 n, 51 l, 58 u, 70—75 **hukals**, 80—86 **stin** (med n-bst på ornamentslinjen) **pina**. R. 1 har Celsius alldeles riktigt tecknat |¹ (med rak övre bst). — Dybeck: 1—7 - i · **biurn**, 15 a, 29 i, 40 n, 49—55 **si - -arf**, 58 u, 70—75 **hukals**, 80—86 **stin** (med n-bst på ornamentslinjen) **pino**. Dybeck uppfattar inskriftens första namn som **· biurn** och för (liksom Peringskiöld) de närmast föregående runorna till inskriftens slut. »Inskriftens tre sista stafvar, af hvilka den medlersta bara till hälften återstår, äro svåra att tyda.» Han har (liksom Celsius) tecknat dem rätt väl: |¹. — I *UFT* h. 6 (1877) meddelas inskriften »efter en af studenten C. M. Bolm gjord granskning». Första namnet läses 1—7 **ikibiurn**. Dybeck har (i *Runa* fol., 1876) anslutit sig till denna läsning. »Hon börjar, efter hvad jag nu någorlunda säkert fann, med namnet **ikibiurn** ... och slutar med Runurkundernas **pino**.» — v. Friesen: 1—7 **kibiurn**; 1 k är »säkert». 11—17 **sihtarf**; 35—40 **aisti-**; 40 n t. h. skadat av en avflagring; »dock synes till höger ännu spår af bistafven just på kanten mellan flagringen och det bibehållna». 49—55 **sitiarf**; 58 u. 65—69 **synir**; pricken i 66 y »grund men säker». 70—75 **hukals**. 82 i eller u.

Två män, Sigbjörn och Sigdjärv, söner av Hugal, ha låtit resa stenen till minne av sina bröder Östen och Sigdjärv. *Sigbiorn* (med kortformen *Sibbi*) är ett rätt vanligt namn. Om *Sigdiarf* se U 109. 35—40 **aistin** kan återge såväl ett *Æistæinn* som ett *Øystæinn*; se härom S. Bugge i *ATS* 10: 1, s. 50. Det senare är otvivelaktigt vanligare. — 70—75 **hukals** (gen.) torde återge genitiven av ett *Hugall*, vilket namn förmodligen är identiskt med adjektivet isl. *hugall* 'tankfull, förtänksam'. Från början är det sålunda ett tillnamn. I en urkund 1399 nämnes *Huggalz arwom* (Lundgren o. Brate, *Personnamn*), vilket kan innehålla samma namn (Västmanland). För övrigt är det helt okänt, icke endast i Sverige utan i hela Norden.

11—17 **sihtarf** (nom.) och 49—55 **sitiarf** (ack.) måste avse samma namn *Sigdiarf*, trots den olika stavningen. Att nominativändelsen -r saknas i den förra formen, kan bero på att följande ord (**ritu**) börjar med r. Att två bröder ha burit samma namn, kan givetvis icke ha varit vanligt, men alldeles enastående är det icke. Om ytterligare ett exempel i uppländska inskrifter se U 490. Se vidare E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 9 not 1. Möjligen har den yngre Sigdjärv, som deltagit i resandet av stenen, blivit född först efter den äldre Sigdjärvs död och uppkallad efter honom. Mindre sannolikt torde det vara, att, såsom Brate förmodar, »två bröder skiljas genom namnvarianterna Sigdärv och Sigdjärv» (11—17 **sihtarf** och 49—55 **sitiarf**). Med 11—17 **sihtarf** jfr U 647 **sikterf**, U 109 **sihtirf**, U 744 **porterf**, U 597 **uiterf**, U 721 **terfs** (gen.), fsv. *Sighdærf*, *Asdærf*, *Ædærf*.

En annan egendomlighet i inskriften är dess formulering. »Hugals söner reste denna sten» är ett tillägg, inhugget efter den övriga inskriften. Man ville ha faderns namn med i inskriften och lyckades avägabringa detta, om också på ett något klumpigt sätt genom upprepning: »Sigbjörn och Sigdjärv reste denna sten ... Hugals söner reste denna sten.»

Runstenen är, ehuru osignerad, med säkerhet ristad av Åsmund Kåreson.

904. Västerby, Läby vad, Läby sn.

Pl. 170—172.

Litteratur: B 446, L 115. J. Bureus, Runakänslanäs lärspan (1599), Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta (1624), n:r 24, Fa 6 s. 67 n:r 102 (Bureus' egen uppteckning), s. 223 n:r 280 (Rhezelius), Fa 10:2 n:r 8, 47 e, Fa 5 n:r 258, Fa 1 s. 59; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 338; O. Rudbeck, Atlantica 3 (1698), s. 20 fig. 17; P. Dijkman, Historiske Anmärckningar (1723), s. 86 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 47; R. Dybeck, Runa (fol.) 2 (1876), s. 35 f.; Upsala-Posten ²⁸/s 1876; UFT h. 6 (1877), s. 9; O. v. Friesen i UFT h. 24 (1908), s. 140, Anteckningar (UUB); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 38; Fornminnesinventering i Läby sn 1937—38 (hs i ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (Fa 10:2), kopparstick (på runtavlan 1599, i Fa 10:2 och Fa 5), träsnitt (i Monumenta Sveo-Gothica, Fa 5 och Fa 10:1); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 446); träsnitt i O. Rudbeck, Atlantica 3, s. 20 fig. 17; v. Friesen foto (ATA, UUB), återgivet i autotypi i UFT h. 24, pl. vid s. 146.

Runstenen står i södra kanten av det stora, numera uppodlade markområdet på ömse sidor om Läbyån, den tidigare s. k. Dyängen, omkr. 600 m. rakt S om den östliga gården i Västerby, omkring 800 m. SSV om Läby kyrka. Den är synlig från landsvägen Uppsala—Läby—Vänge. Omedelbart S om stenen löper en liten ägoväg i väst-östlig riktning längs skogsbrynet. S därom höjer sig terrängen till en stenig och bergig skogsmark. Ristningsytan vetter åt N.

Runstenen står vid östra ändan av en stenlagd väg, som från runstenen går i riktning norrut över den mot ån sluttande åkern. Vägen är omkr. 180 m. lång och 6 till 7 m. bred. Tidigare, då området ännu var en vattensjuk sankmark, var vägen föga synlig. Men efter markens dränering på 1860-talet och därmed följande sänkning har den tydligare höjt sig över omgivningen. Den stenlagda vägen, »Läby-bron», undersöktes åren 1901 och 1902 av O. Almgren, R. Arpi och R. Sernander. Se härom R. Sernander, Läby-bron (i: UFT h. 24, 1908, s. 142 f.). Jfr även O. Almgren i UFT h. 29 (1913), s. 149 f., 31 (1916), s. 278 f., J. Sahlgren i UFT h. 26 (1910), s. 92 f. och i *Upsala Nya Tidnings* julnummer 1931, G. Ekholm i *Fornvännen* 1938, s. 69 f., O. Lundberg i *En vägbook för Uppsala län* (1937), s. 37 f.

Liksom den föregående var även denna Läby-sten känd redan av Bureus. Han har granskat inskriften vid minst två olika tillfällen, första gången före 1599, andra gången 1641. Platsen anger han sålunda: »Vti Lädhuby ängen» (Fa 6), »I Ladhubyäng vidh Ubsala» (Fa 10:2 n:r 8), »I Vester Lådeby ängen sunnan ån afritt å nyio 19 Julii 1641 ¹/₂ pom.» (Fa 10:2 n:r 47 e), »Widh Ladeby i ängian» (Mon. Sveo-Goth.), »Läduby Söder ut i ängen» (Fa 5). Rhezelius (Fa 6): »Laduby Sochn I Engen widh Kyrkiebyen». — *Ransakningarna* (1672): Västerby »på Engen enn stehn». Peringskiöld: »Läby Stenen i ängen söder vt» (B 446 och L 115: »Läby äng»). — Celsius har granskat inskriften den 25 sept. 1728. — Stenen hade sedan fallit omkull och blivit glömd; den finns därför icke upptagen i Dybecks *Sverikes runurkunder*. Några år efter Dybecks resa (1863) genom dessa trakter av Uppland blev den emellertid återfunnen. Härom meddelar en notis i *Upsala-Posten* ²⁸/s 1876 signerad »L.», säkerligen P. J. Lindal: »Vice pastor I. I. Hollstrand i Läby har nyligen i skrifvelse till sekreteraren i Uplands Fornminnesförening anmält, att under början af innew. Augusti månad en flere gånger sökt runsten hade återfunnits af Lars Gustaf Larsson å regementspastorsbostället Westerby egor. Wid med anledning häraf å stället gjord undersökning befans det wara en sedan lång tid tillbaka saknad runsten, afbildad i Bautil (n. 446) och derur upptagen af Liljegren (n. 115) för Läby äng. Stenen, som war kullfallen och öfwerdragen med jord och mossa, ligger i södra kanten af den till Westerby hörande Dyängen, nedanför sluttningen af Björkhagen. Detta uppmärksammande och denna anmälan förtjenar så mycket mer att med tacksamhet omnämnas, som underlåtenhet i detta afseende tyvärr allt för ofta annars eger rum . . . Den i inskriften åsyftade andre stenen är sannolikt den,

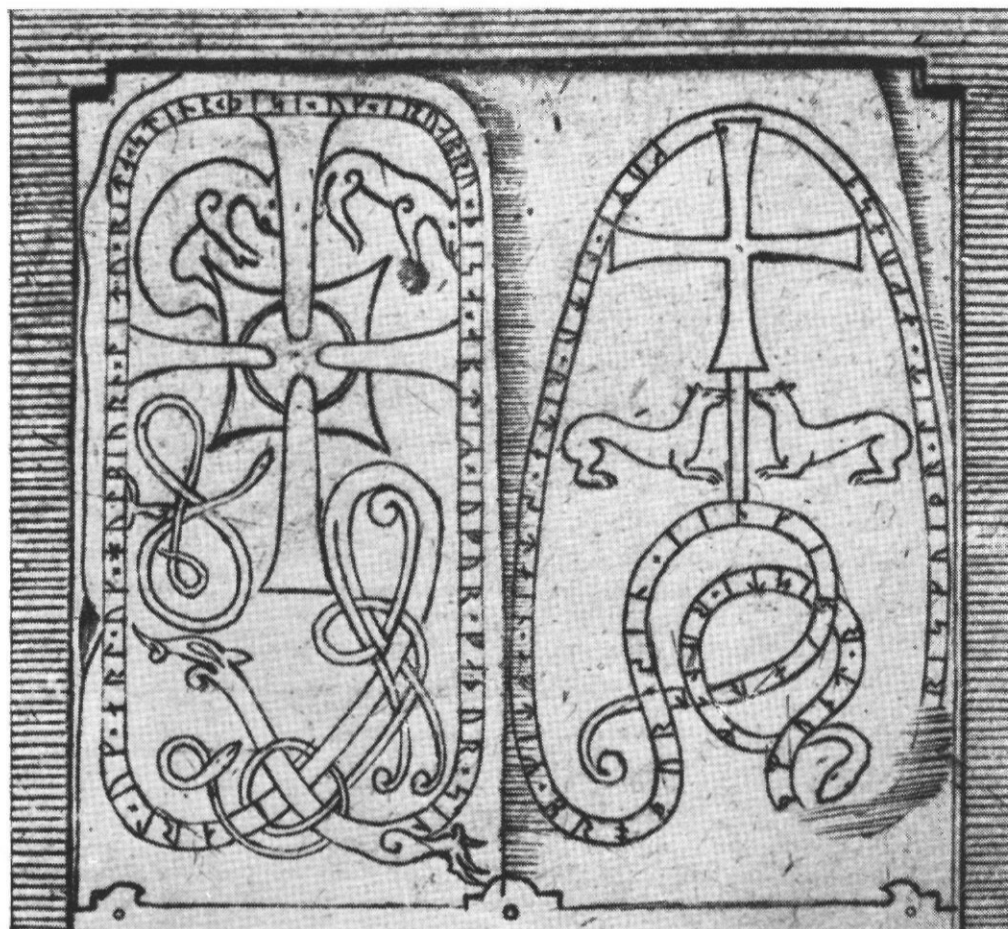

Fig. 427. U 904. Västerby, Läby vad, Läby sn (t. v.) och U 598. Borggärde, Hökhuvuds sn (t. h.). Efter kopparstick av Bureus 1599, i förstoring.

Fig. 428. U 904. Västerby, Läby vad, Läby sn. Efter teckning av Bureus.

som nu ligger uti Hämö källaremur (L 117; D I 161), enär inskriftens lydelse är nästan densamma. Han har sålunda någon gång, dock för omkring 200 år sedan, blifwit förđ från sin twillingssten wid Westerby till Hämö. — Widkommande åter den omtalade bron, så synas ännu spår efter denna, sträckande sig i norr och söder öfwer Läbyån och öfwer den före aftappningen 1863—64 ytterst sanko och ofarbara marken. Stenen — ett språkligt och historiskt minnesmärke från tiden strax efter kristendomens antagande i Upland — kommer, enligt benäget åtagande af arrendatorn Lars Mattsson, att ofördröjligen resas å fyndstället.» Så har också skett. »Man har säkerligen rest den å samma plats der den legat dold under torf och jord, men sannolikt har man därvid placerat ristningssidan å annat håll än det ursprungliga. Troligen har ristningen varit vänd inåt bron, så att smalsidorna stått i norr och söder» (v. Friesen).

Ljusgrå granit. Höjd (över nuvarande markytan) 1,55 m., bredd 1,02 m. Ytan är tämligen slät och jämn; dock har den en mängd hårda kvartskristaller. På v. sidan finnes ett veck i stenytan, som har försvårat ristningen. Denna är ganska grund, därför ej alldeles lätt att säkert följa. Det gäller såväl om inskriften som om ornamentiken. Vissa detaljer äro oklara, särskilt de båda djurens huvud, liksom det högra djurets framfot.

Inskrift:

+ iarl + ukarl + uk ihulbiurn litu rita stino þisa + ukirua bru þisa + abtir + iufur + faþur sin
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65

Iarl ok Karl ok Igulbiorn letu retta steina þessa ok gærva bro þessa æftir Iofur, faður sinn.

»Jarl och Karl och Igulbjörn läto resa dessa stenar och göra denna bro efter Jovur, sin fader».

Fig. 429. U 904. Västerby, Läby vad, Läby sn. Efter träsnitt av Bureus.

Fig. 430. U 904. Västerby, Läby vad, Läby sn. Efter B 446.

Till läsningen: 1 i är svagt. 12 i står längst in i en fördjupning i stenytan, men är dock fullt skönjbart och tydligt hugget. De tre namnen i inskriftens början äro fullt säkra. Intet sk efter 11 k, 20 n, 24 u, 28 a, 33 o. 22, 26, 31 i äro icke stungna. Endast v. bst i 27 t är tydlig och säker; den högra står på ett skadat ställe och har icke lämnat säkra spår. 30 t har bst endast t. v. 39 k är icke stunget; icke heller 40 i. Intet sk efter 43 a eller 46 u. Övre bst i 52 b är förstörd. Bst i 61 f äro skadade. Intet sk efter 65 r eller efter 68 n.

Bureus, Fa 6 s. 67: 5—9 uk + arl, 10—20 uk + hulbiurn, 37 i. Likaså kopparsticket 1599 och träsnittet 1624. Det senare har felet 4 i.). Teckningen i Fa 10: 2, gjord ¹⁹/₇ 1641: 5—9 uk : arl, 10—20 uk hulbiurn, 29—37 stin · pisa. — Rhezelius (Fa 6 s. 223): 5—9 uk · arl, 10—20 uk hulbiurn, 29—37 stino · pisa, 42 y, 57 y. — Hadorph och Leitz (B 446): 5—9 ukarl, 10—20 ukhulbiurn, 29—43 stin : opisanukirua, 50 i. — Celsius: 5—9 ukarl, 10—20 ukihulbiurn, 37 a. +, 50 a. — UFT h. 6 (1877): 10—20 ukhulbiurn (»kan möjligen läsas ihulbiurn»). — v. Friesen: 10—20 ihulbiurn. »Alla runor äro tydliga utom i i ihul. Stenen har här en tämligen djup flaging som sträcker sig från vänstra kanten ett stycke in på ytan. Denna flaging fanns redan, då ristningen anbragtes, och just på det djupaste stället har man placerat i-runan, som bitvis är skönjbar.» Detta är alldeles riktigt, om blott ordet »flaging» utbytes mot »ursprungligt veck i stenytan».

Inskriften på U 904 är, såsom redan nämnt, likalydande med den på runstenen U 901, varav två större fragment redan på 1600-talet voro inmurade i en källare vid Hämö gård, omkr. 1 1/2 km. V om Läby vad. Ursprungligen har även denna sten stått vid södra ändan av bron; i

båda inskrifterna talas också om »dessa stenar». Tillsammans ha de bildat ett ståtligt minnesmärke, på samma gång över den döde Jovur och över sönerns imponerande broanläggning, ett motstycke till runstensparet vid Måsta (U 859 och 860) eller till Jarlabankes berömda bro vid Täby (U 164 och 165).

Om innebörden i uttrycket »göra bro» se U 347—348, R. Kinander i *Kronobergs läns runinskrifter* (1935), s. 7 f., J. Sahlgren i *UFT* h. 26 (1910) och O. Lundberg i *En vägbook för Uppsala län* (1937). En vägbro, byggd med den bredd och den omsorg, som här är fallet, kan icke ha haft en blott lokal betydelse. Den måste på sin tid ha ingått i den stora riksväg, som passerade Läby, nämligen Eriksgatan. För alla dem, som här passerade förbi, gävo inskrifterna till känna, att denna bro ha sönerna Jarl och Karl och Igulbjörn gjort till sin faders minne. Att skapa bättre vägar genom landet har varit en av 1000-talets främsta kulturuppgifter, livligt understödd och uppmuntrad av den missionerande kristna kyrkan, som behövde bättre och säkrare förbindelser för sin verksamhet. Naturligtvis var det till en början bönderna på de marker, där vägarna gingo fram, som det ålåg att göra röjningar, lägga vägbankar över sumpmarker och bygga broar över vattendrag. På 1000-talet var det ännu ett frivilligt åtagande, som med stolthet omtalas på många runstenar; sedermera övergick det till en lagstadgad skyldighet för byalaget eller för hundaret.

Om inskriften och om ornamentiken se ovan U 901. Att det tredje namnet skall läsas **ihulbiurn**, icke **hulbiurn** Holmbjörn, som i äldre tid var vanligt, framgår med full visshet av inskriften på U 901.

Om ornamentiken anmärker O. v. Friesen (1908): »Ornamentiken är utförd med mästarehand. Rundjuret har lagts i eleganta linier. För att nå idealet för 1000-talets nordiska ornamentik — en fylld yta — har jämte rundjuret anbragts fyra bifigurer utom det kors, som upptar ristningens öfre midtfält. Af dessa äro tvänne af inom runstensornamentiken mera vanlig gestalt: i rundjurets korsningspunkt ett ormliknande djur, som här tjänstgör i stället för den eljest ofta uppträdande löpknuten. På vänstra sidan om korsets nedre del ha vi det andra, tämligen likartadt, men försedt med en framfot. De båda öfre ornamentdjuren visa däremot en mera ovanlig typ. Närmast kunna de liknas vid björnar.»

Stenen är, liksom U 901, ristad av Åsmund Kåreson. »Stenen är sålunda», tillägger v. Friesen, »från senast midten af 1000-talet».

905. Vänge kyrka.

Litteratur: B 427, L 1552. J. Bureus, F a 6 s. 64 n:r 98 (Bureus' egen uppteckning), s. 123 n:r 71 (Caspar Cohl), s. 216 n:r 255 (Rhezelius), F a 5 n:r 476, F a 1 s. 103; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 332 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 41; *Kyrkoinventarium 1828* (ATA); R. Dybeck, *Reseberättelse 1863* (ATA); *UFT* h. 11 (1883), s. 248; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 116.

Avbildning: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 427).

Runstenen låg enligt Joh. Bureus »uti Vänge kyrkedör» (F a 6), »Wänge Wåknhusdör» (F a 5), enligt Caspar Cohl »I Wängie Woknehusdörr» (F a 6), enligt Rhezelius »Vthi Wåkenhusdören» (F a 6). — I *Ransakningarna* (1672) meddelas, att »I wapnhusdöhren utj Kyrkian ligger en steen påskrifwin». Peringskiöld: »Vti Wänge Kyrkiodörr, är en gammal Runsteen ibland grundwalen inmurad.» — O. Celsius har granskat inskriften år 1717 och den 8 okt. 1726. Han anmärker: »dhels under muren, dels af trampande bortnött.» — Dybeck har 1863 förgäves sökt stenen men omsider fått veta, att den omkring 1850 blivit inmurad i kyrkväggen: »Länge söktes runsten, som förr legat i Vänge kyrkodörr (Baut. 427); men han kunde ej finnas. Först för några dagar sedan har jag fått veta att han för icke mer än omkring tolf år sedan blifvit inmurad i kyrkväggen och

Fig. 431. U 905. Vänge kyrka. Efter B 427.

öfverrappad; det gamle bönder, vid mina besök på stället, icke kunde få ur sig!» I *UFT* h. 11 (1883) meddelas, att stenen var »borta före år 1846».

Stenen har legat som tröskel i »vapenhusdörren», d. v. s. troligen i ingången från kyrkogården till vapenhuset på kyrkans södra sida (se avbildning av kyrkan i Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia*, s. 332). Dess båda ändar voro inskjutna under muren på ömse sidor, varigenom också ristningens översta del var dold. Hela stenens höjd kan därför ej anges, men det synliga stycket, som upptog dörröppningens bredd, var omkring 1,20 m. Stenens bredd omkring 1,10 m.

Ristningen har en ovanlig form, varför också Liljegren har upptagit den bland »runstoder». Det är av inskriften tydligt, att stenen har varit rest, icke en liggande gravhäll. Runinskriften har varit infattad i en enkel ram, som följt stenens ytterkanter; nedtill har ramen varit rak, men upptill bågformigt rundad. Det är helt ovisst, var läsningen skall börja. Såväl Bureus (F a 5) som Celsius och Liljegren ha tagit för givet, att man skall utgå från vänstra sidan nedtill. Det är också i och för sig det mest naturliga. Inskriftens första ord blir då **totia**, vilket som namn är högst ovanligt (se härom U 4). Man skulle här hellre vilja se appellativet *dottin* 'dotter'. Detta bör i så fall ha varit föregånget av ett namn i genitiv. Då man nu längst ned på h. sidan läser **porker**, vilket naturligen låter sig tolkas som kvinnonamnet *þorgæðr*, frestas man att här söka inskriftens början.

Inskrift (enligt O. Celsius, med det inom [ ] supplerat efter B 427):

porker [h]nlfr[i-] . . . totir · lit rita · sten yft . . . suin . . . ok ftir : brynulfar ·
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Porgærðr, Hallfri[ðar](?) dottir, let retta stein æft[iR] Svæin ok [æ]ftir Brynulf.

»Torgärd, Hallfrids(?) dotter, lät resa stenen efter Sven och efter Brynulf.»

Till läsningen: Efter 32 t har Celsius . . . och antecknar: »skymmes af muren el. pelaren.» Det är oklart, var 33—36 **suin** har stått, som Celsius ensam har läst. Efter 36 n antecknar han: »Här går muren öfver», och över det följande (r. 37—42): »i andra slängan». Mellan 6 r och 8 n har han lämnat ett tomrum. Efter 11 r: »mehr är der ej». 9—11 äro vänderunor. År 1717 har Celsius läst 16 l och 30 u.

Bureus: **porker hnlkr . . . totir lit rita sten y . . . mkrfr brynulfr** (F a 6); **porker hnlkr . . . totir · lit rita sten yf . . . · brynulfr ·** (F a 5). Caspar Cohl (F a 6): . . . r . . . u · **apoi . . . totin : lit rita sten yf . . . i brynaulfan**. Rhezelius (F a 6): . . . rker · ial . . . totir · lit rita sten yf . . . kfuir · **brynulfar i**. — Hadorph och Leitz (B 427): **porker hnlfri - . . . totir · lit rita stin yft . . . ok · fuar · brunulfr ·** 9—11 äro vänderunor, och då säkerligen hela namnet 7—13 **hnlfri -**. 8 n torde vara felristat för a. R. 13 är ett rättvänt f (med något skadade bst). Detta förefaller mindre sannolikt. Kan det vara felläsning för en vänderuna þ? Därefter finnes lagom plats för ytterligare två runor. En form (gen.) **halfripar** förefaller därför vara möjlig med hänsyn till det föreliggande materialet.

1—6 **porker** är sannolikt kvinnonamnet *Porgærðr*, med ð bortfallet mellan två r i nominativ. Jfr U 14 **porker**, U 518 **purkir**, Ög 81 **pukir**. Andra exempel på kvinnonamn på -gærðr med bortfall av ð i nom. se U 735. *Porgærðr* är ett jämförelsevis vanligt namn; utom de redan nämnda beläggen förekommer det U 79, 439, L 199 Bolsta, Vaksala sn, Sö 302, 306. — Kvinnonamnet *Hallfriðr* synes icke vara känt från någon annan svensk runinskrift. Icke heller är det (enligt Lundgrens o. Brates namnordbok) belagt i någon medeltida urkund. Detta gör naturligtvis den föreslagna läsningen och tolkningen något osäker. Från Norge och Island är namnet välkänt, även om det icke kan sägas höra till de vanligaste kvinnonamnen. — Mansnamnet *Bryniulfz* (*Brynulfz*) hör icke heller till de vanliga. Det förekommer på ännu två uppländska runstenar: U 252 och L 150 Ekelunda, Bälunge sn, på två sörmländska: Sö 125 och 155 och en västgötsk: Vg 59.

»Thet märkeligaste på stenen är», säger Johan Peringskiöld, at här afbildas ett gammalt Wapn, inom hwilkets Skiöldekanter, wid en Ägishiälm, wisa sig twenne emot hwar andra vprätt stående Leijon, med en gammal flätning, vthmärkte, på thet sätt som Scando-Scythernes Släcktinge Hector fordom förde sit Wapn vthi thet Trojaniske Kriget, hwar om förmäles vti Observat. Eugenia. & Heroic. lib. 2 c. 3 p. 104. Hector Trojanus duos leones aureos elevatos & sese mutuo respicientes, æquore rubeo gerebat. Man läse Homeri Iliados A at Hector haft en jämbred och nestan lika lång skiöld, lysande såsom en blixst med Fadrens Thors ägishielm. The gamle hafwa också kring Skiöldekanten inskrifwit sina namn och hederstitlar, som Greken Pausanias lib. 5 mäler om then förskräckelige Agamemnon, hwilkens skiöld med Leijon-hufwud märkt, och sedan i Olympiæ tempel uphängd, hade på Grekisko kring kanten thenna menings inscription:

Pavor hic est hominum, manibus hunc gerit Agamemnon.»

Inskriften tycks, även om den icke är helt klar på alla punkter, ha haft den på runstenar vanliga formuleringen. Däremot är ristningens ornamentik ganska egenartad. Inom en ram, som alldeles avviker från det vanliga, därigenom att den saknar varje spår av djurornamentik, stå tvenne djur uppställda mot varandra. Man ser dem alltså från sidan, i profil. De äro tecknade

med full symmetri, som spegelbilder av varandra. Icke utan skäl har Peringskiöld kommit att tänka på sköldhållare på heraldiska vapen. I huvudet framträder ett stort runt öga, men detaljerna äro f. ö. oklara. Från bröstet utgår en smal framfot som går under kroppen och bakom den båg böjda ryggen tar stöd mot runramen. Bakfoten är jämförelsevis kort, med två bredflikiga tår. Den långa svansen är upprullad ett varv omkring kroppen och slutar under halsen i ett tvåflikigt blad. I utrymmet mellan de båda djurens hals och huvud står ett s. k. korsat kors, välkänt från en mängd runristningar, särskilt från Uppsalatrakten och norrut. Man tycker sig här ha starkare skäl än i vanliga fall att räkna med en främmande förebild, som givit mönster eller åtminstone idén till kompositionen.

Brate har påpekat, att »korsat kors» förekommer på en runsten, som är signerad av ristaren Likbjörn (L 132 Bälunge). Med stöd av detta vill han, om också med en viss tvekan (»möjligen»), till samme ristare attribuera ett antal ristningar i Bälunge, Jumkil, Björklunge och Gryta socknar. Vidare framhåller han, att »korsat kors» också förekommer på U 905 och på L 102 (B 422) Uppsala, »som annars äro skiljaktiga». Det är tydligt, att Brate *icke* vill föra dessa båda ristningar till Likbjörn.

906. Brunna, Vänge sn.

Litteratur: B 426, L 113. O. Verelius, *Manuductio ad Runographiam Scandicam* (1675), s. 55; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 335; P. Dijkman, *Historiske Anmärckningar* (1723), s. 64; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 44; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 128 f.; UFT h. 11 (1883), s. 249; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 110; Sven B. F. Jansson, *Rapport till Riksantikvarien* 31/s 1950 (ATA).

Avbildningar: Träsnitt hos Verelius a. a.; J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 426).

Runstenen, som numera är förkommen, finnes första gången omtalad och avbildad i O. Verelius' *Runographia* (1675). Den betecknas som »Lapis Brunnensis. Brunna stenen i Wänge sochn». Den är icke omnämnd i *Ransakningarna*. Men den har blivit undersökt av J. Hadorph och hans ritare J. Leitz samt sedan offentliggjord i Peringskiölds *Monumenta Ullerakerensia* (1719) och i *Bautil* (1750). Peringskiöld betecknar den som »Brunna Stenen i Trägården» (B 426: »Brunan trägården» [!]; L 113: »Brunna trädgård»). P. Dijkman: »Brunna By.» — Celsius har granskat inskriften den 7 okt. 1726. — När och på vad sätt runstenen sedermera har förkommit, är okänt. I UFT h. 11 (1883) uppges, att den »var borta före den 29 Augusti 1861». I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869) omtalas visserligen, att en runsten finnes »i Brunna trädgård», men detta var givetvis icke B 426, L 113, utan den ditflyttade Körlinge-stenen U 910.

Stenens höjd ung. 1,80 m., bredd ung. 1,15 m. Toppen var avslagen, varigenom några runor ha gått förlorade.

Ett fragment av runstenen påträffades i april 1950 i en stenmur invid mangårdsbyggnaden i Brunna. Det var av ljusröd granit, i storlek 0,52 × 0,38 m. Fragmentet har tillhört runstens nedre vänstra del. Däri ingår av inskriften runorna 6—8 **ip** · I jämte korta stycken av föregående runor. Stenen har sålunda blivit sönderslagen, och stycken ha sedan förmodligen använts i byggnadsarbeten på gården. Fragmentet förvaras t. v. på den plats, där det har blivit funnet.

Inskrift (enligt B 426):

tiðfrið · lit · rita · stain · iftir · hulmkir · s . . . n · uk - rl · uk · munkir · at · broður · sin ·

5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55

Tiðfrið let retta stein æftir Holmgæir, s[un si]nn, ok Karl ok Mungærðr(?) at broður sinn.

»Tidfrid lät resa stenen efter Holmger, sin son, och Karl och Mungärd(?) efter sin broder.»

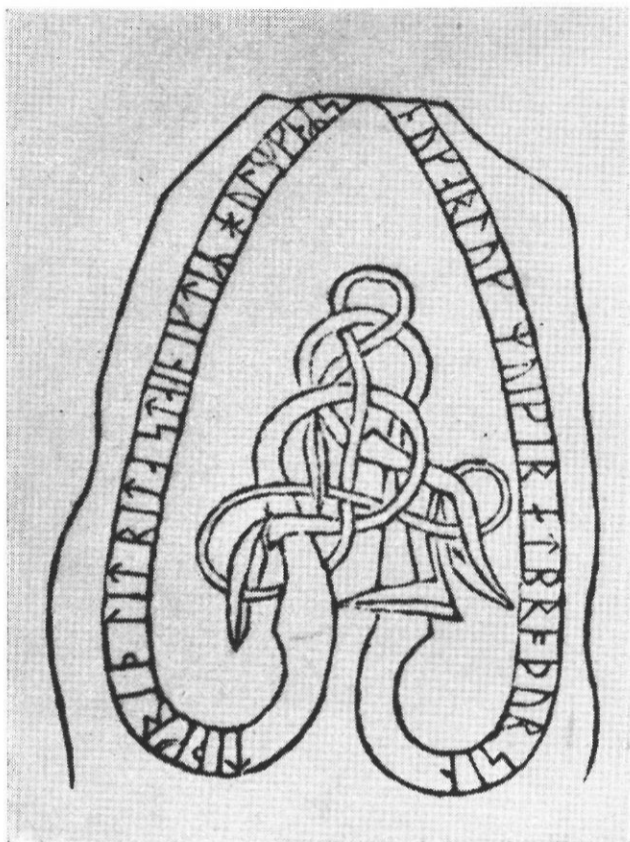

Fig. 432. U 906. Brunna, Vänge sn. Efter träsnitt i O. Verelius, *Manuductio ad Runographiam*.

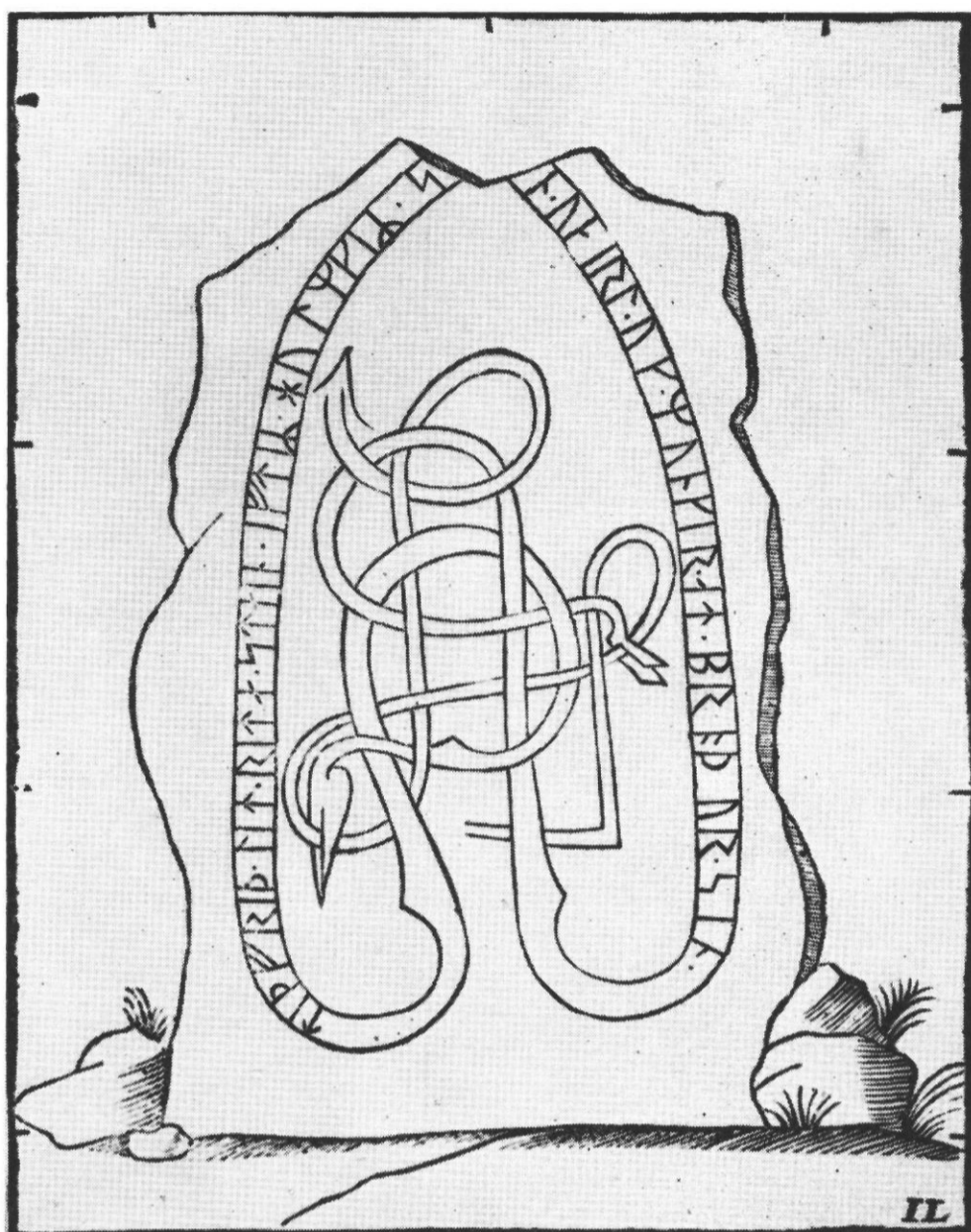

Fig. 433. U 906. Brunna, Vänge sn. Efter B 426.

Till läsningen: De båda träsnitt, som ha bevarat en bild av ristningen till våra dagar, överensstämma i stort sett med avseende på inskriften, vilket tyder på att denna har varit tydlig och lättläst. Däremot avvika de avsevärt i fråga om ornamentiken. Den senare avbildningen, tecknad av J. Leitz under Hadorphs kontroll, ger avgjort intryck av att vara den riktigare och bättre. Träsnittet i Verelius' *Runographia* har följande avvikelser: Inga sk förekomma. 30 e, 36 a, 43 i.

Anmärkningsvärd är motsatsen mellan de båda namnen 25—31 *hulmkia* (ack.) och 41—46 *mun-kir* (nom.); det förra stavas med *ꝛ*, det senare med *r*. Det förra är otvivelaktigt ett mansnamn, sammansatt med *gæirr*, sålunda det välkända *Holmgæirr*. fsv. *Holmger*, *Holger*. Det senare har sannolikt en annan efterled *-gærðr*, varav med *ð* bortfallet mellan de båda *r*-en *-gærr*; se härom U 735 med talrika exempel i runinskrifterna. Det är i så fall ett kvinnonamn. Ett sådant namn *Mungærðr* eller *Mundgærðr* synes vara säkert styrkt genom norska och västsvenska ortnamn. Jfr om *Mungæirr* U 843. — Kvinnonamnet *Tidfrid* är icke känt från någon annan runinskrift. Det är emellertid säkert styrkt ur medeltida källor från Uppland och Västmanland (se Lundgrens och Brates namnordbok). I det övriga Norden synes det vara helt okänt.

Nämnas bör kanske den fantastiska tolkning av inskriften, som N. R. Brocman ger: »Tidfrid lät rita Stenen efter Holmger sin Son, och Ärlig Munk åt sin Broder». »Et nytt Skäl därtill, at Prester eller Munkar uthuggit de fleste Runstenar.»

En kvinna Tidfrid, sannolikt änka, har sålunda tillsammans med sin son Karl och sin dotter Mungärd låtit resa denna sten till minne av sin son Holmger.

Ornamentiken tyder på att stenen är ristad av Öpir, såsom redan Brate har antagit.

907. Bärby, Vänge sn.

Pl. 173.

Litteratur: B 429, L 111, D 1: 158. J. Bureus, Fa 6 s. 113 n:r 21 (Caspar Cohl), s. 216 n:r 256 (Rhezelius), Fa 5 n:r 477, Fa 1 s. 103; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 76; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 334; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 42, hs R 556 (UUB), s. 453; UFT h. 11 (1883), s. 248; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 110.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10: 1); Bureus, kopparstick (i F f 6 n:r 185); J. Leitz och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 429; Dybeck a. a.; v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står i Bärby trädgård, 70 m. N om huvudbyggnaden. Den är rest på ett litet konstgjort stenröse. Ristningsytan vetter åt S.

Runstenen var känd redan av J. Bureus. Efter en teckning av Rhezelius hade han låtit göra ett kopparstick av ristningen. Platsen var enligt Caspar Cohl »Vedh Bärby i Vängie Sokn i giärdet», enligt Rhezelius »Widh Bärby» (Fa 6), »Widh Bärby i giärdet» (Fa 10: 1), Fa 5: »Bärby». — Peringskiöld: »Bärby Runesten i Gårdet» (sic!) (B 429: »Bärby; L 111: »Bärby gärde»). — And. Celsius har granskat inskriften den 5 juli 1726, och Olof Celsius den 7 okt. 1726. — Dybeck (1863): »För närvarande har denna sten ett ofördelaktigt läge i ett dike uti Bärby norra gärde, mellan en ansenlig skogshöjd och den sänkning, i hwilken Wänge-ån flyter. Han är mycket sunken och nästan liggande, men skall resas.» I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869) meddelas, att en runsten finnes »NO om Bergby, kullfallen». Platsen är utmärkt på kartbladet. I UFT h. 11 (1883) finnes ingen annan uppgift än den från Liljegren hämtade: »Bärby gärde». O. v. Friesen har år 1925 antecknat följande: »Stenen stod ursprungligen ca. 250 m. rakt norr om corps de logis på en rövning å en skogsudde, vilken rövning kallas runstensåkern. Den låg här upplagd på en berggrund i åkerns mitt omgiven av i jordytan uppstickande smärre stenar som möjligen äro rester av stensättningar. I fyrtio år legat under en gran i trädgården. Nu rest borterst i trädgården rakt norr om corps de logis.» Stenen, som ännu 1863 låg i ett dike i gårdet, har sedan blivit upplagd på en bergbacke i åkern och på 1880-talet framflyttad till gården. När den restes på sin nuvarande plats är ej säkert känt.

Granit, v. delen rödaktig, h. delen med en ljusare färgton. Höjd (över nuvarande markytan, 1,56 m., bredd 1,23 m. Ytan är tämligen skrovlig, särskilt på h. sidan. Ristningen är mycket ojämn, delvis tydlig, delvis ytterst svag och som det förefaller grunt huggen.

Inskrift:

fastbiarn · uk · iarl litu · rita stain · at · þorstin · faður sin · ringia

5   10   15   20   25   30   35   40   45   50

Fastbiorn ok Iarl letu retta stein at Þorstein, faður sinn, ringia (?)

»Fastbjörn och Jarl läto resa stenen efter Torsten ringe (?), sin fader».

Till läsningen: Sannolikt finnes intet sk vid inskriftens början. Alla runor i de båda första namnen äro fullt säkra. 21 i är icke stunget. Intet sk kan spåras efter 23 a. Inskriftens båda þ-runor (r. 31 och 40) ha formen D. T. o. m. 31—37 þorstin äro runorna ganska djupt huggna. Det följande är betydligt mindre tydligt. Intet sk torde finnas efter 42 r. 43 s är ganska svagt.

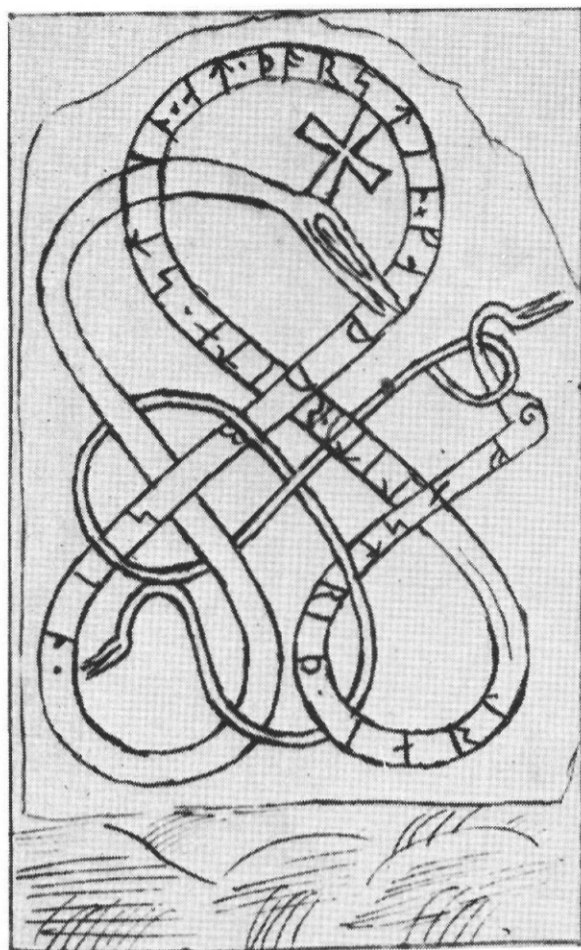

Fig. 434. U 907. Bärby, Vänge sn. Efter teckning av Rhezelius.

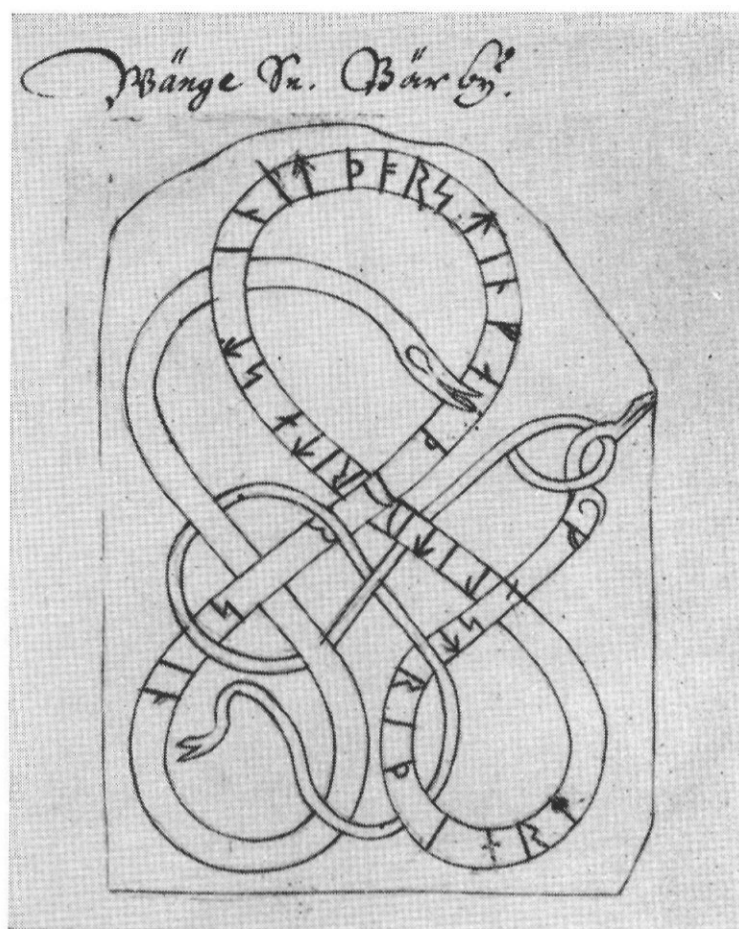

Fig. 435. U 907. Bärby, Vänge sn. Efter kopparstick av Bureus.

Men 44—45 är tydligt. Sista ordet 46—51 **ringia** är svagare hugget än inskriften i övrigt och därför svårt att i alla detaljer säkert fastställa. R. 47 kan möjligen läsas **a**, ehuru **i** synes vara det sannolika. Intet sk efter 51 **a**.

Caspar Cohl: **fastrip . . . iarl × litu rita stain · at þorstin × faþu sin** · R. 46—51 saknas. — Rhezelius (F a 6): **kair · litu · rita · stain · at · þorstin · faþur sin** · R. 46—51 saknas. F a 10: 1: **fastrip · iarl litu · rita · stin · at · þorstin × faþur sin** · — Bureus, F a 5: **fastrip · iarl · kair · litu · rita · stain · at · þorstin · faþur · sin** · — Hadorph och Leitz (B 429): **fastbiarn · uk · iarl litu rita · stain · at · þorstin · faþur · sin · ringia** · — Anders och Olof Celsius ha läst inskriften på samma sätt som B 429; ingen av dem har emellertid sett det sista ordet 46—51 **ringia**. And. Celsius har antecknat: »Ormslängan continuerade wäl vidare, men jag kunde intet se flera runor; ty det war med en hård måssa öfwerwuxit.» O. Celsius anmärker: »Ringia ha dhe tagit uhr phantasien efter som der synas några dälдер. Dock icke sådana som kan göra detta ordet.» — Dybeck: **fastbiarn · uk · iarl · litu · rita · stain · at · þorstin · faþur · sin · ringia** · — v. Friesen: **fastbiarn · uk · iarl · litu · rita · stain · at · þorstin · faþur · sin rankia** · Om r. 47 anmärkes: »trol. ej **i**».

De olika läsningarna skilja sig åt väsentligen endast med avseende på inskriftens sista ord 46—51 **ringia**. Caspar Cohl och Rhezelius ha icke iakttagit det. En så skicklig och erfaren runolog som Olof Celsius förnekar uttryckligen, att det finnes där. Däremot har det iakttagits av Hadorph, Dybeck och v. Friesen. Det kan icke vara något tvivel om att runorna verkligen finnas där, ehuru avsevärt grundare huggna än inskriften i övrigt. Särskilt är detta påfallande vid en jämförelse med det närmast föregående 38—45 **faþur sin**. Ingenting i runornas form tyder på att 46—51 **ringia** skulle vara ristat av någon annan än inskriften i övrigt. Man frågar sig, vad orsaken kan ha varit till ristarens beteende. Med 38—45 **faþur sin** har minnesinskriften fått en naturlig avslutning; 46—51 **ringia** skulle kunna vara början till ett tillägg (**ringia at buanta sin** l. dyl.), som ristaren av någon anledning ej kommit att fullfölja. Det finnes gott om utrymme

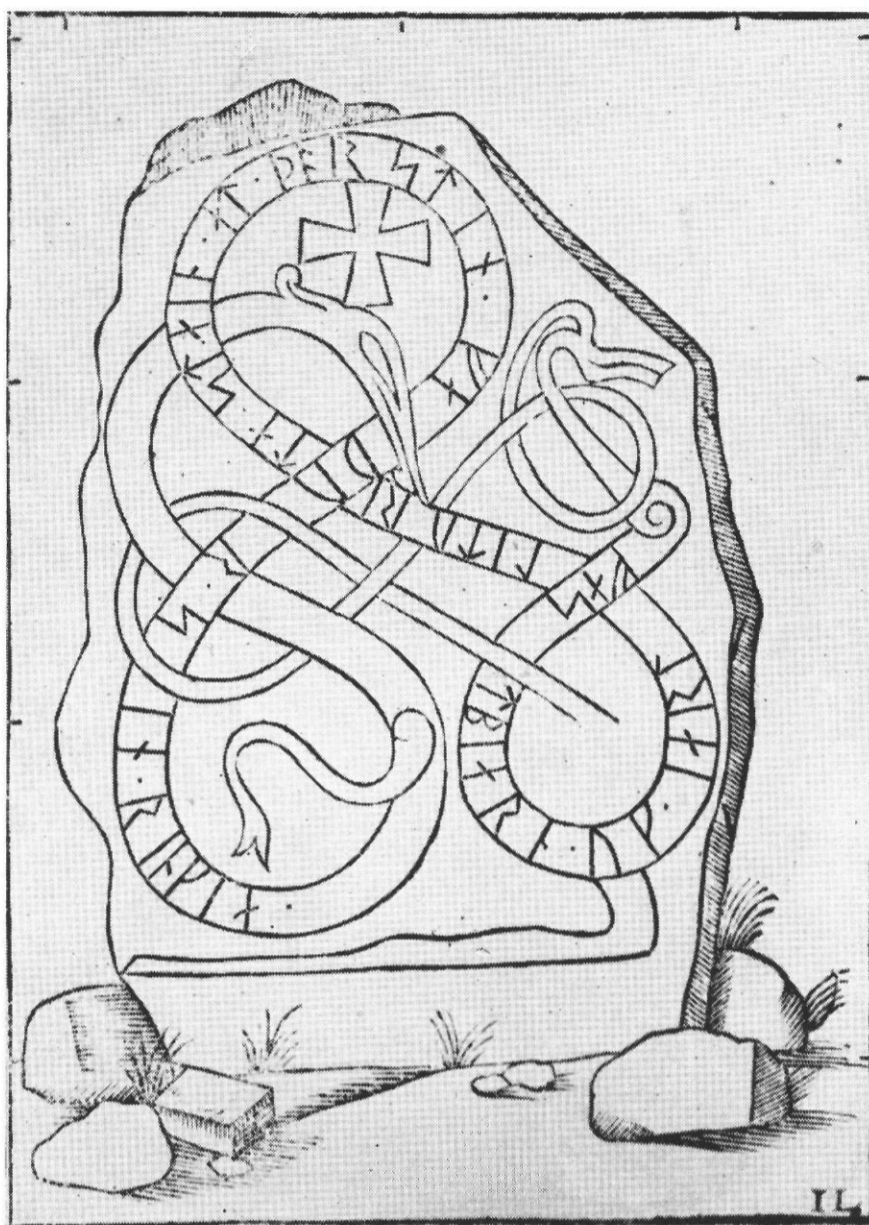

Fig. 436. U 907. Bärby, Vänge sn. Efter B 429.

för en fortsättning inom runslingen på v. sidan, som nästan är påfallande genom sin tomhet. Men någon naturlig tolkning erbjuder sig icke; något kvinnonamn *Ringia eller *Rængia är icke känt. Såväl Peringskiöld som Brate ha uppfattat 46—51 *rinkia* som ett tillägg till det föregående, som ett binamn till *Þorstæinn*. Peringskiöld översätter: »åt sin Faders Thorsten then kloke». Och Brate: »efter Torsten, sin fader, (med tillnamnet?) Spänne»; och han tillägger som förklaring: »Tillnavnet står i nom. för väntad ack. Jfr fvn. *hringja*, f. 'Spænde; lidet rundt Kar', som brukas som tillnamn: *Þorkatla hringja* Landnamabok, se F. Jónsson, *Tilnavne*, s. 238.» Om tillnamnet *hringia* (endast i exemplet *Þorkatla hringia*, mor till en landnamsman) se även E. H. Lind, *Norsk-isländska personbinamn*; Lind uppfattar det emellertid som femininform till det mera vanliga *hringr*, m., vilket som binamn nog i de flesta fall anger härstamning från Ringerike. I så fall faller parallellen med det norska *Þorkatla hringia* helt bort.

Om namnet *Fastbiorn* se Sö 237 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99. Om *Iarl* se U 307 (där dock belägget från L 99 utgår).

Ristningen är oskickligt eller slarvigt huggen. Linjerna äro ojämna. Särskilt må påpekas den smalare ormslingen, som varken har huvud eller stjärt, liksom också den otympliga framfoten på runslingen och dess endast svagt antydda infogning i ormkroppen. Ornamentiken är otvivelaktigt i Öpirs stil. Brate har med skäl hänvisat till likheten med den av Öpir signerade U 566 (i Malsta sn, Roslagen). Man återfinner där en liknande ojämnhet i linjeföringen och i huggningstekniken. Detta är sålunda icke i och för sig ett skäl mot att U 907 också är ett verk av den

produktive men ofta mycket slarvige Öpir. Så mycket torde emellertid kunna påstås, att om U 907 är ristad av Öpir, så är det ett av hans svagaste verk. Snarare torde det vara en imitator.

Peringskiöld anmärker, att »Ormflätningen är här inrättad på det maner som Blacksta-stenen i Jomkil [U 918], huggen af Thordr hvilken lefwat för Vbbir». Att U 907 och U 918 skulle vara ristade av samme man, torde vara helt uteslutet.

Ristningen har upptill ett litet kors och längst ned en repstav, som så många av traktens runstenar. Se bl. a. U 910.

908. Fiby, Vänge sn.

Pl. 174.

Litteratur: B 430, L 112. J. Bureus, Fa 6 s. 67 n:r 99 (Bureus' egen uppteckning), s. 113 n:r 22 (Caspar Cohl), s. 216 n:r 257 (Rhezelius), Fa 5 n:r 478, Fa 1 s. 103; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 77; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 334; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 43; UFT h. 11 (1883), s. 248; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); Handlingar i ATA 1948.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10: 1); Bureus, kopparstick (i Fa 6 n:r 186); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 430); v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står på gårdsplanen 25 m. SSÖ om mangårdsbyggnaden, 7 m. V om grinden. Ristningsytan vetter åt NV.

Runstenen var känd redan av Bureus. Efter en teckning av Rhezelius hade han låtit göra ett kopparstick av ristningen. Platsen var enligt Bureus »Vidh Fijby» (Fa 6), »Fiby» (Fa 5), enligt Caspar Cohl »I Fiby giärde i Vänge Sockn», enligt Rhezelius »Widh Fiby i Wänge» (Fa 6), »Widh Fiby i Giärdet» (Fa 10: 1). — *Ransakningarna* (1672): »Fijby i giärdet enn steen på skrefwen.» Peringskiöld: »Fijby Runesten i Gärdet» (B 430: »Fiby»; L 112: »Fiby gärde»). — O. Celsius har granskat inskriften den 7 okt. 1726. — Stenen har därefter länge varit försvunnen. Den finnes icke upptagen i Dybecks *Runurkunder*. I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869) meddelas, att en runsten finnes »inmurad i en bro öfver en bäck vid Fiby, enligt uppgift». Samma uppgift upprepas i UFT h. 11 (1883): »Fiby gärde; nu inmurad i en bro öfver en bäck.» Stenen har sedermera, ovisst när, blivit framtagen och rest på sin nuvarande plats.

Röd, fältspatrik granit, med hård yta. Höjd (över nuvarande markytan) 2 m., bredd (över mitten) 0,71 m. Toppen är avslagen med en del av runslingan jämte korset. Ristningsytan är mycket gropig och ojämn. Det är egendomligt, att ristaren har nöjt sig med en så olämplig sten. Ornamentiken är icke illa anpassad efter stenens form. Ytan förefaller egentligen icke sliten. Men ristningen är grunt huggen, säkerligen på grund av det hårda grytet, och i stort sett ganska svårläst.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 430):

porir × lit hakua stain at · binu fipur sin × ketilu[i × at × b]onta sin ×
           5   10   15   20   25   30   35   40   45

Porir let haggva stein at binu, faður sinn, Kættilvi at bonda sinn.

»Tore lät hugga stenen efter binu, sin fader, Kättilvi efter sin man.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. Om sk finnes efter 8 t, är ovisst. Som hst i 10 a har ristaren använt en korsande ornamentslinje, som har försetts med a-bst. 11 k är icke stunget. Intet sk efter 13 a. Om sk finnes efter 18 n och efter 24 u, kan icke avgöras. Alla runorna i namnet 21—24 binu äro fullt säkra. Ingen bst finnes huggen till 26 i. Om sk finnes efter 29 r, är ovisst. 34 e är stunget; prickerna är icke särdeles djupa, men dock säkra. 43—44 on är otydligt.

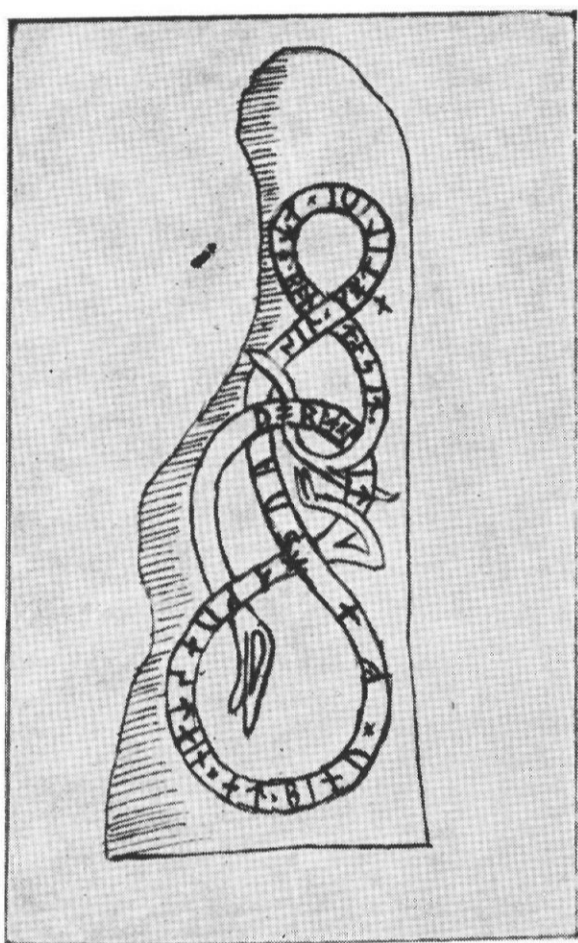

Fig. 437. U 908. Fiby, Vänge sn. Efter teckning av Rhezelius.

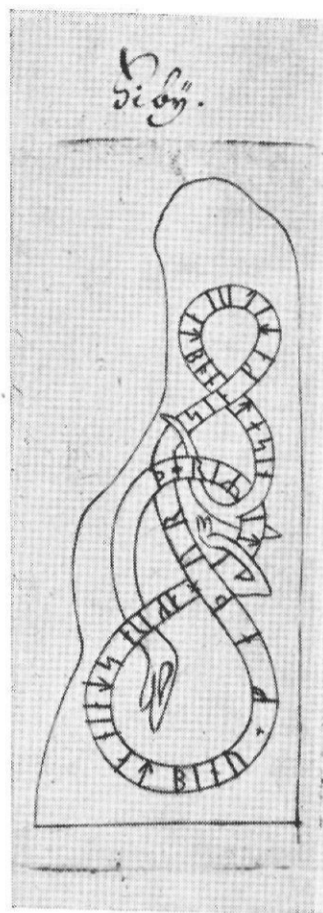

Fig. 438. U 908. Fiby, Vänge sn. Efter kopparstick av Bureus.

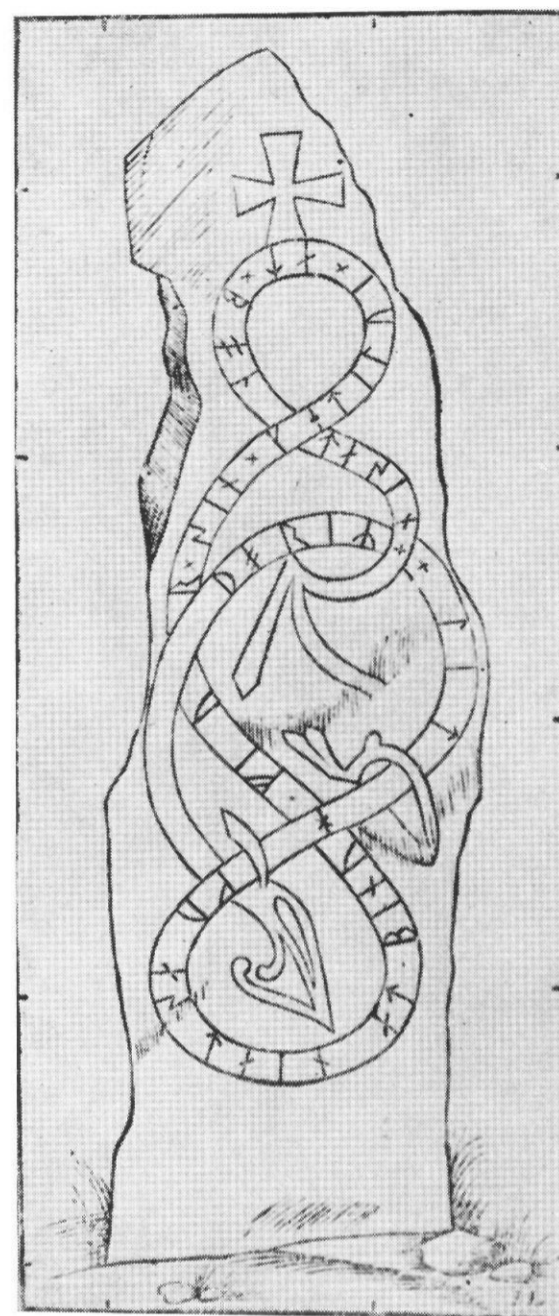

Fig. 439. U 908. Fiby, Vänge sn. Efter B 430.

Bureus (F a 6): 14—22 saknas; 23—24 *nu*, 26 *i*, 33—46 *ketilui · at · bonta*. — Caspar Cohl: 14—24 *stain × at × binu*, 26 *a* (ändrat från *i*), 33—46 *kotilui at buanta*. — Rhezelius (F a 6): 9—13 *hkua*, 14—24 *stain + at × binu*, 26 *a*, 33—46 *katilui + at · boante* (F a 10: 1: 5 *n*, 9—13 *hakua*, 21—24 *binu*, 26 *a*, 34 *o*, 42—46 *bonta*). — Hadorph och Leitz (B 430): 10 *a* saknas; 21—24 *binu*; 26 *i*; 27 *p* saknas; 33—46 *ketilui × at × bonta*; sk + efter 49 *n*. — Celsius: sk × efter 8 *t*; 10 *a*; 21—24 *binu*; 26 *e*; 29 *n*; 33—46 *ketilui × at × bonta*; sk × efter 49 *n*. — v. Friesen: 10 *a*, 21—24 *binu*, 26 *i*, 33—46 *ketilu . . . ta*. »Hela stenen ganska flagrad och vittrad.»

Stenen är rest över en man av hans son *Þorik* och hans efterlevande änka *Ketilvi*. Om kvinnonamnet *Ketilvi* se U 62. Ett mansnamn *binu* (ack.) är för övrigt okänt. Peringskiöld anmärker, att »Bine namn bemärker then som förer ett rakt been eller en styf vthräkter fot, pes porrectus, Beiner, osseus». Eftersom namnet har feminin form, är det sannolikt fråga om ett öknamn. Tänkbart är, att det är fråga om ordet *birna* f. 'björnhona', vilket från Norge är känt som tillnamn till en man (Lind). Ett *r* har i så fall blivit uteglömt eller överhoppat av ristaren.

909. Finnsta, Vänge sn. Flyttad till Uppsala. Numera förkommen.

Litteratur: B 415, 417, L 109. J. Bureus, Fa 6 s. 67 n:r 101 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 413, Fa 1 s. 93; J. Schefferus, Upsalia antiqua (1666), s. 206; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 321; P. Dijkman, Antiquitates Ecclesiasticæ (1703), s. 12; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 32; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 118.

Avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (B 415); osign. träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 417).

Runstenen finnes upptagen i J. Bureus' samlingar. Den fanns »Vidh Finstadh i Vänge» (Fa 6). Men en senare anteckning, av Bureus själv, meddelar, att den »fins nu 1626 i Vpsala». Enligt Bureus' senare, renskrivna samling av runinskrifter, »Sveorum Runæ» (Fa 5), fanns stenen i Uppsala »På Torget». Bureus tillägger: »Dänne Stenen hafver ståndit uti Finstad i Wänge Sokn in til år efter Christi Födelse 1626». I Schefferus' stora bok om det gamla Uppsala (1666) omtalas stenen i Uppsala: »Iacet ante januam cujusdam Vpsalensis in foro veteri, è regione Curiaë.» Det är tydligen samma plats, som anges av Peringskiöld: »Wid gamla torget i Vpsala, vti Rolfs hus, thet Bokhållaren Rommel nu äger, finner man en gammal Runesteen, på marken i portgången liggande» (B 415: »Gamla torg», 417 »I Romels hus»; L 109: »I ett hus vid gamla torget»). Träsnittet visar, att marken var belagd med kullerstenar, och här låg sålunda runstenen, utsatt för tramp av fötter, som gingo in och ut genom porten. Här fanns bl. a. under 1600-talet ett värdshus. O. Celsius, som har granskat inskriften den 13 mars 1732, anger platsen så: »i Upsala wid Gamla Torget framför Bokhållar Rommels hus.» Detta hus låg vid norra sidan av torget, mitt emot rådhuset. Det byggdes år 1651 av rådmannen Rolof Kahle, av sten i två våningar (Peringskiöld kallar det därför »Rolfs hus»). På 1690-talet kom det i akademi-bokhållaren Nils Rommels ägo, skadades vid 1702 års brand men återställdes, inköptes senare på 1700-talet av universitetet och inreddes 1757 till ett Auditorium oeconomicum. Under senare delen av 1800-talet har huset kommit i enskild ägo igen och har undergått ombyggnad till sitt nuvarande utseende (K. W. Herdin, *Uppsala på 1600-talet* 2, 1927, s. 109 f., [3] 1929, s. 64, *Bygge och bo i äldre tider* 1, 1932, s. 120). Den gamla porten är numera igenmurad och ersatt av en ingång i östra ändan av huset. År 1732, då Celsius gjorde sina anteckningar, låg runstenen ännu kvar på sin gamla plats. Vart den sedan har tagit vägen, är okänt. Möjligen finns den ännu i behåll och kan av en händelse komma i dagen på nytt.

Stenens höjd har varit nära 2 m., dess bredd nedtill omkr. 1,20 m., upptill 0,90 m. Stenen har haft ett betydande fotstycke, och själva ristningen har varit tämligen liten: höjd 1,15 m., största bredd (nedtill) 1 m. Ornamentiken har varit mycket enkel.

Inskrift (enligt B 417):

ikulfastr : lit irasa stain : aft · hulbior : n ouk þair a · libi · kup kiri miskun

5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55

Igulfastr let ræisa stæin aft Holmbiorn ok þæir . . . Guð gæri miskunn.

»Igulfast lät resa stenen efter Holmbjörn, och de . . . Gud göre miskund.»

Till läsningen: Bureus har (i Fa 6) följande läsning, som förskriver sig från en tid, då stenen ännu var kvar vid Finnsta i Vänge sn: **ikulfastr lit ireasa stain : aft : hulbior : n ouk þair soib - kup kiri miskin**. Över runorna 41—42 står **al**, troligen på grund av en senare granskning. R. 45 är oklar, liknar mest ett omvänt **u**. I Fa 5 har den uppfattats som **a : þair aliba**. — Schefferus, som säger sig ha fått inskriften från Hadorph, har följande läsning: **IGVLFSTR. LITI. RESA. STEN. IFTR. HVLBIARN. OVK. DEIR. ALIBA. GVD. GIRI. MISKVND**. Förmodligen har Hadorph, som ännu (1666) ej själv har granskat inskriften, lämnat Schefferus läsningen i Bureus' samling

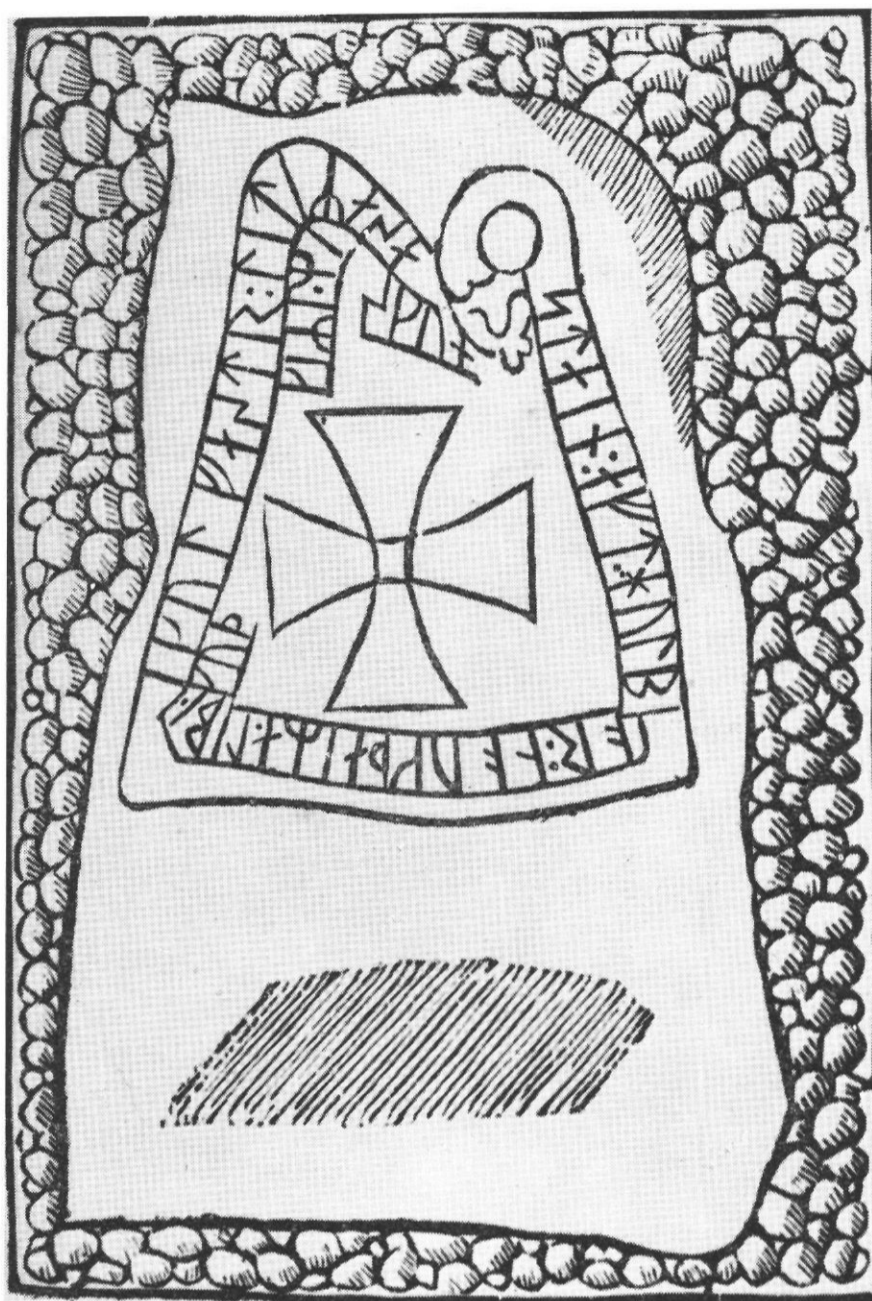

Fig. 440. U 909. Finnsta, Vänge sn. Efter B 417.

F a 5. — Hadorph och Helgonius (B 415): **ikulfastr : lit irasa stain : aft · hulbiur : n ouk ptir a iibi tn.** Då denna av Hadorph och Helgonius signerade teckning har befunnits otillfredsställande, har en ny teckning gjorts, som ligger till grund för träsnittet B 417. Det är att märka, att detta är osignerat. Sannolikt är det emellertid ritat av Peringskiöld för hans *Monumenta* («Runristningen har iag sådan funnit»). — Då Celsius år 1732 granskade inskriften, var den tydligen avsevärt mera utnött: ... **astr : lit : rassa stain : aft hulbiurn nuk þair a li ... kup kiri misku ...** Runorna 14 r, 31—32 ur, 46—47 ku, 57 u anges som fragmentariska.

Redan Bureus har funnit tolkningen av inskriftens sista ord: »Gud giri miskund. Deus misereatur.» Däremot lämnar han det närmast föregående **aliba** översatt. Schefferus, som åberopar Hadorph, har följande tolkning: »Igulfaster fecit erigi saxum in memoriam Hulbiarni, & posterorum, Deus eorum misereatur.» Härmed överensstämmer Peringskiöld: »Ingelfast lät rita på steen efter Hullbiörn, och theras lifs-ätt, hwilkom Gud göre miskund.» Peringskiöld, som ju icke kan förneka, att böneformeln är kristen, är angelägen att betona, att »Stenskriften har varit uthuggin i första Christendomen, förr än Runorne bortlades, som skedde wid pass för 700 åhr sedan.» Runstenen skulle m. a. o. vara en av de allra yngsta. — Liljegren har på träsnittet B 417 läst r. 45 jämte följande skiljetecken som stunget **u (y)**, vilket givetvis är möjligt: *ouk þair a. liby.* Förmodligen har han tänkt sig samma tolkning som senare Brate framlägger:

»och de i Läby». Det är emellertid omöjligt, att namnet Läby (fsv. *Ladhuby*) skulle kunna dölja sig i denna form på 1000-talet **a · liby** (eller **a · libi**). v. Friesen har i stället (i en anteckningsbok) framkastat förslaget att läsa **a · niby** a *Nyby*, vilket skulle kunna syfta på Nyby i Gamla Uppsala sn. Runorna **l** och **n** äro mycket lika, och en förväxling är lätt gjord. Emellertid måste framhållas, att Bureus, Peringskiöld och Celsius alla tre ha uppfattat runan som **l**. Vidare ligger Nyby i Gamla Uppsala rätt långt från Finnsta i Vänge sn. Man kunde snarare tänka på Nyby i Börje sn, som ligger betydligt närmare. Men ett ortnamn Nyby bör på 1000-talet ha haft en trestavig form, och tolkningen bör av detta skäl avböjas. — Tänkbart vore, att 40 **n** är felristat för **m** (ristaren skulle alltså ha vänt runan upp och ned). Samma fel förekommer på U 742, som möjligen är utförd av samme ristare: **hulstan** för **hulmstan**. Jfr också **iftim** för **iftir** L 551 Funbo. I det följande 41—45 **a · libi** skulle kunna dölja sig en felristning eller en felläsning för **hilbi** eller **hialbi** 'hjelpe'. Sålunda **paim hilbi kup kiri miskun** *pæim hialpi Guð, gæri miskunn*. Men även detta kan icke bli mera än en osäker förmodan.

Brate har på goda grunder antagit, att U 909 är ristad av Grim skald, som har signerat en runsten i Danmarks sn (L 215 Säby) och en i Börje sn (U 916). Härför talar framför allt korsets form och den otympliga ornamentiken. Vidare också formen **ouk** och bruket av **n** för **r** (**rasa**, **kiri**). Märkligt är, att inskriften icke lämnar besked om släktskapen mellan Igulfast och Holmbjörn.

Om namnet *Igulfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100; om *Holmbjörn* se U 739.

aft är en ålderdomlig form av den i inskrifterna vanliga prepositionen *at* 'efter, till minne av'. Den är väl känd från en del äldre inskrifter; se S. Bugge i *ATS* 5 (1878), s. 116 f., *Der Runenstein von Rök* (1910), s. 211 f., O. v. Friesen, *Rökstenen* (1920), s. 29 f., Lis Jacobsen o. E. Moltke, *Danmarks runeindskrifter* (1942), sp. 741 f. Utvecklingen *aft* > *at* sker i trycksvag ställning; därför är det naturligt, att den äldre formen till en tid kommer att leva kvar vid sidan av den yngre. I uppländska inskrifter är *aft* sällsynt; utom här förekommer det i U 4, 10(?) och 615.

Ordet *miskunn*, f. är icke känt från någon annan svensk runinskrift. Uttrycket *gæra miskun* är vanligt i fornsvenskan; likaså *Guz miskun*. De ha alltså redan tillhört missionstidens kristna ordförråd.

910. Körlinge, Vänge sn. Nu vid Brunna.

Pl. 174.

Litteratur: B 428, L 114, D 1: 159. J. Bureus, Fa 6 o. 67 n:r 100 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 479, Fa 1 s. 103; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 336; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 45; UFT h. 11 (1883), s. 249.

Äldre avbildningar: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 428); Dybeck a. a.; v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står i parken vid Brunna, 100 m. V om mangårdsbyggnaden. Ristningsytan vetter åt SÖ.

Runstenen var känd redan av Bureus. Den fanns »Vidh Körlinge i Vänge» (Fa 6), »Körlinge» (Fa 5). — I *Ransakningarna* (1672) meddelas, att en runsten har funnits vid Körlinge, »män dädan förd til Brunnagård.» Peringskiöld: »Körlinge stenen, förder til Brunna» (B 428: »Körlinge stenen i Brunna»; L 114: »Från Körlinge förd till Brunna»). Brunna ägdes från 1665 av Anna Böllja, som 1669 gifte sig med riksantikvarien Jakob Isthmén-Reenhielm († 1691), styvson till Olof Verelius. Reenhielm bodde själv på Brunna, och det är utan tvivel han, som har låtit flytta runstenen från Körlinge till Brunna trädgård. — O. Celsius har granskat inskriften den 7 och 8 okt. 1726. Han anmärker emellertid: »Denna sten skal sees en annan gång bättre efftersom mörkret hindrade at jag eij fick se honom hel och hållen.» — Dybeck:

»Denna sten lärer fordom varit vid Kölinge, som ligger mellan Brunna och Wänge kyrka. Han står nu i Brunna trögård. Ristningen är ytterst matt och delvis förderfvad.» Det är denna sten, icke U 905, som åsyftas med uppgiften i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala», att en runsten finnes »i Brunna trögård.» *UFT* h. 11 (1883): »Från Kölinge fördd till Brunna ... Stenen, som är mycket tård, står nu i Brunna trögård.»

Grå granit. Höjd 1,90 m., bredd 1,16 m. Ristningsytan kupig, så att planet på v. sidan böjer bakåt. Ristningen är ytterst hårt sliten, delvis totalt utplånad. Det enda tydligt bevarade är runslingan på v. sidan och ornamentet längst ned. Ristningen på stenens mitt är ohjälpligt förlorad. Man måste ställa sig skeptisk mot Dybecks läsning, liksom sannolikt mot mycket i B 428. Det kan i varje fall icke numera verifieras.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 428):

... un · li[t]u · raisa · sten eftir · f[ap]u[r sin ·] uk · [osi eft]ir [· inki]fast [irpbir ... ir ... n]ipir
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55
 ib ... uk]
 60

... letu ræisa stæin æftir faður sinn ok **osi** æftir Ingifast ...

»... läto resa stenen efter sin fader och **osi** efter Ingefast ...»

Till läsningen: R. 1 är snarast **u**, men kan möjligen vara **r**. 2 **n** är tydligt. Inga bst kunna numera spåras på r. 5. 6 **u** är tydligt. Fr. o. m. 7 **r** är läsningen fullt klar för de följande tre orden, alltså t. o. m. 20 **r**. 14 **e** och 16 **e** äro tydligt stungna. 21 **f** är tämligen tydligt. Av de två följande runorna finnes intet spår. 24 **u** är tydligt. 29—30 **uk** är svagt, men dock säkert.

Av föregående och efterföljande runor finnes intet spår. 37 **i** tydligt, utan bst. 38 **r** har svaga bst, men dock sannolika. Därefter kunna endast fragment av tre raka stavar svagt skönjas. 43 **f** är någorlunda tydligt, likaså nedre hälften av 44 **a** med bst. 45 **s** är säkert, 46 **t** mera osäkert. Därefter kan jag med bästa vilja icke följa B 428 eller D 1: 159. Det bleve rena fantasier. Icke ens korset upptill kan skönjas mer än till hälften.

Fig. 441. U 910. Kölinge, Vänge sn.
Efter B 428.

Bureus (F a 6): **ipin auk biurn litu ... a sten eftir ietur sin · auk osi eftir imkifast imur**. I F a 5 är första namnet **ipkin**, troligen konjektur. — Hadorph och Leitz (B 428): 1—2 **un** saknas; 44 **i**. Peringskiöld börjar med 47—63 och får där på obegripligt sätt fram följande början av inskriften **irpbirn · uk · biurn · bir · brupir · litu** o. s. v. — Celsius antecknar om inskriftens början: »mörkt hela stycket i mörkret.» Han läser emellertid: **biorn × lit raisa · sten · eftir · fapur** (»utnött och mörkt») **uk · osa eftir inkifastr** (»sic! jag tror ej där är något mehr»). »sin efter **fapur** kan ej finnas och synas. På en slänga apart: - ... **npiri** ...» — Dybeck: ... **urn litu · raisa · sten · eftir · fapur · sin · uk osi · eftir · inkifast irbir ... ir ...** »Oaktadt ristningen påtagligt lidit sedan 1600-talet, har det lyckats mig att deri finna såväl det första **urn** som skiljetecknet efter **litu** och **n** i **inkifast**.»

Framför predikatet 3—11 **litu · raisa** ha gått minst två namn. Det sista av dem har sannolikt varit *Biorn* Björn eller en sammansättning med *-biorn*. Faderns namn har säkerligen varit *Ingifastr*. Stenen är rest över honom av sönerna och

hustrun. Om Celsius' läsning är riktig, har hennes namn varit *Asa Åsa*, ett kortnamn till kvinnonamn på *As-*.

Ristningen avslutas nedtill med en repstav, liksom U 907 och flera andra runstenar i trakten. Peringskiöld kallar det för »Kediewerk» och anser, att det »twifwels uthan» är en »efterbildning af Thors ypna Sal, thet Hedniska Vpsala Tempels Kediowerk», d. v. s. den gyllene kedja (*catena aurea*), som enligt Adam av Bremen omgav det hedniska Uppsalatemplets tinnar.

911. Åltomta bro, Vänge sn.

Pl. 175.

Litteratur: D 1:157. J. Bureus, Fa 5 n:r 448; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 188; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 651, 2, s. 223; R. Dybeck, Reseberättelse 1863 (ATA); UFT h. 11 (1883), s. 248; Brev till d:r A. Hazellius från handlanden V. H. Ludvigsson, Åshammar ^{22/1} 1896 (avskrift i ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); Handlingar i ATA 1930—32, 1948.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10:1); Dybeck (D 1:157); v. Friesen foto (UUB); I. Schnel foto 1931 (ATA).

Runstenen står 7 m. N om landsvägen Uppsala—Vänge—Heby, 35 m. Ö om Bärby lada, 80 m. Ö om Åltomta bro, omkr. 200 m. V om järnvägsövergången och omkr. 100 m. Ö om sockengränsen mellan Vänge och Åland. Ristningsytan vetter åt S. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

En runsten vid Åltomta bro omtalas första gången av Rhezelius (Fa 10:1): »Wti Råskilnaden melan Ålbo och Wänge widh Åletompta broo.» Det var endast övre hälften av stenen, som då var känd; den antecknades av Rhezelius. Det nedre stycket var »nedersunket». Efter Rhezelius' teckning finnes inskriften (fragmentariskt) upptagen i Bureus' samling (Fa 5): »Åltomta bro». Stenen är icke omtalad i *Ransakningarna*, och den finnes icke upptagen i Peringskiölds *Monumenta* (1719) eller i *Bautil*. O. Celsius har antecknat en uppgift om att »En runsten ligger i en vattenbäck på denna sidan om Åhlbo i Åland Sochn. Derest är en kafvelbro öfver.» Men han har tydligen icke själv sett stenen eller granskat inskriften.

R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1863: »Större delen af en runsten, som sedan urminnes tid legat sunken i dyen vid Oltomta bro emellan Vänge och Ålands kyrkor, uppgräfdes och fördes till torpet Oltomta bro, tillika med ett mindre till honom hörande stycke, som låg till tröskel vid ett annat torp i granskapet. Stenen är icke förr granskad.» Den är avbildad i *Sveriges runurkunder* (1863), där Dybeck om platsen lämnar följande upplysningar: »Ur Albosjön, som är på gränsen mellan Vänge och Ålands socknar, framflyter till Wänge-ån ett mindre vattendrag, öfver hvilket landsvägen mellan Uppsala och Åland löper. Det är Oltomta bro. (Hon var ännu 1693 »Kafvelbro».) Oltomta finnes nu icke men äfven ett torp öster om bron behåller namnet Oltomta bro och marken

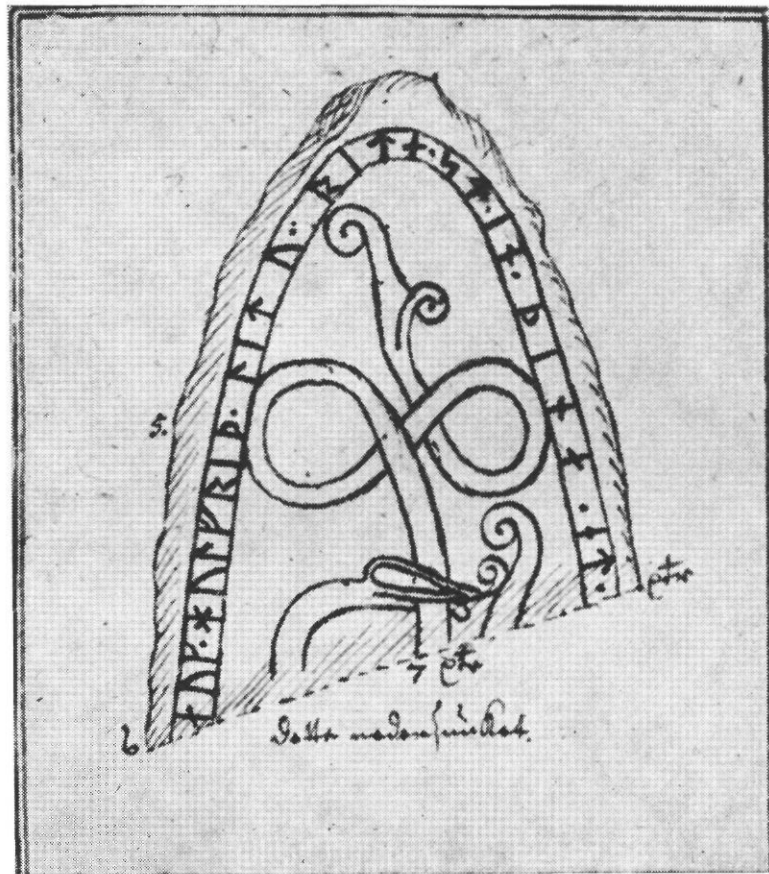

Fig. 442. U 911. Åltomta, Vänge sn. Efter teckning av Rhezelius.

hör till Bärby. — Det större stycket af runstenen, som länge legat djupt sunket i dyen invid bron, vardt sistlidne sommar genom min försorg upptaget samt fördt till torpet och det mindre, hvilket låg såsom trappsten vid ett annat torp i närheten, kalladt Skinnarhäslan, fogades samtidigt till det förra.» I beskrivningen till Geologiska kartan »Upsala» (1869) säges, att en runsten finnes »på gården vid torpet Åltoftabro». Likaså UFT h. 11 (1883).

År 1896 mottog dr Artur Hazelius i brev från handlanden V. H. Ludvigsson i Åshammar ett förslag att låta flytta runstenen till Skansen: »Som jag sett, att Ni börjat uppsätta runstenar å Skansen, vill jag meddela, att i Wänge s:n i Upland finnes en, som troligen ännu ligger utan all omvårdnad. För c:a 30 år sedan sökte jag, då skolpojke, tyda den, men misslyckades. Den ligger, eller rättare låg då, vid en uthusgafvel inne på gården till en lägenhet »Åltoftabro», som lyder under den domänintendenten O. Lindevall tillhöriga egendomen».

Som av Dybecks teckning framgår, hade han funnit det större överstycket av stenen — detsamma som på 1600-talet var känt av Rhezelius och Bureus — och därjämte en del av fotstycket. Ett stycke fattades ännu nedtill på h. sidan. Detta var emellertid återfunnet, då O. v. Friesen år 1903 besökte platsen och antecknade inskriften. De tre delarna förblevo dock ligande, utan att åtgärder vidtogos för stenens resande. År 1930 meddelade riksantikvariens ombud stenarbetaren Gustav Andersson, att han återfunnit det tidigare saknade stycket av runstenen; det låg löst omedelbart S om västra brofästet av Åltofta bro, sålunda inom Ålands sn. Andersson uppgav sig ha hört av en gammal soldat, att Dybeck skulle ha hittat det större fragmentet på samma ställe, som sålunda skulle ha varit stenens ursprungliga plats. Uppgiften förefaller dock ej helt klar, eftersom de tre delarna år 1903 bevisligen ha legat tillsammans på samma plats. År 1930 hade de i varje fall förts till en backe omkr. 100 m. Ö om bron, där det fanns en mera lämplig plats för stenens uppställande. Den restes här år 1931 på en gjuten grund av betong, och de tre delarna sammanfogades med stenkitt. Torpet Åltoftabro är numera borta, men ett stycke V om stenen står ännu en stor röd ladubyggnad, tillhörig Bärby.

Ehuru stenen sålunda sannolikt ursprungligen har varit rest på Åland-sidan om socken- och häradsgränsen, har den här förts till Wänge sn, eftersom den numera faktiskt står inom denna socken och emedan redan Dybeck har räknat den dit.

Granit, med rödgrå yta. Höjd 1,62 m., bredd 0,90 m. Ytan är tämligen slät. Ristningen har varit djupt huggen och är i allmänhet väl bevarad. Särskilt gäller detta om de yttre delarna med runorna och runslingan. Det inre partiet är delvis bortslitet, särskilt nedtill, med inskriftens början och slut.

Inskrift:

ukupi × auk · hulfríp · litu · risa stin · þina · at iukair · brupu- si . . .

5   10   15   20   25   30   35   40   45

. . . ukupi ok Holmfrid letu ræisa stein þenna at Iogæir, broður sinn.

»... ukupi och Holmfrid läto resa denna sten efter Joger, sin broder.»

Till läsningen: Om någon runa har funnits framför 1 **u**, kan ej avgöras. Ristningsytan är här totalt förstörd. Om man kan förutsätta, att inskriften har varit symmetriskt beräknad, har framför 1 **u** gått en runa, svarande mot sista, numera förstörda, runan i ordet **sin**. 1—4 **ukup** äro fullt säkra. 2 **k** är icke stunget. Av r. 5 finnes endast en rak stav i behåll. På v. sidan har icke funnits någon bst, sannolikt icke heller på den högra. **r** kan i varje fall icke komma i fråga. Nedre h. bst i 9 **h** kan ej spåras. Alla runorna i namnet 9—15 **hulfríp** äro tydliga. 21 **i** är icke stunget. Övre delen av 23 **a** är förstörd. Intet sk kan därefter säkert spåras. Övre delen av 25 **t** är skadad, men delar av bst finnas i behåll. Övre delen av 26 **i** är borta. Intet sk efter 33 **t**. På 34 **i** tycker man sig se svaga spår av en **a**-bst, men det är sannolikt en na-

turlig fördjupning. Nedersta spetsen av bst i 36 k är tydlig för känseln. Övriga runor i namnet äro djupt huggna och tydliga. 41 r har en ovanlig form, där bst:s övre stapel saknas. Av r. 45 finns endast hst:s nedre del i behåll. Intet sk har funnits efter denna runa. Sista runan är helt borta.

Rhezelius (F a 10: 1): ... auk · hulfríp · litu · rita · stin · pina · et ... — Dybeck: ... ukupi · auk · hulfríp · litu · risa · stin · pina · at iuk ... si ...

Vad det första namnet har varit, kan tyvärr icke fastställas. *Holmfrid(r)* är ett under vikingatiden och medeltiden mycket vanligt kvinnonamn. Om *Íogæir* se Sö 234.

912. Börje kyrka.

Pl. 175.

Litteratur: B 441, L 126, D 1:156. J. Bureus, F a 6 s. 68 n:r 115 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 33, F a 1 s. 17; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 154; M. Aschaneus, F b 12; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullera-kerensia (1719), s. 341; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 49, Acta Literaria Sveciæ 2 (1725—29), s. 324; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1863 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 6; Handlingar i ATA 1894; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 118.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i F a 10: 1); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 32); J. Leitz (och J. Har-dorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 441); Dybeck (D 1: 156).

Runstenen står infälld i södra bogårdsmuren, 18 m. Ö om kyrkogårdsgrinden, 19 m. NV om klockstapeln och invid landsvägen Uppsala—Börje kyrka.

Runstenen var känd redan av Bureus. Den fanns »I Byrie kyrkedör» (F a 6), »I Kyrkie-dören» (F a 5). Rhezelius (F a 10: 1): »Byrge Soehn I Kyrkiedören». Också Aschaneus känner till runstenen, »som inj kyrkedören ligger, doch ditt förder af sitt Rätte ställe ther han stått hade». — I *Ransakningarna* (1672) meddelas, att »Uthi Kyrkiodöhren finnes en stehn påskrifwen». Peringskiöld: »Förbemälte Byrgers minningzmärke, hafwer vti Hedendomen varit vpreest på frija fältet, wid dess Ättebackar, och omsider i Christendomen blifwit tagit ifrån sit rätta ställe, och til Kyrkians grundwal inlagt». B 441 och L 126: »I kyrkodörren». — O. Celsius: »In Paroecia Börje, & limine templi». — Kyrkoinventarium (1829): »I vapenhuset ligger straxt nedanföre kyrkodörren en runsten, hwilken enligt en 1713 på kyrkans tillhörigheter skriven förteckning, har denna inskrift: Sigfiruda lit ... åt Burgeir fodur sin. Det synes icke olikt att denne Burgeir låtit upbygga och gifvit kyrkan sitt namn». — Dybeck skriver i sin reseberättelse 1863: »Ehuru jag förut innehade en ritning af runstenen uti Börje kyrka, gjord af en runforskare i Upsala, sedan stenen blifvit fullt aftäckt, beslöts likväl att närmare granska honom. Ritningen, jämförd med sjelfva stenristningen, befans då vara otillförlig, så till inskrift som till annat, hvilket vid dennas granskning ovillkorligen bordt iakttagas». Och samma år i *Sverikes runurkunder*: »Sådan denne runsten finnes i *Bautil* var han fordom till någon del betäckt af kyrkans ena dörrpost. Han ligger nu något längre ut i vapenhuset, men är lika litet som förr skyddad för tramp. Ett stycke af honom är på senare tid frånbrutet och förkommet». I en förteckning över forn-minnena i Börje sn (ATA) skriver Dybeck: »Runstenen i kyrkans vapenhus (förr i kyrkdörren, B 441) är i någorlunda behåll, men bör hafva bättre plats.» — År 1894 blev runstenen upp-tagen ur golvet, och då den visade sig vara så tjock, att den icke lämpligen kunde uppställas i vapenhuset, biföll Riksantikvariens församlingens förslag, att den skulle få insättas i kyrko-gårdsmuren.

Ljusgrå granit. Höjd 2,13 m., bredd 1,12 m. På v. sidan är ett stort stycke nedtill bort-slaget. Dybeck anmärker redan detta, och skadan kan sålunda ej ha uppkommit, då stenen år 1894 flyttades, utan tidigare. Ytan är plan och mycket slät, blanksliten på grund av långvarigt

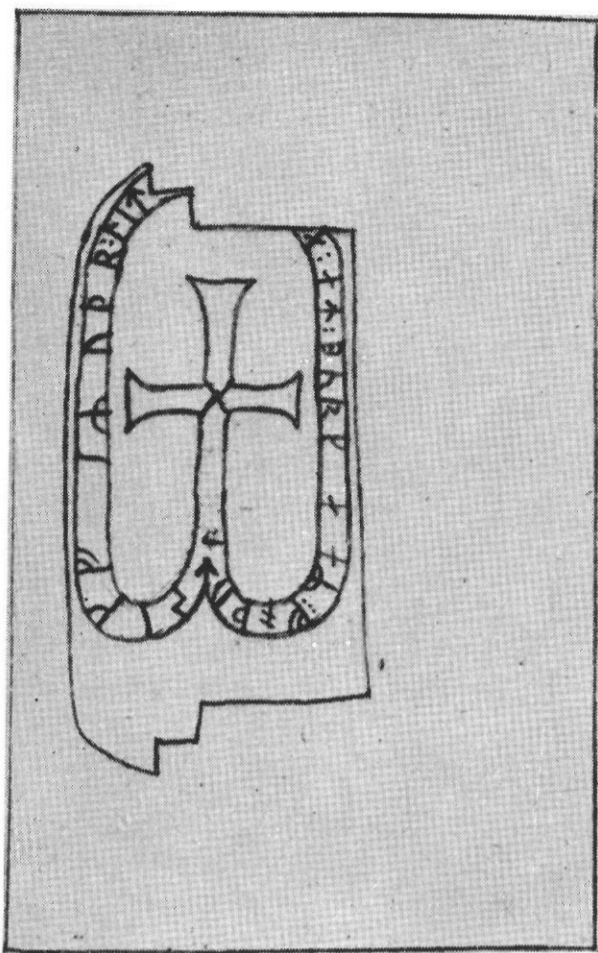

Fig. 443. U 912. Börje kyrka. Efter teckning av Rhezelius.

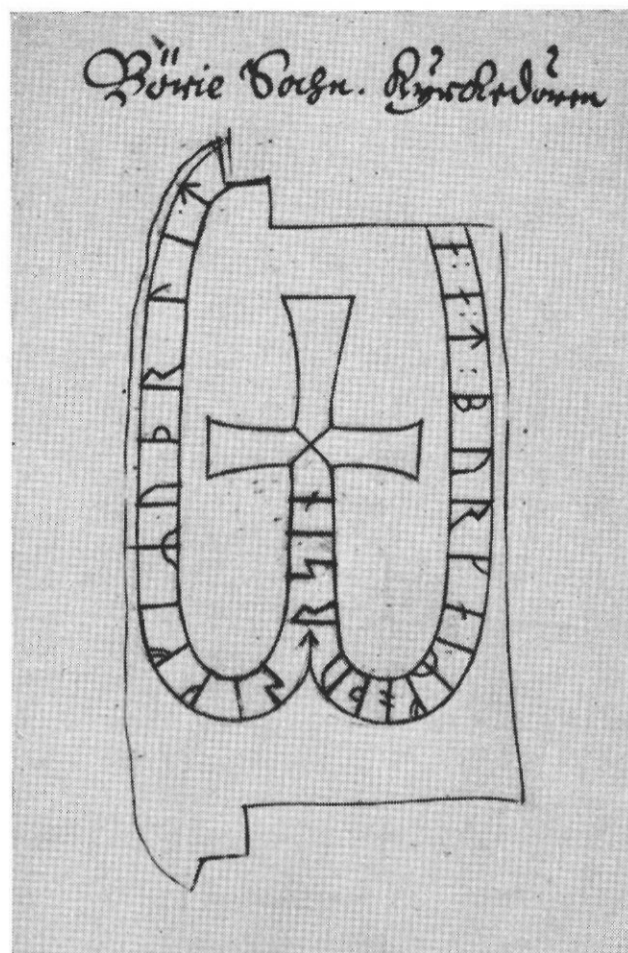

Fig. 444. U 912. Börje kyrka. Efter kopparstick av Bureus.

tramp. Ristningen har sannolikt varit tämligen djupt och framför allt jämnt huggen, med breda, rundade linjer. Endast vissa detaljer äro något svårtydda, särskilt ornamenten överst. Slingans bredd är $10\frac{1}{2}$ —14 cm.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 441):

si[kfir]upr : lit : hi : risa : at : burkair : fopur sin
           5   10   15   20   25   30   35

Sigfrödr let her(?) ræisa at Borggæir, faður sinn.

»Sigfröd lät resa [sten] här(?) efter Borgger, sin fader.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 s har formen ζ . Av 6 r finns endast ett litet stycke kvar. Övre delen av 7—9 upr är borta. Bst i 13 h äro tydliga, men kortare än man skulle vänta. Runan är fullt säker. 14 i är tämligen grunt, men ingen bst har funnits. I kan icke komma i fråga. Ingen runa har funnits mellan h och i, icke heller mellan i och r. 15 r är absolut säkert. 16 i är icke stunget. 17 s har liknande form som 1 s. V. bst i 19 a är klar. Om en bst har funnits också på h. sidan, har den suttit längre ned; men fördjupningen där är mycket diffus och snarast naturlig. 24 k är icke stunget. Alla runorna i namnet 21—27 burkair äro fullt klara. 28 f är tydligt. 29 o är efteråt inklämt mellan 28 f och 30 p. Hst når ej upp till slinglinjen. Båda bst äro fullt säkra. Bst:s nedre del i 30 p är bortnött. Bst i 31 u har måhända aldrig nått ända ned till hst. 32 r har rundad överdel. Framför 32 r finnes ett tydligt ζ , ansatt på korsarmen. 33—35 sin är tämligen tydligt, särskilt 35 n.

Bureus (F a 6): **sikfirupr : lit ... a : at : byrkair fopur sin.** F a 5 har 21—27 **burkair.** Rhezelius (F a 10: 1): **sikfirupr : lit ... a : at : burkaar : fopu.** — Hadorph och Leitz (B 441): **sikfirupr lit ... a : at : burkair : fopur sin.** — O. Celsius har sannolikt ingen självständig läsning. — Dybeck: **si ... - upr :**

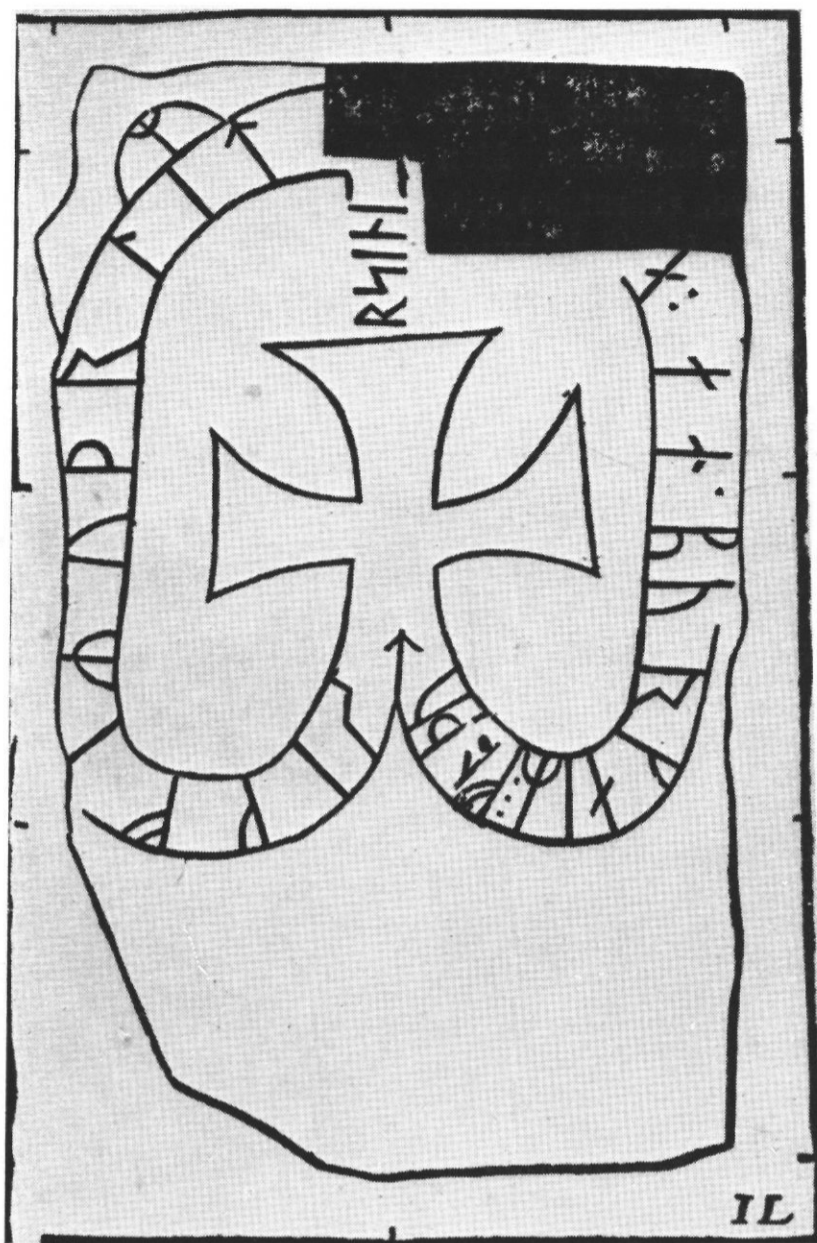

Fig. 445. U 912. Börje kyrka. Efter B 441.

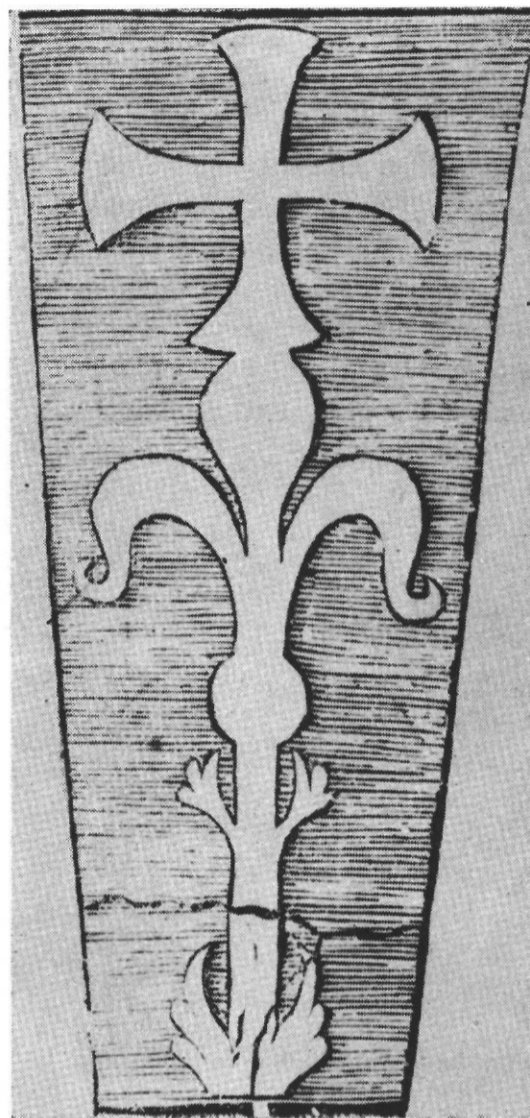

Fig. 446. Gravsten i Börje kyrka. Efter träsnitt i Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719).

lit : risa : at : burkair : fopur sin. »I stenens öfre hörn förekomma tvenne från runslingan utgående bågar (den högra något litet hörnig), hvar för sig omslutande en grenig ristning, liknande runan **m. a** i **at** har först varit ämnadt till **æ**».

Ristningen är uppenbarligen utförd av Grim skald, som har varit verksam i trakten kring Uppsala. Han har med sitt namn signerat L 215 Säby Danmarks sn, kanske också U 916. Han har en enkel, mycket karakteristisk ornamentik. Hans runor äro stora, men hans inskrifter mycket korta. Han brukar **æ** i stället för **r**: **sikfirupr**, **risa** och inskottsvokal i konsonantgrupper: **sikfirupr**; jfr på L 215: **kairkirip-r**, **kirimr**.

1—9 **sikfirupr** är sålunda namnet *Sigfrødr*; se om detta Sö 101, U 326, 617. Om namnet *Borggæirr* se U 887.

13—14 **hi** kan knappast vara annat än adverbet *her* 'här'. **r** skall suppleras från det följande 15—18 **risa**; det är gemensamt för båda orden. — Formen 28—32 **fopur** är anmärkningsvärd, men har ett avsevärt begränsat bevisvärde hos en ristare, som är så osäker i runornas bruk (jfr **ouk** U 909, L 215, **aouk** L 205).

J. Bureus har sammanställt inskriftens **burkair** med namnet på socknen Börje: »thädhan har Kyrkian namn» (F a 6). Senare skriver han också »Byrger Sogn» (F a 5). Hans vän M. Aschaneus har fått del av denna namntolkning: »Lijka såsom Byrge hafver sitt Namn af then Rune-

sten och thett Nampn ther på står, som ligger vthi Kyrkio dören, hwilchet Nampn på Runska så står **byrkair**. Samma steen är och ditt förd» (F b 12); se ovan U 617 (s. 29). Peringskiöld erinrar om att »framledne Antiquarien Bureus har ment soknens namn wara af den Byrger, hwilkens Monument finnes här vnder Kyrkiodörren inmurat». Men själv har han en annan mening om namnets ursprung; platsen är vida äldre, »bärandes sitt namn af vår Nordiske Bore eller Bure och Boreas kallader, Jättelänningarnes första Konung, som lefde vid pass 360. åhr efter floden». Ännu i kyrkoinventariet 1829 säges i samband med runstenen i kyrkdörren, att »det synes icke olikt att denne Burgeir låtit vpbygga och gifvit kyrkan sitt namn».

Börje kyrka.

I länsmannen And. Pehrsson Rox' relation (1672) om fornlämningar i Ulleråkers hd, ingående i de s. k. *Ransakningarna*, omtalas två stenar i Börje kyrka. Den första, som låg »uthi Kyrkiodöhren», är runstenen U 912. Omedelbart därefter följer: »Fram i Choren 1 Tälgestehn sammaledes». Härmed avses uppenbarligen den sten, som i J. Peringskiölds *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 340 f. finnes beskriven på följande sätt: »Fram i Choret wid Sakerstie dörren ligger en gammal Lijksten af 4 alnars längd, och smalare nedan til, vthi grof Marmor vthhuggen med en vphögd Lilliestielke vnder ett kors, vthan någon skrift, gifwandes likväl tilkänna, at någon förnäm Herre af den Slächten, blifwit fordom där vnder Christeligen begrafwen». Stenen har sedermera blifvit flyttad och lagd längre ned i kyrkan, straxt innanför dörren från vapenhuset till kyrkan. Där låg den 1829 enligt det då upprättade kyrkoinventariet (ATA). År 1894 överlämnades den av församlingen till Statens Historiska Museum, i vars samlingar den nu förvaras (inv.-nr 9454). Det är en gravsten av kalksten med ett likarmat kors över en heraldisk lilja, utfört i relief, men utan inskrift. Avbildningar finnas i Peringskiöld a. a. s. 341 (se Fig. 446), KVHAAkad:s *Månadsblad*, årg. 23 (1894), s. 41, H. Hildebrand, *Sveriges medeltid*, Bd 3 (1898—1903), s. 435.

913. Brunnby, Börje sn.

Pl. 176.

Litteratur: D 1:155. J. Bureus, Fa 6 s. 68 n:r 114 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 34; R. Dybeck, Reseberättelse 1863 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 6; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 90; Fornminnesinventering i Börje sn 1938 (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck (D 1:155); O. Juel foto 1914 (i O. v. Friesens samling, UUB).

Runstenen står rest i betesmark nära kanten av en åker 750 m. VNV om mangårdsbyggnaden i Brunnby. Omkr. 7 m. V om stenen finnes ett jordblandat röse. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Runstenen var känd redan av Bureus, som själv har upptecknat dess inskrift. Platsen anges vara »Vidh Brunby i Byrie S.» (Fa 6), »Wid Brunby» (Fa 5). — Stenen finnes emellertid ej omnämnd i *Ransakningarna*, och den synes för lång tid framåt helt ha fallit i glömska. Den finnes icke upptagen i *Bautil* eller i Liljegrens *Runurkunder*. — Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1863, att »gårdsegaren Erik Bergmark hade för två år sedan vid stembrytning i Brunnby . . . stora gärde funnit i jorden, nära intill en ättehö, en stor och hel runsten, hvilken vid upptagandet bräckts i tre delar. Jag begaf mig till stället och fann honom vara dittills obekant. Aftryck togs, och Bergmark lofte att snarligen låta hopnagla stenen och resa honom. Detta har ock under sednaste höst blifvit verkställt». Och i *Sverikes runurkunder* (1863): »Runstenen fanns för ett år sedan i jorden vid kanten af en oupptagen mindre höjd i Kyrkgärdet, som ligger vester ut från gården. Nära intill honom är en ättehö. Stenen sönderföll vid upptagandet i tre stycken, men är nu hopsatt och åter rest». I en sammanställning av fornlämningar i Börje sn samma år (ATA) skriver Dybeck: »I Kyrkgärdet vester ut från Brunnby upp-

dagades detta år en runsten, liggande i jorden. Han sönderspräcktes vid upptagandet i tre stycken, men är nu hopnitad och rest der han låg vid en af högarne i gårdet». — Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »W om Brunnby, en [runsten], som varit ganska stor, men nu är i 3 delar». I *UFT* h. 5 (1876) återges uppgifterna från Dybecks runurkunder ordagrant, utom att året för återupptäckten felaktigt anges som 1869. — Stenen lagades och restes på sin nuvarande plats genom Riksantikvarieämbetets försorg år 1948.

Röd, fältspatrik, hård granit. Höjd (över nuvarande markytan) 1,67 m., största bredd 1,73 m. Stenen är triangelformad. Ristningen är grund, delvis mycket grund, så att linjerna endast framträda som en ljusare färgning på den röda ytan. Säkerligen sammanhänger detta med den hårda stenarten.

Inskrift:

outr · ok · þ -- otr · litu · rita stain etir · fapur · sin · halton · suin · rip þta

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Öyindr (?) ok Þrondr (?) letu retta stein eftir faður sinn Halvdan. Svæinn red þetta.

»Önd (?) och Trond (?) läto resa stenen efter sin fader Halvdan. Sven ombesörjde detta.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Framför 1 a finns ej heller spår av någon runa; förmodligen är 1 a inskriftens första. 1 o är skadat; endast nedre delen finnes kvar med en bst t. h. Sannolikt o; möjligen, men mindre troligt, a. Bistavarna sitta nämligen lågt. 2—4 **utr** är klart; likaså 5—7 **ok · þ**. Därefter finnes nedersta spetsen av en stav (r. 8). Av följande runa (r. 9) finnes intet spår. 10 o är skadat, men säkert. 18 i är icke stunget. Intet sk efter 20 a eller 25 n. 26 e är tydligt stunget. 36 i är mycket svagt. Alla runorna i namnet 38—43 **halton** äro fullt säkra. 46 i är icke stunget. 48 r har en ovanlig form, med övre delen av bst rundad och nedre delen böjd in mot hst. Dock säkert r, icke b. 49 i tydligt, icke stunget. 51—52 **þt** äro tydliga; 53 a är svagt, icke fullt säkert. 45 u, 47 n och 48 r äro vänderunor.

Bureus (F a 6): ... **iautr ok þotr litu rita stain etir fapur sin halton · suin rip þt**. F a 5: **iautar ok þotr**. — Dybeck: **autr · ok · þo ... olr · litu · rita stain etir · fapur · sn · halton · suin · rp þt**. »Det första namnet är knapt **utr** eller **auþr**. Tillstymmelsen till en femte runa i andra namnet är svår att reda. a mindre antagligt; snarare har man här ett misslyckadt och förkastadt o. Inskriftens fyra sista runor, deraf två vänderunor (föregående ord har en stupruna) äro mig och många en gåta.»

Stenen är rest av två bröder till minne av deras fader Halvdan. De båda första namnen äro svåra att säkert tolka, delvis beroende på att inskriften här är skadad. 1—4 **outr** (eller **autr**) är sannolikt en form av namnet *Öyvindr*, *Öyindr*, fsv. *Önd*. Om ljudutvecklingen se Sm 28; jfr också Sö 263, 269. I *UFT* h. 5 förmodas, att namnet *Anundr* är avsett; detta är mindre troligt. — 7—12 **þ -- otr** har troligen varit **þotr**, d. v. s. *Þrondr* (*Þrandr*), med n obetecknat framför t, liksom i 1—4 **outr**, och med en inskottsvokal mellan þ och r. Detta är sannolikare än *Þoroddr*, ett namn som f. ö. icke synes förekomma i svenska inskrifter eller medeltida urkunder. Brate, som utgår från Dybecks läsning, förmodar, att *Þolfkr* är avsett. Om namnet *Þrondr* (*Þrandr*) se U 438 och nedan U 919. — Om namnet *Halvdan* se U 114 och E. Wessén, *De nordiska folkstammarna i Berwulf* (1927), s. 46.

Ristaren använder o-runan som tecken för nasalerat a i 38—42 **halton** och för kort o-ljud i 5—6 **ok**. Det är därför omöjligt att veta, vilken ljudnyans som är betecknad i 7—12 **þ -- otr**, långt nasalerat a-ljud eller långt o-ljud. Båda formerna av namnet finnas, *Þrōndr* och *Þrāndr*. — Ett tecken är utelämnat i 26—29 **etir** och i 38—42 **halton**, i båda fallen f-runan. En runa är överhoppad även i 51—53 **þta**.

Sista satsen 44—53 **suin · rip þta** måste innebära, att Sven har utfört detta, på uppdrag av de båda sönerne, som »ha låtit resa sten». 48—50 **rip** är sålunda preteritum av verbet isl. *ráða*

(*réd*), fsv. *rādha* (*rēdh* l. *rēdh*), som bl. a. betyder 'sörja för, ha omsorg om, bestyra' (Söderwall). Det har samma mening som **rip runar ubir** på U 896 och anger sålunda Sven som den som har utfört ristningen och huggit runorna. Om denne Sven har ristat någon annan runsten, förefaller ovisst. I varje fall torde han vara en annan än den Sven, som i ett par inskrifter (L 1049, 1052) nämnes som Åsmund Kåresons medhjälpare. Icke heller torde han vara samme man, som nämnes som ristare på U 321, 377 och 382. Ornamentiken är rätt degenererad, men ristaren saknar icke säkerhet i linjeföringen.

914. Ströja, Börje sn.

Pl. 176.

Litteratur: B 442, L 128, D 1:154. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 343; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 51; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1863 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 6; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 110; Fornminnesinventering i Börje sn 1926 (F. Bergman, ATA); Fornminnesinventering i Börje sn 1937 (G. A. Hellman m. fl., ATA).

Äldre **avbildningar**: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 442); Dybeck (D 1:154); O. Juel foto (i O. v. Friesens samling, UUB).

Runstenen står rest i en dunge 5 m. SV om vägen Ströja—Klinta, 25 m. N om Ströjalunds boningshus. Ristningsytan är vänd åt NÖ, sålunda mot vägen. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

I *Ransakningarna* (1672) meddelas, att i »Ströja Hagan» finnes »Enn stenn påskrifwen». Peringskiöld kallar den för »Ströija Stenen i Hagen» (B 442: »Ströja»; L 128: »Ströja hage»). Celsius torde icke själv ha sett inskriften; han antecknar den efter Peringskiöld. — Dybeck: »Denne Runsten ligger invid och på östra sidan om en urgrafven ättechög i en skogshage eller större tomt norr om Ströja by, der vägen till Klinta begynner. I grannskapet äro Grisslinge backar, der hundratals hednagrafvar nyligen blifvit utjämnade. Allmänna vägen mellan Uppsala och Junkil strök ännu på 1600-talet förbi Ströja.» Enligt beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869) fanns en runsten »N om vestligaste gården i Ströja, söder vid vägen». I UFT h. 5 (1876) upprepas ordagrant Dybecks uppgifter. År 1948 restes stenen på en stenslädd lagd från frostfritt djup upp till markytan. Då den saknar rotända, måste den på baksidan stödjäs mot en där upplagd större sten.

Blågrå granit. Höjd (över markytan) 1,51 m., bredd 1,12 m. Stenen är rektangulärt fyrkantig. Den har som nämnt ett mycket litet fotstycke nedanför ristningen. Den kan därför icke någonsin ha stått rest på vanligt sätt med nedersta delen nedgrävd i jorden. Antingen har den legat på marken eller ock har den varit rest i lutande ställning med hjälp av stödjande stenar i ryggen. Enligt Dybeck (1863) var den »liggande vid en ättechög», och detta är måhända stens ursprungliga läge. Ristningsytan är plan, men ganska skrovlig, särskilt på h. sidan. Huggningen har därför vållat svårigheter, och linjerna äro ofta mycket vanskliga att följa. Runorna äro mycket djupt huggna och överallt fullt säkra. Ornamentiken är grundare. De båda små ormarna på h. sidan kunna endast med svårighet urskiljas, och slingornas avslutning kan icke fastställas.

Inskrift:

inkikar lit , raisa , stain , eftir , styþik , faþur , sin , uk , þorkel , lit , kiara , merki , at ,

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

inkikuni , suiru , sin ,

65 70 75

Fig. 447. U 914. Ströja, Börje sn. Efter B 442.

Ingigærðr let ræisa stæin æftir Styðing, faður sinn, ok Þorkell let gæra mærki at Ingeggunni, sværu sína.

»Ingegärd lät resa stenen efter Styding, sin fader, och Torkel lät göra minnesmärket efter Ingeggunn, sin svärmoder.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 3 och 5 **k** äro icke stungna; icke heller 31, 51, 65 och 67 **k**. Alla runorna i namnet 1—7 **inkikar** äro fullt klara. Intet sk tycks finnas efter 7 **r**. Sk äro annars i allmänhet tydliga. R. 21 är troligen **e**. Mitt på staven finnes en fördjupning, som synes vara huggen. 28 **y** tydligt stunget. Bst i 34 **p** går nedtill ända fram till ramlinjen. R. 46 är troligen **e**. En djup grop finnes mitt på staven. 55 **e** är tydligt stunget. Där emot är 73 **i** icke stunget. 78 **n** är inskriftens sista runa. Något **a** finnes icke. Sk är sannolikt, men ej säkert.

Hadorph och Leitz (B 442): 21 **i**, 28 **y**, 46 **i**, 57 **e**, 73 **i**. Sk efter 7 **r** och 66 **i**, men ej efter 75 **u**. — Dybeck: 21 **i**, 28 **y**, 46 **e**, 57 **e**, 73 **i**. Sk efter 7 **r**, 66 **i** och 75 **u**.

Inskriften har en mycket egendomlig formulering. Till synes innehåller den två av varandra helt oberoende minnesskrifter: Ingegärd har låtit resa stenen till minne av sin fader Styding, och Torkel till minne av sin svärmoder Ingeggunn. Det säges ingenting om släktskap mellan

de båda, som låtit göra minnesmärket, eller mellan de båda döda, till vilkas hågkomst det är rest. Och dock kan man med säkerhet antaga, att det är fråga om medlemmar av samma familj. Torkel och Ingegärd ha varit man och hustru, och de låta resa stenen till minne av hennes föräldrar Styding och Ingegunn. Det har tydligen varit svårt att finna en formulering, som klargjorde detta. Ordet föräldrar (fsv. *forældrar* m. pl., *forældri* n.) existerade sannolikt icke i deras ordförråd, i varje fall icke med den nutida betydelsen; det betyder i fornspråken också förfäder, de äldre. Det fanns ingen lätt utväg ur detta dilemma. Så har man av nödtvång tillgripit ett förkortat uttryckssätt. Ingegärd nämnes först, såsom rimligt är, då det gäller hennes föräldrar. Och av dessa borde givetvis fadern få den första platsen. Det är sålunda i detta fall rent språkliga skäl, som äro anledningen till att en man har låtit resa en minnesvård över sin svärmoder. Om ordet *sværa* f. 'svärmoder' se U 897.

1—7 **inkikar** har redan av Brate med rätta tolkats som kvinnonamnet *Ingigærðr*, med *ð* bortfallet i ställningen mellan två *r*, liksom i så många andra kvinnonamn på *-gærðr* i runinskrifterna; se bl. a. U 735 och i det närmast föregående **þorker** *Þorgærðr* U 905 och **munkir** *Mun(d)-gærðr* U 906. Jfr särskilt följande former av samma namn **ikiker** U 108, 753, ack. **inkikiari** U 311, **inkikhr** (felristning för **inkikar**) U 618. I *UFT* h. 5 föreslås i stället ett mansnamn Ingekår, men ett sådant är f. ö. okänt. — 63—70 **inkikuni** är ack. av kvinnonamnet *Ingigunnr* (*Ingiguðr*), som icke synes vara belagt i någon annan källa från forntiden eller medeltiden, vare sig svensk eller nordisk; **ikikunr** L 937 är nämligen felläsning för **ekimunr** *Ingimundr*, se Sö 194. Fvn. *Ingunnr* är sammansatt av *Ingi-* och *-unnr*; se O. v. Friesen, *Rökstenen* (1920), s. 135 f. Men namnet *Ingigunnr* är fullt regelbundet bildat, och det finns ingen anledning att betvivla, att det verkligen har funnits. Namn med förleden *Ingi-* äro särskilt vanliga på uppsvenskt område (E. Wessén, *Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria*, 1924, s. 64 f.). Man har all anledning att tro, att Ingegärd fått sitt namn genom variation efter sin moder Ingegunn (se härom E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, 1927, s. 10 f.).

Mansnamnet *Stydingr* förekommer i ännu en uppländsk runinskrift L 206 Falebro, Danmarks sn och i en östgötsk, Ög 25. Förmodligen är det samma namn som i förteckningarna över markegäldsboten 1312 förekommer som namn på en bonde i Vendels sn, Uppland, skrivet *Stying* (*Styinge*).¹ F. ö. synes det icke vara känt från nordiska källor. Om vokalen i första stavelsen har varit *y* eller *ø*, är svårt att avgöra. Två gånger tecknas den i inskrifterna med **u** (**stupikr** Ög 25, ack. **stypik** U 914), en gång med **r**-runan (**stþpinkr** L 206). Detta ger icke någon bestämd anvisning. Lika ovisst måste det sägas vara, om vokalen har varit kort eller lång. Möjligen står detta mansnamn på *-ingr* i samband med namn på *Stoð-*: *Stoðkell*, *Stoðbiorn*; se U 524. Förleden torde här ha haft lång vokal: *Stōð-*. I så fall har namnets form äldst varit *Stōðingr*.

Ristningen är icke signerad men med säkerhet att tillskriva Öpir, såsom redan Brate har gjort. Han har särskilt påpekat den stora likheten i ornamentik med den av Öpir signerade U 485. Detta förklarar också den påfallande formen 76—78 **sin** i st. f. **sina**. Öpir utelämnar som bekant gärna en runa (eller flera) vid inskrifters slut (se U 252).

915. Tiby, Börje sn.

Litteratur: B 440, L 127. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 342; P. Dijkman, *Historiske Anmärckningar* (1723), s. 84; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60), 1, s. 50; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1863 (ATA); *UFT* h. 5 (1876), s. 6; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 110.

Avbildning: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 440).

¹ Annorlunda tolkas detta namn i Ad. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), § 167.

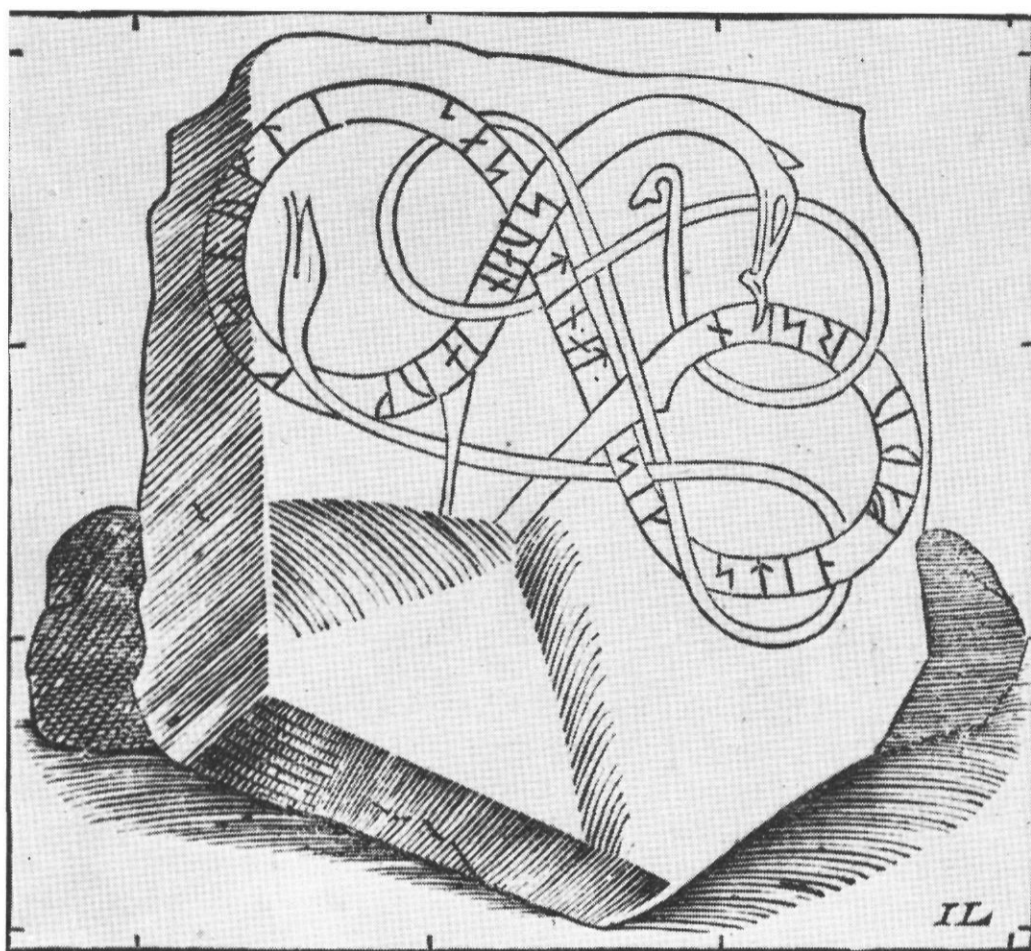

Fig. 448. U 915. Tiby, Börje sn. Efter B 440.

I *Ransakningarna* (1672) meddelas, att »På Tijby ägerna wed Mångsboo och Mährbacken» finnes »1 steen påskrifwen». Peringskiöld kallar stenen »Tijby Runesteen i ängen» och har följande uppgift om platsen: »Tijby, som är Kyrkiobyn söder wid Börje Kyrkia belägen, består af fyra gårdar, hwilke hafwa Klockstapelen emellan sig och Kyrkian, vprester på en gammal ättebacke; och i theras äng finnas thenne Runesteen». B 440: »Tiby i ängen»; L 127: »Tiby äng». — P. Dijkman: »Op wid Tiby och Brunby äng, västsunnan om Marbecks broo och från Kyrkian på vänstra handen, der nu får tiden ingen stor Landswäg är, ligger en Runsteen kull på jorden, af följande form och beskaffenhet: En orm-figur med hufwud och öga samt foot något ifrån hufwudet, hwilken foot intet synes, utan allenast benet, som standnar in uti een afbrytning i Steen, hwilken Steen är två alnar i längd och halftredie i bredd, wäl ritader med twenne Slingor, som en ormstiert. Effter opritningen med kol, kunde intet mera läsas af mig uti Nov. Månad 1710, emedan tiden har giordt många Runska Stafwar oläslige». — O. Celsius: »Mårbecks stenen. Börje Sochn. Nedre wijd ändan af Tiby Skogsäng». Celsius har troligen icke själv sett stenen. — Dybeck kan i sin reseberättelse 1863 om runstenens öde meddela: »Runstenen i Tiby äng söktes förgäfves. Han har för kort tid sedan blifvit krossad och använd till husgrund i byn». Och i en förteckning över socknens fornminnen samma år (ATA) upprepar Dybeck sina uppgifter: »Slutligen må nämnas att runstenen, som stått i Tiby gärde, för några år sedan krossades och användes till fyllnad i en grundmur i byn.» Den har vid senare inventeringar (1937, 1942) icke heller kunnat återfinnas.

Stenen har, av teckningen i B 440 att döma, varit omkr. 1,70 m. hög och omkr. 1,35 m. bred. Ristningen gick på vänstra sidan något över på stenens smalsida, som synes ha bildat trubbig vinkel mot framsidans plan.

Inskrift (enligt B 440):

suain i auk k-sluk li . . . sa stin · at · sikstin faþur sin
           5   10   15   20   25   30   35   40

Svæinn ok Gislaug le[tu ræi]sa stæin at Sigstæin, faður sinn.

»Sven och Gislög läto resa stenen efter Sigsten, sin fader.»

Till läsningen: Inskriften har tydligen redan på 1600-talet varit skadad och kanske svårläst. Runorna i första namnet 1—5 **suain** stå påfallande tätt packade i jämförelse med det följande. 6 **i** är troligen felläst för ett skiljetecken **·** eller **:** Mellan 10 **k** och 12 **s** måste ha funnits ett **i**. Av 18 **s** finns endast övre stapeln i behåll. — Peringskiöld ändrar i sitt återgivande av inskriften utan vidare **k-sluk** till **asluk** Aslög.

Om kvinnonamnet *Gislaug* se Sö 175, om mansnamnet *Sigstæinn* Sö 291 (och U 174).

Runslingan är lagd i en åttformig figur med två stora öglor. Brate antager, att slingan har utgjort tre ringar och att ristningen varit lik U 287. Detta torde knappast vara riktigt. Runslingan har sannolikt slutat med en fot eller en spiral på det skadade partiet av stenen t. v., och ringarna ha varit två, icke tre. Ornamentiken påminner emellertid utan tvivel om Öpir, och det är mycket möjligt, att ristningen är ett verk av honom, såsom Brate förmodar.

916. Ängeby, Börje sn. Nu vid Berga, Åkerby sn.

Litteratur: B 443, L 129. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 344; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 82 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 52; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1863 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 6; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 118; Skrivelse till Riksantikvarien från kantor P. Lindgren, Åkerby ¹⁶/₁₀ 1928 (ATA); Handlingar i ATA 1927—32; S. B. F. Jansson, Rapport till Riksantikvarien ¹/₁₀ 1950 (ATA).

Avbildningar: Osignerat träsnitt i Peringskiöld a. a. och B 443; Jansson, foto 1949 (ATA).

I *Ransakningarna* (1672) meddelas; »Engieby: i Engen enn stehn pårijtat, Ibidem: en stoor hoop ättebackar med steen omkring lagde.» Peringskiöld omtalar runstenen under rubriken »Engieby stenen i Engen» på följande sätt: »Vthi thet sidsta rumet af Börje sokns forna Häfd, sätter man then Runsteen, som jämte en stor hop ättehäckar [tryckfel för: ättebackar?] finnes wid Engeby vti Engen, in emot åen, wid Löfsbron, som går öfwer åen, där gent öfwer också äro 6 stycken ättehögar wid Åbacken på Åkerby Prestegårds ägor» (B 443 och L 129: »Engieby»). — P. Dijkman omtalar rätt utförligt runstenen vid »Engieby by»: »På dess äng neder mot een Broo öfwer Åån som kallas Låfsbroon, strax wid vägen emellan Altuna by i Börje och Åkerby i Åkerby Sokn, står en Runsteen 10 quarter hög öfwer jorden, hwilken ock lærer wara så diup neder i Jorden, det man kan sluta af den stora Korss-figur der på är ritad, och nästan intet synes än til ²/₃, men en tridie del och Runeskriften är neder i jorden, kunnandes man allenast läsa några Runor öfwerst på Stenen, så . . . **f. u. s. t.** de öfrige ofwan jorden äro af tiden och wäderleken förtärde, fast Stenen är nästan flintehård, en del af Stenen ofwan til är ock afstötter, fast han är half aln tiock . . . Observerade jag, åhr 1710 om Hösten då Pesten gick i Stockholm, at der denne Runsteen står, är en Ängzdäld och Jumkils Åå löper der förbi. Och på Stenens samt berörde Åås norra sida, finnes först icke långt från Åån fem stora jordhögar, warandes Landzwägen giord genom den siette, hwilken har warit tämmelig stor; sedan är der en hop smärre Jordhögar i der näst belägne hagar, samt op mot Åkerby Prästegård, åtskillige stora högar ibland otalige små, jämte åtskillige Grifte-former större och smärre, runda, oflånge, trikantige och rätt quadrate, af 12, 14, 10, 9, 8 etc. alnars längd: gifwandes den Tracten liknelse

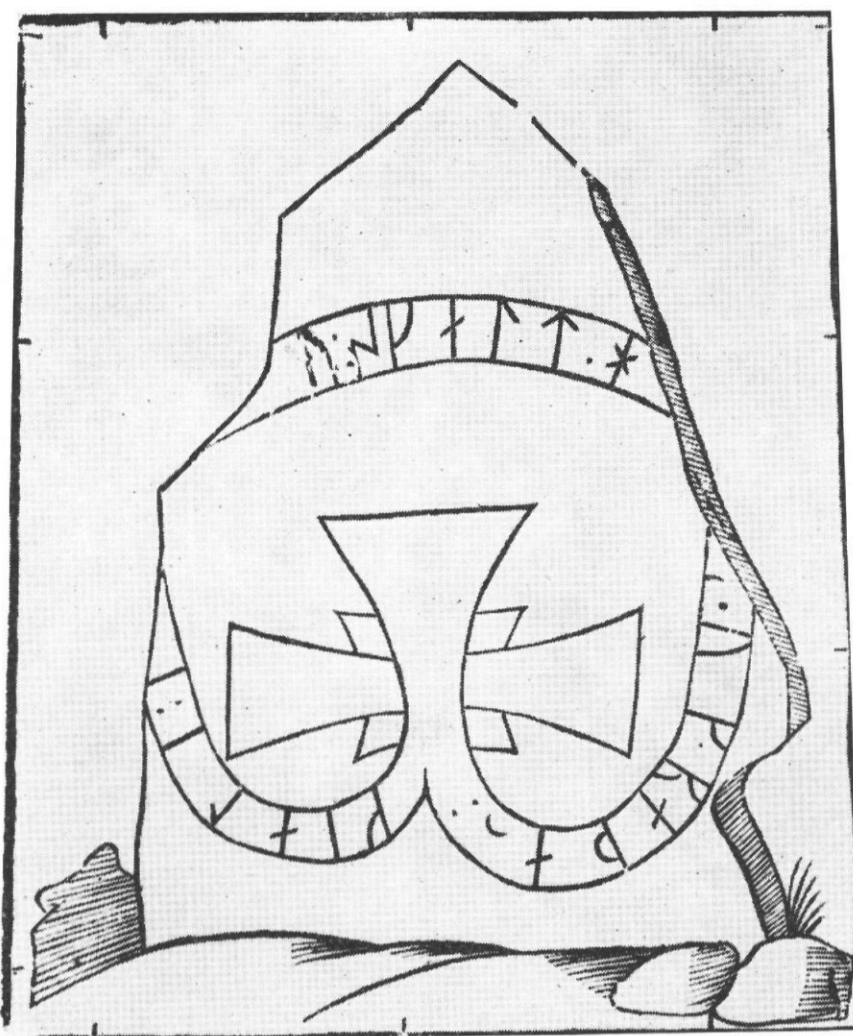

Fig. 449. U 916. Ängeby, Börje sn. Efter B 443.

ifrån sig, som har der fordom varit Lägerstad förr än Kyrkian med thes Kyrkiogård blef funderad, eller har der stådt något Slag.» — O. Celsius anmärker om inskriften: »hic lapis prorsus ita læsus, ut nullus ibi sensus erui queat. Peringskiold conjicit.»

Runstenen har sedermera varit försvunnen. Dybeck skriver i sin reseberättelse 1864: »På södra stranden af Jumkilsån, nära Lofsbron, har funnits en runsten, L 129, som nu söktes utan framgång. Trakten har ett stort antal ätthögar. Om de stora högarne vid Engeby (i gårdet) gäller hvad om alla slika kringodlade fornlemningar kan sägas: deras bestånd är mycket osäkert.»

Fem delar av denna runsten påträffades år 1927, då en källare revs vid Berga gård i Åkerby socken. Berga är beläget en dryg km. Ö om Ängeby, på andra sidan om Jumkilsån, och runstenen har ursprungligen stått mellan Ängeby och Berga, vid bron över ån SÖ om Ängeby och S om Berga. År 1932 lagades stenen och restes på en berghäll 50 m. VNV om prästgårdsbyggnaden i Berga, 25 m. S om landsvägen Åkerby—Jumkil och 20 m. SÖ om infartsvägen till Berga. Fyra stycken kunde hopsättas; det femte, på vilket finnes en runslinga med fyra runor, kunde icke placeras i kontakt med de övriga och lades därför upp framför stenen. Där ligger också ytterligare ett stycke, utan ristning.

Gråröd granit. Stenens ursprungliga höjd omkr. 1,70 m., största bredd 1,20 m. På båda sidor voro stycken av stenen avslagna, och även en del av inskriften hade därigenom gått förlorad. Den återfunna och hopsatta delen av stenen är 1,42 m. hög och 1,19 m. bred. Det ristade stycket utan passning mäter 0,71 × 0,40 m. Ristningslinjerna äro grunda och breda, med ojämna kanter. Linjerna lysa ljusa i stenytan.

Inskrift med det inom [ ] supplerat efter B 443):

[kial]i · . . . [u:s]kalt:[h] . . . - · uk[·]þaba - :

5

10

15

20

Om läsningen har Sven B. F. Jansson antecknat: »R. 4 förefaller att vara I. Strax t. h. om den punkt, där bst slutar, finnes en lodrät skåra, som knappast är huggen. En bred, vittrad linje förbinder denna lodräta linje med I-bistaven. 5 i är säkert. Av r. 6 återstår nedre hälften av hst; inga spår av bst finnas. Runföljden 9—13 **kalt:-** står på det lösa stycket. I 12 t är v. bst svag. Av r. 13 återstår endast ett kort stycke nedtill. R. 14 har förlorat övre delen; inga spår av bst finnas. 15 u är tydligt, likaså 16 k. Efter 16 k finnas inga säkra spår av sk. 17 b har en oregelbunden form. Den undre bst är grund och bred. Vid 18 a har ytan flagrat av omedelbart t. h. om hst, nedanför bst. I 19 p har bistavens övre del gått förlorad i en brottspricka. Av r. 21 återstår endast ett obetydligt stycke nedtill.»

Läsningen är alltför fragmentarisk och osäker, för att en tolkning skall vara möjlig. Tydligt är emellertid, att i 8—12 **skalt** återfinnes ordet *skald*, varom se U 909. — Peringskiöld översätter: »Gialle och hans broder låto Skalde uthugga Stenen öfwer them båda». — P. Dijkman har, såsom nämnt, endast kunnat läsa runorna **fust** överst på stenen. — O. Celsius läser: ----- . . . **u:skalt h...uk iohp**. Han anmärker, tydligen med hänsyftning på Peringskiölds suppling och tolkning i *Monumenta Ullerakerensia*: »Peringskiöld conjicit».

Det är av ornamentiken tydligt, att U 916 har varit utförd av samme man, som har ristat U 909, L 205 Danmarks kyrka och L 215 Säby, Danmarks sn. På den sistnämnda stenen namnger han sig som *Grimr skald* Grim skald. Det är då märkligt, att på den skadade Ängebysten återfinna ordet **skalt**, enligt *Bautils* och Celsius' samstämmiga läsningar.

Brate har gjort följande, givetvis mycket osäkra, försök till suppling av inskriften: »Måhända ha två ristare uppgivits, så att inskriften lytt: **kiali: u[k: kinim]r: kalt: h[iuku] · uk · bapar** 'Käti och Grim skald höggo ock båda'. Vad som skall underförstås vid 'båda' är oklart.»

Ängeby, Börje sn.

År 1902 anmälde lantmätaren F. W. Mossberg till Landshövdingen i Uppsala län, att »på Ängeby boställes gårdstomt finnes en runsten liggande såsom trappsten efter ett vid laga skifte rifvet brygghus, äfvensom en nedsjunkna toppig sten, å hvars sjunkna del runslingor enligt sägen lära finnas. Denna sistnämnda sten står rätt och har således sjunkit jemnt» (Skrivelse till Riksantikvarien H. Hildebrand från Konungens befallningshavande i Uppsala län ^{17/6} 1902, ATA). En av gårdarna i Ängeby har tidigare varit kvartermästareboställe. Lantmätare Mossberg anger icke närmare platsen för den nedsjunkna toppiga sten, »å hvars sjunkna del runslingor enligt sägen lära finnas». Hans uppgifter stämma dock ganska väl med vad man tidigare vet om runstenen på ängen nära ån (U 916): den har enligt träsnittet hos Peringskiöld en toppig form, och den hade enligt Dijkman redan vid 1700-talets början sjunkit så djupt, att endast en tredjedel var synlig ovan jord. Det är kanske ej alldeles uteslutet, att det är denna sten som avses. Den skulle i så fall efter 1902 ha blivit sönderslagen och fördd till Berga samt där insatt i en källarmur, varur den sedan år 1927 togs fram. Mycket sannolikt är detta dock icke, ty man borde ha kunnat räkna med att minnet om stenens ursprungliga plats och öden icke skulle ha alldeles dött ut under dessa 25 år.

Någon sakkunnig undersökning gjordes tyvärr icke år 1902, och den sten, som då låg som trappsten vid brygghuset, har sedermera förgäves eftersökts (1942, 1949). På Ängebys mark, 100 m. VNV om boningshuset i Ängeby nr 3, 4 står en rest sten. Höjd 1,45 m., bredd 0,70 m. På den åt V vända sidan, som är mycket slät och jämn, finnes ingen ristning. På motsatta sidan är däremot stenen försedd med ristning, som består av en fågel med långsträckt hals, långa ben och kraftig vinge (Jansson, Skrivelse till Riksantikvarien den ^{30/10} 1950, ATA). Möjligen är det denna sten, som tidigare har legat som trappsten framför ett brygghus på gårdstomten.

917. Jumkils kyrka.

Pl. 177.

Litteratur: B 438. L 169. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Vita Theoderici (1699), s. 465, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 346; E. Biörner, Epistola responsoria (1726), s. 26; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 53; UFT h. 5 (1876), s. 16; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 95; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); Handlingar i ATA 1930, 1932.

Äldre avbildningar: J. Peringskiöld, teckning (i F 1 5: 3 s. 21); osign. träsnitt (i Peringskiöld, Mon. Ullerak. och B 438).

Runstenen står rest 3 m. S om klockstapeln med ristningsytan åt V.

I *Ransakningarna* (1672) meddelas: »I Wäster Kyrckio döhren en steen påskrifwen nederlagd». Enligt Peringskiöld fanns den i »Jumkils Westra Kyrckiodörr»; den var »en del afslagen, och under norre pelare foten betäckt» (B 438: »Kyrkodör», L 169: »V. kyrkodörren»). — O. Celsius »accuratissime revisit d. 9. Jul. 1726». — Stenen blev sedermera övertäckt och oåtkomlig. Den finnes därför icke medtagen i Dybecks samling av runinskrifter. I *UFT* h. 5 (1876) omtalas, att »stenen var 1875 vid en reparation blottad, men underrättelse derom kom så sent Fornminnesföreningen till handa, att inga åtgärder kunde vidtagas för att granska densamma». I samband med reparationer i kyrkan år 1928, varvid västra ingången till kyrkan igensattes, blev stenen upptagen ur golvet och tills vidare lagd på marken utanför kyrkogårdsmuren. Den var då sönderslagen i sex större och ett antal mindre stycken. År 1932 blev stenen genom Riksantikvariens försorg lagad och rest på sin nuvarande plats invid klockstapeln.

Blågrå granit, upptill ljusare. Höjd 1,88 m., bredd 1,38 m. Stycken fattas i ristningsytan, men inskriften är i sin helhet bevarad. Upptill är ytan mycket ojämn, nedåt är den jämnare. Ristningen är delvis tydlig och väl bevarad, delvis grund och svårtydd. Detta gäller särskilt en del av ornamentiken. Flera gånger har ristaren huggit »dubbla korsningar»; på ett par ställen hänger ornamentiken icke väl samman.

Inskrift:

ernfastr · uk · stinbiarn · þorstin litu · at iurunt · faður sin tiselfr

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Ærnfastr ok Stæinbiorn [ok] Þorsteinn letu at Iorund, faður sinn. DisælfR.

»Ärnfast och Stenbjörn [och] Torsten läto [resa stenen] efter Jorund, sin fader. Disälv.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 e är tydligt stunget. Runorna 5—7 äro skadade. Av 5 a finns endast övre hälften med v. bst i behåll. Av 6 s finns översta spetsen av v. stapeln och hela nedre stapeln. V. bst i 7 t är tydlig: den högra är borta i en spricka. 13 i är icke stunget. Hela namnet 11—19 **stinbiarn** är tydligt och säkert. 25 i är icke stunget. Sk är icke säkert efter 26 n. Efter 38 t är sk grunt men säkert. Intet sk efter 43 r och efter 46 n. Övre delen av 48 i är borta; runan har sannolikt icke varit stungen. 50 e är tydligt stunget. Alla runor i namnet 47—53 **tiselfr** äro säkra. Något in finnes icke efter 46 n (B 438).

Peringskiöld: 1—8 **lfastr**. Runorna 1—2 och 37—42 fattas; de voro dolda under en pelare. Efter 46 har B 438 **in** . 47—53 **tesnlfr**. — O. Celsius (1726): 1—8 **lfastr**. Runorna 1—2 och 37—42 fattas. 47—53 **teselfr**. Om 48 e anmärker emellertid Celsius: »nu för tiden mitt i sprickan och kan eij väl synas at det varit stungit.»

Inskriften är i påfallande grad kortfattad, genom att ord ha utelämnats. I denna belysning får också det sista namnet, *DisælfR*, sin förklaring. Det är ett kvinnonamn. Utan tvivel är det

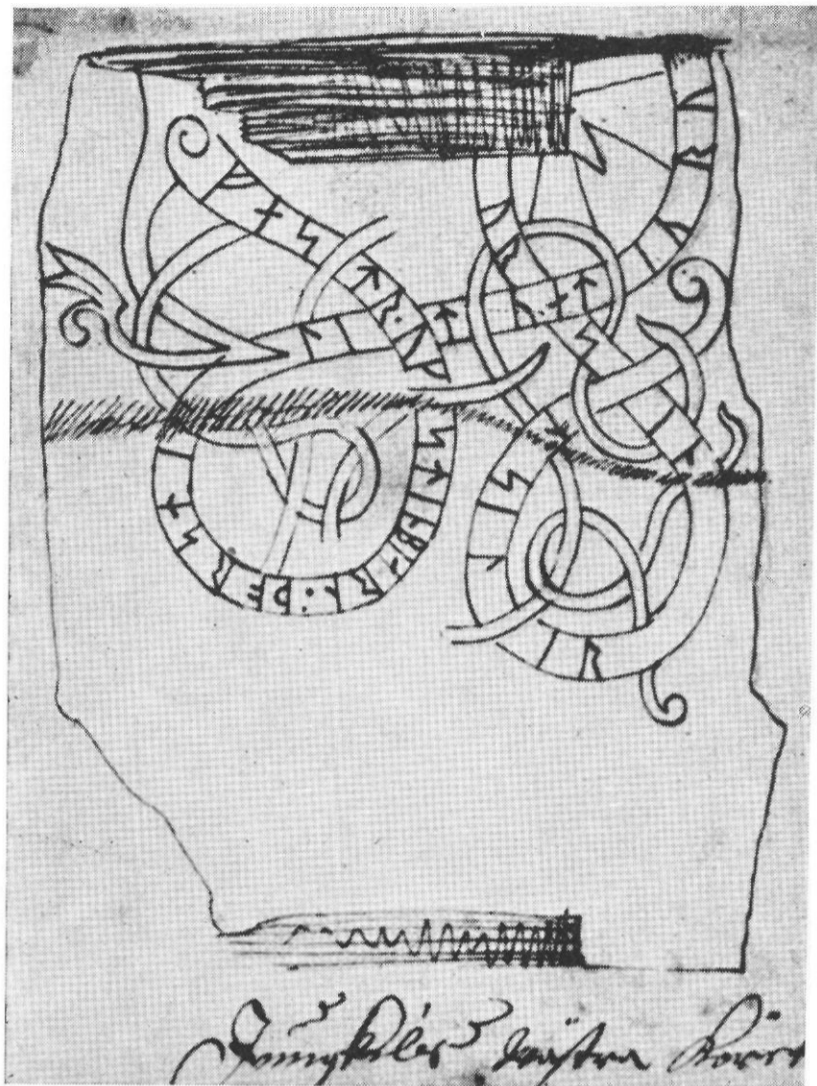

Fig. 450. U 917. Jumkils kyrka. Efter teckning av J. Peringskiöld.

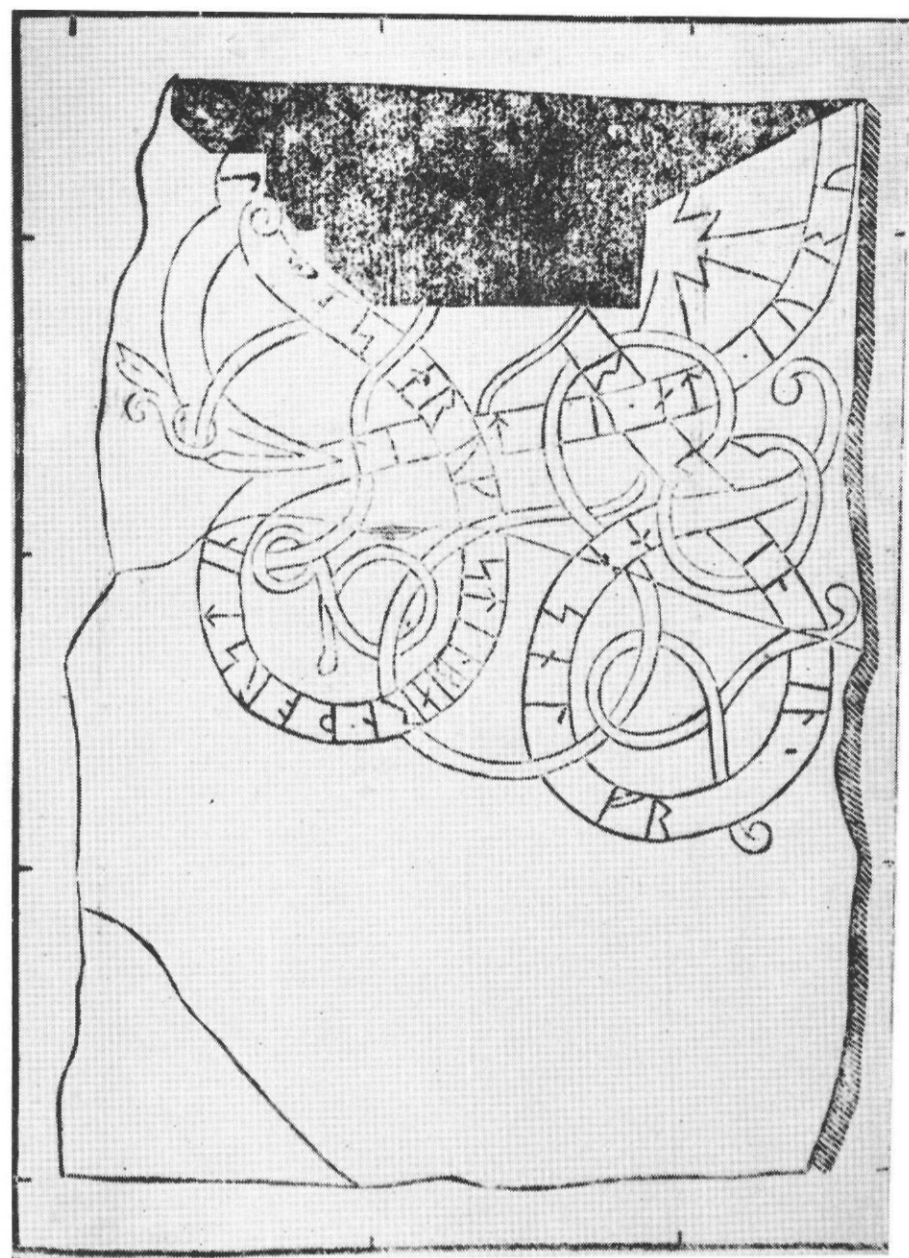

Fig. 451. U 917. Jumkils kyrka. Efter B 438.

namn på Jorunds hustru, som jämte sönerna låter resa stenen till hans minne. Inskriften bör sålunda suppleras: *Disælfr [at bonda sinn]* »Disälv [efter sin man]». I princip samma tolkning har givits i *UFT* h. 5 (1876): »Disalf var troligen en dotter, hvilkens namn man glömt att insätta näst efter de tre brödernes». Däremot är Brate säkerligen inne på felaktig väg, då han, visserligen med tvekan, antager, att Disälv har varit namn på ristaren.

Om mansnamnet *Ærnfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100, om *Stæinbiorn* Sö 218 och 236, om *Iorundr* Sö 260. Om kvinnonamnet *Disælfr* se Sö 251 och E. Wessén a. a. s. 109.

Jumkils kyrka.

Pl. 177.

Litteratur: Skrivelse till Riksantikvarien från folkskolläraren J. Th. Lindgren 16/9 1932 (ATA).

Under arbetet med värmeledning i Jumkils kyrka sommaren 1932 påträffades som golvsten i genomgången mellan kyrkan och sakristian en stenplatta. Till följd av dörrvalvets tyngd hade stenen brustit i två delar. Då den mindre delen togs upp, framträdde på undersidan tydliga spår av ornamentik. Hela stenen togs då upp ur golvet. Den visade sig vara en gravhäll från

den äldsta kristna tiden, med väl bevarad ornamentik men utan någon inskrift. Ornamentiken visar tydlig släktskap med sådan, som förekommer på flera runristningar: ett kors med siratlig utsmyckning. Stenens höjd är 1,30 m., bredd 0,70 m.

Stenen lagades och restes på gräsplanen S om koret.

918. Blacksta, Jumkils sn.

Pl. 178.

Litteratur: B 437, L 171, D 1: 204. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 348; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 55; UFT h. 5 (1876), s. 17; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 113.

Äldre avbildningar: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 437); Dybeck a. a.

Runstenen står vid västra kanten av landsvägen Uppsala—Åkerby—Harbo, 25 m. S om mangårdsbyggnaden i Blacksta. Centrum av en stor, men svårt skadad gravhög ligger 9 m. NV om stenen. Ristningsytan är vänd åt NÖ, d. v. s. åt vägen. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Stenen omtalas, liksom den följande, i *Ransakningarna* (1672): vid »Blackstad östan om byen [finnas] 2 stehnar påskrifne». Peringskiöld: »Den andra Runostenen i Blackstad, står i backen strax wid byn på öster sidan» (B 437: »Blakstad», L 171: »Blacksta»). — O. Celsius har granskat inskriften den 12 juli 1726. — Dybeck: »Står invid och öster om byn, nära landsvägen mellan Åkerby och Jumkils kyrkor.» I *UFT* h. 5 (1876): »Stenen står vid landsvägen och ö. ändan af byn.» Förmodligen hade stenen vid denna tid samma plats som nu. »Vid ö. ändan» avser säkerligen sydöstra utkanten av byn; på vilkendera sidan av vägen säges icke. Om detta har varit stenens ursprungliga plats, framgår icke av de rätt oklara äldre uppgifterna. Då stenen på grund av vägens breddning hade kommit att stå i kanten av själva vägbanan, flyttades den i sept. 1949 ett par meter åt V. Sven B. F. Jansson, som i samband härmed undersökte inskriften, har av stenen lämnat följande beskrivning:

Röd granit. Höjd 1,64 m., bredd (nedtill) 1,35 m. Ristningsytan flagrar. Inskriften är i stort sett tydlig. Ornamentslinjerna äro ofta avsevärt grundare än runorna.

Inskrift (med det inom [ ] efter B 437):

+ **kup**fastr + **hiok** × **sten** + **hefir** [**ket**ilmunt + **sun** + **sen** +
           5   10   15   20   25   30   35

Guðfastr hiogg stein æftir Kætilmund, sun sinn.

»Gudfast högg stenen efter Kättilmund, sin son.»

Till läsningen: 1 **k** är ej stunget. I 3 **p** utgå bst från ramlinjerna. 10 **i** har förlorat övre hälften i en djup spricka. 12 **k** har förlorat bistavens övre del. Sk efter 12 **k** är skadat men säkert. 15 **e** är tydligt stunget, likaså 18 **e** och 35 **e**. Efter 21 **n** är ristningsytan bortslagen. 25 **i** är icke stunget. Sk efter 33 **n** är svagt och skadat.

Guðfastr och *Kætilmundr* äro tämligen vanliga namn i svenska runinskrifter; om det förra se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

17—21 **hefir** är säkerligen en felristning för *æftir* 'efter'.

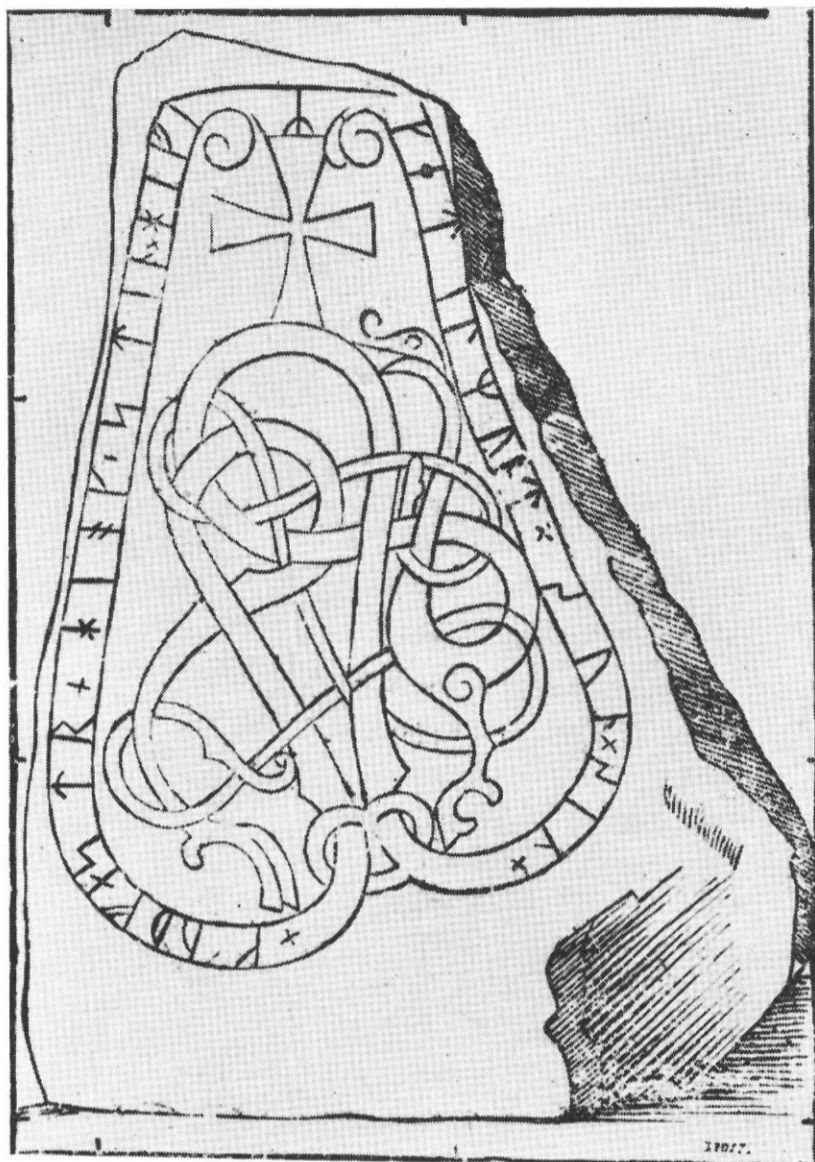

Fig. 452. U 918. Blacksta, Jumkils sn. Efter B 437.

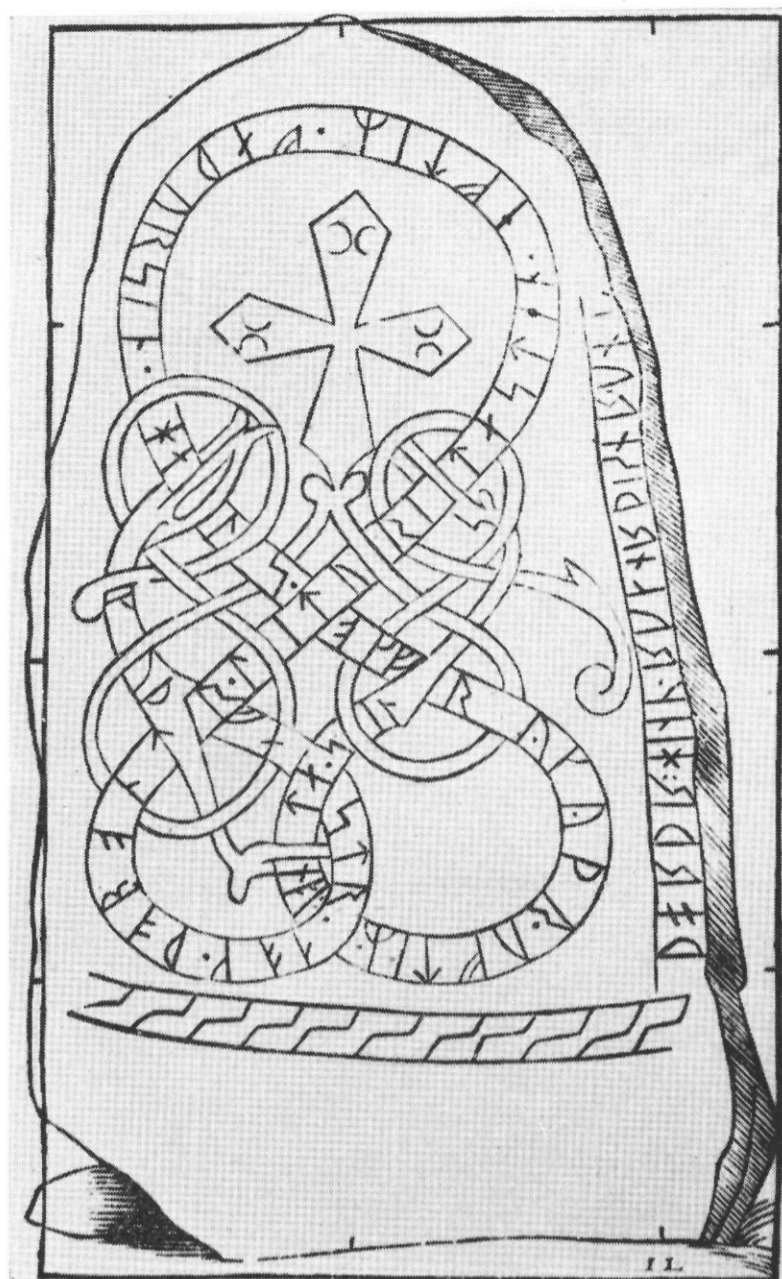

Fig. 453. U 919. Blacksta, Jumkils sn. Efter B 439.

919. Blacksta, Jumkils sn.

Pl. 178.

Litteratur: B 439, L 170, D 1:205. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 347; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 54; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 278; UFT h. 5 (1876), s. 17; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 114; B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 208; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildningar: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 439); Dybeck a. a.

Runstenen står invid östra kanten av landsvägen Uppsala—Åkerby—Harbo, framför lägenheten Blackstaborg, omkring 200 m. NV om Blacksta. Ristningsytan vetter åt SV. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

I *Ransakningarna* (1672) omtalas, att vid »Blackstad östan om byen [finnas] 2 stehnar på-skrifne». Peringskiöld: »Wid Blackstad finnas två Runostenar, then första i åkeren omkullfallen, som med stort besvär i min närvaro igen vprättades» (B 439 och L 170: »Blacksta»). — O. Celsius har granskat inskriften den 12 juli 1726. — Dybeck: »Denne med mycken omsorg ristade

sten står vester ut från Blackstad, vid ofvannämnde väg [d. v. s. landsvägen Uppsala—Harbo]». Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »utmed landsvägen vid Blacksta, två, stående en vid hvardera ändan af byn». *UFT* h. 5 (1876): »Stenen står vid landsvägen vid v. ändan af byn». — Det är av dessa uppgifter tydligt, att stenen nu icke står på ursprunglig plats. Den har tidigare stått på åkern Ö om byn. På Peringskiölds tid låg den omkullfallen men blev rest. När den har blivit flyttad, är okänt. På Dybecks tid stod den på sin nuvarande plats.

Ljusgrå granit. Höjd 1,97 m., bredd (på mitten) 1,32 m. Ett stort vackert stenblock med jämn yta. Framsidan är något konvext buktig. Ristningen, som är synnerligen väl bevarad, är jämnt och i allmänhet djupt huggen. På några ställen är den dock grundare, särskilt nedtill på v. sidan.

Inskrift:

kupfastr aok · þorontr · litu rita sten · eftir · faður sin · hals · ok frykuþr · yftir · bonta sin ·

þorþr · hiak · runar · þisar · ual

Guðfastr ok Þrondr letu retta stæin æftir faður sinn Hals, ok Frøyguðr æftir bonda sinn. Þorðr hiogg runar þessar val.

»Gudfast och Trond läto uppresa stenen efter sin fader Hals, och Frögunn efter sin man. Tord högg dessa runor väl.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 **k** är icke stunget; icke heller 53, 78 **k**. Hela namnet **kupfastr** är fullt klart. Det följande **aok · þorontr** hör till det grundast huggna (eller mest vittrade). Torde dock vara fullt säkert. Svagast äro 12 **þ** och 14 **r**. Som hst i 17 **t** har ristaren använt en korsande ornamentslinje. Intet sk torde finnas efter 8 **r**; ej heller efter 22 **u**, 26 **a**, 40 **r**, 49 **k**, 66 **a**. 20, 24 **i** äro icke stungna. Däremot är 29 **e** sannolikt stunget, med ett kort streck mitt över hst. Även 31 **e** är sannolikt stunget; en fördjupning och ett kort streck finnes på h. sidan av hst. Namnet 44—47 **hals** är säkert. 52 **y** är sannolikt stunget. 54 **u** är troligen icke stunget. 57 **y** är tydligt stunget, med ett kort, lodrätt streck. Alla runorna vid stenens h. kant äro fullt säkra, om än delvis grunda. De äro ristade nedifrån uppåt och skola läsas från h. till v., alltså vänderunor. 90 **a** är säkert; icke **e**. Bst i 91 **l** är tydlig, ett par cm. t. h. om (ovanför) hst. Intet sk finnes framför 70 **þ** och efter 91 **l**.

Hadorph och Leitz (B 439): 14 **b**, 29 **e**, 31 **e**, 52 **y**, 54 **y**, 57 **u**, 62 **i**. — Celsius: 14 **r**, 29, 31 **e**, 52, 54 **y**, 57 **u**, 62 **b**. — Dybeck: 14 **r**, 29, 31 **e**, 52, 54, 57 **y**, 62 **i**. — O. v. Friesen (1905): »Ristningens mönster elegant men ristningen tämligen ojämt och obehändigt utförd, likaså runorna». 12 **þ** »är ej alldeles säkert, fördjupningarna t. h. om hufvudstafven kunna vara tillfälliga, ändarna förefalla dock att vara ristade. Möjligen alltså **iorontr**». 52 **y**; 54 **y**. 62 **b** är »missbildat».

Två bröder Gudfast och Trond ha jämte sin moder Frögunn låtit resa stenen till minne av sin fader Hals. Om namnet *Guðfastr* se U 606 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. Om *Þrondr* se U 438. Namnet *Hals* är f. ö. ej belagt i någon svensk runinskrift. Men det finnes i en skånsk (DR 321). *DGP* har ytterligare ett par belägg ur latinska annaler från vikingatiden. Från medeltiden är namnet icke känt. Säkerligen är det ursprungligen ett tillnamn (liksom t. ex. *Fotr*). Det enda västnordiska exemplet är en man *Hals* på 900-talet, som är son till *Þórir leðrhals*; »det är tydligen faderns binamn, som föranlett det ovanliga namnet» (Lind). Om kvinnonamnet *Frøyguðr* (*Frögunn*) se U 53.

Om Gudfast är samme man, som har ristat den andra runstenen vid Blacksta, U 918,

är givetvis ovisst, då namnet icke hör till de alldeles ovanliga. Men osannolikt är det icke. Uttrycket *Þorðr hiogg runar þessar val* har väl samma innebörd som t. ex. *Rett let rista Tolir bryti* U 11, *Asmundr markaði runar rettar* U 346. En motsvarighet har det också i L 151 **skalti lit · sysla · merki · uel ok · þorþr · ok · apis**. Denna sten står vid Äskelunda i Bälunge sn, på ungefär 5 km:s avstånd från Blacksta. Allt talar för att Tord i båda inskrifterna är samme man. En runmästare Tord är icke känd från någon annan inskrift. E. Brate har framhållit, att »ristaren Tord liknar Öbbir genom runormens slingring i tre ringar samt brukar också på slingan den skarpa trubbiga vinkeln.» B. Bergman har sedan närmare utfört detta och påpekat, att ristningen på U 919 i huvudsak är komponerad efter mönstret av en annan runsten vid Äskelunda, signerad av Öpir (L 150, B 458). »Tord synes uti sin konst påperkad av Öpir och torde kunna anses som lärjunge till Öpir.» Detta förefaller vara riktigt. Förmodligen har Tord, som synes ha varit skicklig i yrket, ristat flera av de osignerade runstenarna i trakten.

Om formen **ual** se U 654.

920. Broholm, Jumkils sn.

Pl. 179.

Litteratur: Handlingar i ATA 1923, 1930, 1932; Brev från amanuensen A. Enqvist till O. von Friesen ^{8/9} 1923 (v. Friesens samling, UUB); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); S. B. F. Jansson i Fornvännen 1943, s. 315.

Äldre avbildningar: K. A. Gustawsson, foto 1930 (ATA).

Under arbete med uträtande av ett dike på gårdet strax V om landsvägen Uppsala—Harbo mellan Broholm och Blacksta påträffades hösten 1923 en dittills okänd runsten. Fyndplatsen var belägen omkr. 275 m. NV om vägskälet mellan landsvägen och allén upp till Broholms gård, vid foten av backen upp till Blacksta. Stenen låg på en dittills icke uppodlad liten holme i åkern tillsammans med några mindre stenar, enligt uppgift odlingsstenar, som ha uppkastats från åkern. Enligt antikvarien K. A. Gustawsson, som på Riksantikvariens uppdrag verkställde en undersökning på platsen, förefaller det »även troligt att runstenen körts upp på holmen från någon plats i åkern». Det är sålunda ej säkert, att fyndplatsen har varit runstens ursprungliga plats. — Då stenen var för stor för att kunna lyftas, sprängdes den sönder, och det visade sig först då, att den på den nedvända sidan bar en runristning. Bitarna hopsamlades och fördes till allén till Broholm, där de t. v. upplades. Här lagades stenen och restes år 1929, 5 m. V om landsvägen och 2 m. N om allén, med ristningsytan vänd mot landsvägen.

Granit(?), med ej särdeles hårt gryt. Höjd 2,25 m., över nuvarande markytan 1,97 m., största bredd 1,40 m. Genom sprängskottet har stenen brustit i flera större och mindre stycken. Särskilt i mitten har en del av stenen smulats sönder. Största delen av runslingan med inskriften har dock lyckligtvis blivit bevarad. Ytan har varit rätt ojämn. På v. sidan ligger ristningen på två olika plan. Ristningen är i allmänhet djupt huggen och tydlig; den är grund nedtill och upptill (korset och fågeln). Huggningen framträder med ljusare färg mot stenytan.

Inskrift:

iki - - r · auk - - - untr · þer : litu risa : stiṅ : þinsa iftir · hipinbiurn : uk : fastbiurn : uk . . . faður
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
sin · kup hialbi sialu þi - . . .
                   70   75   80   85

Ingi- . . . ok [Ior]undr(?) þær letu ræisa stæin þenna æftir Hedinbiorn ok Fastbiorn ok . . . , faður sinn. Guð hialpi sialu þæi[ra].

»Inge- . . . och Jorund(?) de läto resa denna sten efter Hedenbjörn och Fastbjörn och . . . , sin fader. Gud hjälpe deras själ.»

Till läsningen: Vid inskriftens början är ytan skadad. Om sk där har funnits, kan ej avgöras. De båda första namnen äro endast fragmentariskt i behåll. Första namnet har bestått av fem raka staplar, varav nedre delen finnes kvar. Den första kan knappast ha varit annat än **i**. På den andra spåras bst till **k**. Av sista runan finns endast h. nedre delen; om runan har varit **r** eller **ᚱ**, kan ej avgöras. R. 10 är en rak stapel utan bst, sålunda **i**. Därefter finnes plats för 2 runor, möjligen **or** eller **ur**. Bst i 13 **u** är tydlig; intet av hst. 14—16 **ntr** är tydligt. 18 **e** är tydligt stunget. 21 **i** är däremot icke stunget; icke heller 25, 30 **i**. Intet sk efter 23 **u**. Bst i 31 **n** är svag. Om sk finnes efter 36 **a**, är osäkert. 37 **i** är troligen icke stunget. 43 **i** är icke stunget. Namnen 42—51 **hipinbiurn** och 54—62 **fastbiurn** äro fullt säkra. Intet sk efter 69 **r**. 73 **k** är icke stunget. Intet sk efter 75 **p**, 81 **i**, 86 **u**. 88 **i** är icke stunget. Därefter finnes övre delen av en rak stav (r. 89).

v. Friesen: 1—6 **ikia-r**, 10—16 **ount...r**, 18, 37 **e**. Av namnet framför 65 **f** har v. Friesen kunnat läsa ... --**alk** (sista runan »snarast **k**, knappast **f**»).

Inskriften har innehållit fem personnamn. Av dessa äro de båda första skadade och det sista helt förstört. Det första namnet 1—6 **iki--r** har varit en sammansättning med *Ingī-*, sannolikt *Ingimarr*; om detta namn se U 114. Möjligt vore också *Ingialdr*. Det andra namnet 10—16 ---**untr** har troligen varit det rätt vanliga mansnamnet *Iorundr*; om detta se Sö 260. — *Hedinbiorn* är ett i runinskrifterna sällsynt namn. Utom här finnes det belagt i ännu en uppländsk inskrift, L 243 Altomta, Tensta sn. I Lundgrens namnordbok anföras tre medeltida belegg, alla ur sörmländska urkunder. Jfr E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 104. — Om namnet *Fastbiorn* se Sö 237 och E. Wessén a. a. s. 99. Hedenbjörn och Fastbjörn ha sannolikt varit bröder till de båda män, som ha låtit resa stenen.

921. Holmsta, Jumkils sn.

Pl. 179.

Litteratur: B 436, L 172, D 1:153. J. Bureus, Fa 6 s. 85 n:r 183 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 153; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 349; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 56; UFT h. 5 (1876), s. 17; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 116; O. v. Friesen, *Anteckningar* (UUB).

Äldre avbildningar: Osign. träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 436); Dybeck a. a.

Runstenen står vid västra kanten av byvägen Holmsta—Ängeby, 400 m. SÖ om Holmsta, i skornan kring en liten bäck, 30 m. NÖ om bron över bäcken. Ristningen vetter åt Ö. Platsen är utmärkt å Geologiska kartbladet »Upsala».

Runstenen var känd redan av Bureus. Han har läst inskriften den 22 april 1612 och anger platsen sålunda: »Widh Holmesta gärde i Gymkil Sockn» (Fa 6), »Hålmestad» (Fa 5). — *Ransakningarna* (1672): »Hålmestad skornan en steen påskrifwen». Peringskiöld: »På Holmsta ägor wid Skornan, som är en liten bäck söder om Jomkils åen i Ulleråkers Härad, finnes en Runoritad steen med Thors märket och en Ägishielm» (B 436: »Holmsta»; L 172: »Holmstads ägor, vid en bäck»). — O. Celsius har granskat inskriften den 12 juli 1726. — Dybeck: »Står lutande vid kanten af en däld (»Skonarn») mellan Holmstad och Engeby, der vägen mellan desse byar löper öfver dälden.» Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »S om Holmsta, i åbrinken».

Ljusgrå granit. Höjd 1,82 m., bredd (på mitten) 1,12 m. Upptill på h. sidan ha ett par stycken slagits av efter Dybecks tid, varigenom även ett par runor ha gått förlorade. Ytan är ganska jämn. Ristningen framträder tydligt genom ljusare färg. Den är ganska tydlig, särskilt nedre delen. Upptill på v. sidan är runslingan ganska svagt skönjbar.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 436 och Bureus):

saikair · lit · hakua · s[ta]in at una × sun sin ·
           5   10   15   20   25   30

Sægæirr let haggva stæin at Una, sun sinn.

»Säger lät hugga stenen efter Une, sin son.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början; ej heller efter 10 t eller 27 n. 4 k är icke stunget; icke heller 13 k. Namnet 1—7 **saikair** är fullt tydligt; ingen runa är tveksam. De båda a-runorna (2, 5 a) ha korta bst. Övre stapeln i 16 s är borta. Därefter finnes nedre delen av två stavar; men inga bst äro synliga. Av 26 s finnes nedersta stapeln kvar. Sk efter 31 n är tvivelaktigt.

Bureus (F a 6): **saikair lit hakua stain at una sun sin.** — B 436: **saikair · lit · hakua · stajin - . . . u - - × sun sin.** — Celsius: **saikair · lit · hakua · sta . . . sun sin.** »Uppå den ena sidan äro kanterna för och jämväl nyligen bortstötte til en dhel att namnet icke det ringaste är qvar af den som stenen är satt öfver.» — Dybeck: **salkair · lit · hakua · sta . . . urn × sun · sin.** Det är svårt att ge fullt vitsord åt Dybecks läsning **urn** (vilket han supplerar [bi]urn), då Celsius uttryckligen har förklarat, att redan på hans tid icke det ringaste fanns kvar av namnet.

Namnet 1—7 **saikair**, som möjligen återger ett *Sægæirr*, är sällsynt. Det är känt från ännu en runinskrift, Sö 63: **saikir** (ack.). Om namnet *Uni* (eller *Unni*) se U 88.

På ristningen finnas två kors, t. v. ett enkelt likarmat kors, t. h. ett s. k. korsat kors. E. Brate har, huvudsakligen på grund av förekomsten av detta korsade kors, förmodat, att ristningen är utförd av runristaren Likbjörn, som har signerat ett par runstenar i grannsocknen Bälunge.

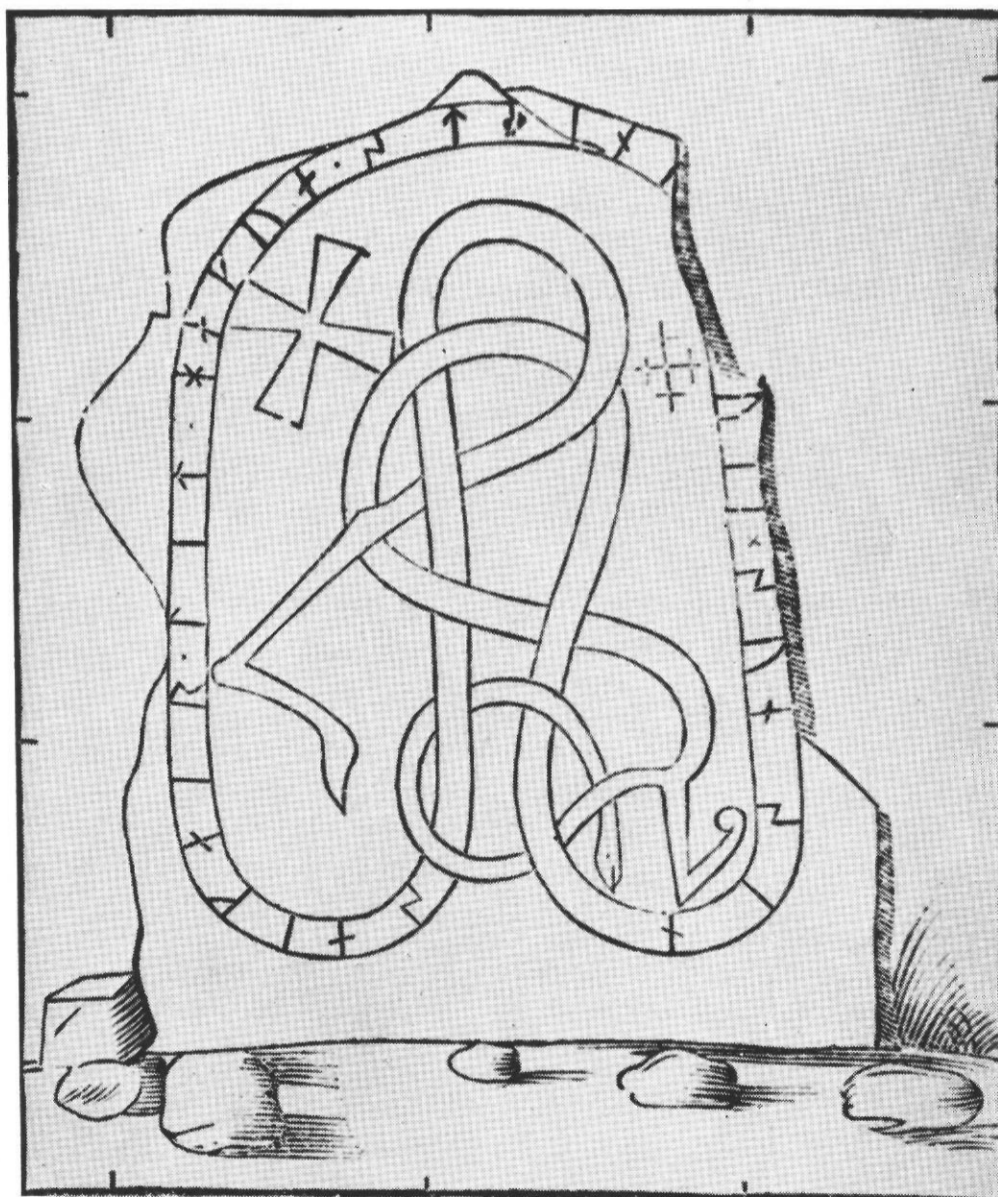

Fig. 454. U 921. Holmsta, Jumkils sn. Efter B 436.